

ОДБРАНА

Година XII ■ Број 257 ■ 1. јун 2016. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

МУЛТИНАЦИОНАЛНА ВЕЖБА
„ПЛАТИНАСТИ
ВУК 16”

ИНТЕРВЈУ

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР
ГОРАН ЗЕКОВИЋ,
НАЧЕЛНИК ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

КЛУПЕ ЧЕКАЈУ НАЈУСПЕШНИЈЕ

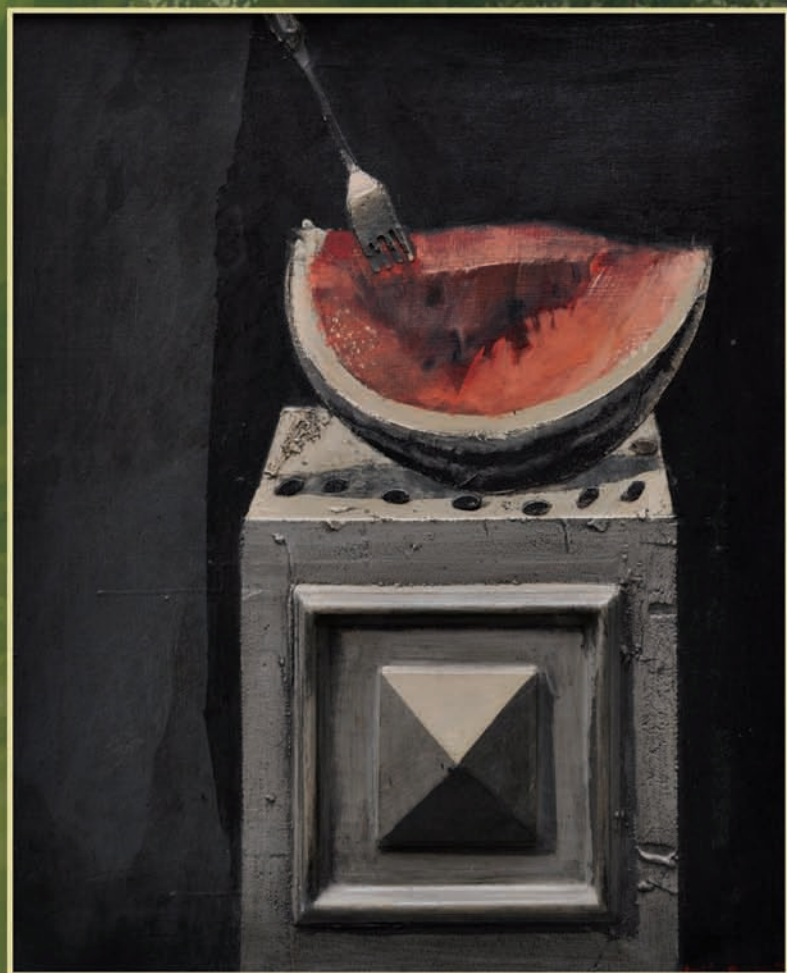

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ • МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“ • ГАЛЕРИЈА ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ ПОКЛОН ЗБИРКА РАЈКА МАМУЗИЋА

ДИЈАЛОГ ДВЕ ЗБИРКЕ

ПЕТАК, 10. МАЈ 2016. у 13.00 ЧАСОВА
ВЕЛИКА ГАЛЕРИЈА ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, Браће Југовића 19

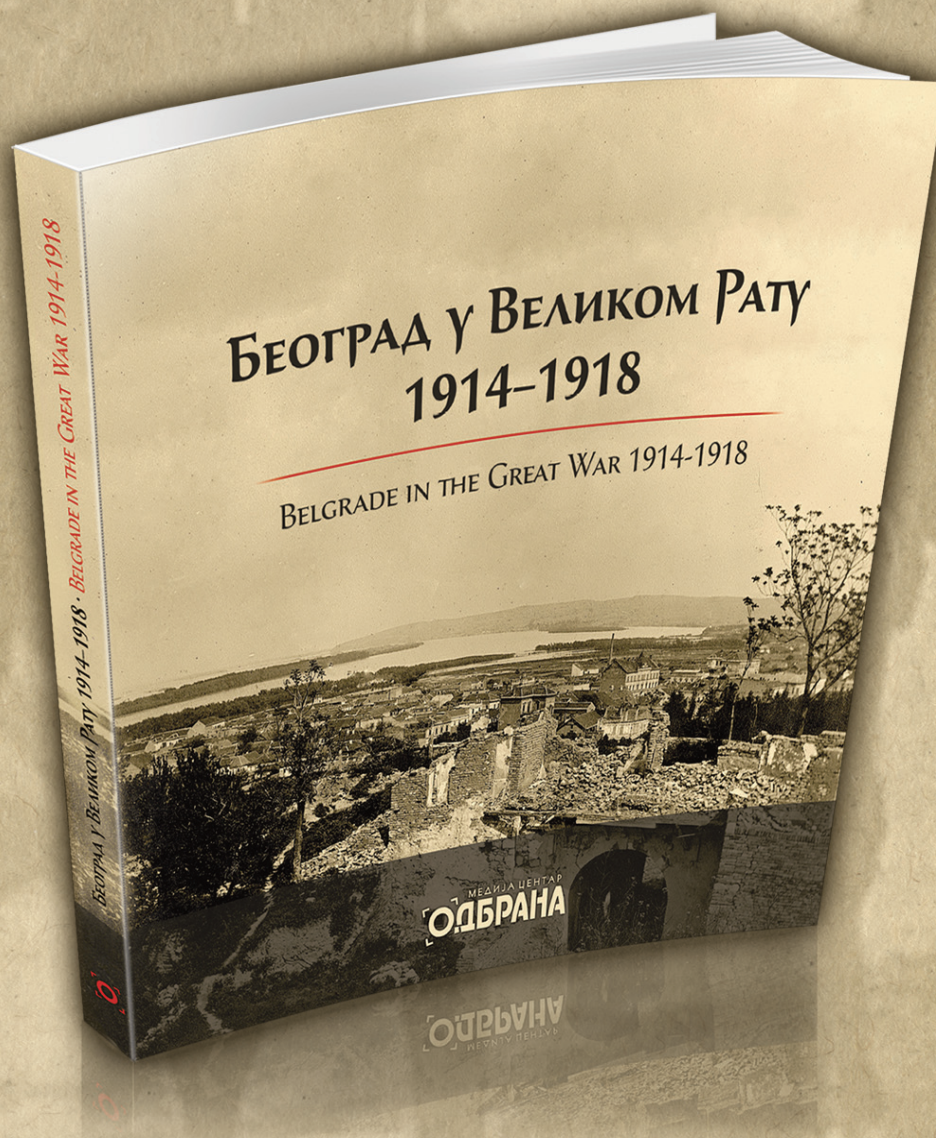

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“

Промоција књиге
**БЕОГРАД У ВЕЛИКОМ РАТУ
1914–1918**

3. јун 2016. у 13.00 часова
АТРИЈУМ ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

На промоцији ће говорити:
Мирјана Сандић, уредник, **др Милан Терзић**, рецензент
и **Снежана Вицић**, аутор

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попадић, Никола Остојић,
Александар Радић, Влада Ристић,
Драгана Барјактаревевић, Милош Стругар

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић,
Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 257

Учесници
вежбе
„Платинасти
вук“

Снимио
Јово МАМУЛА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 145
Сто година
кинематографске секције

Командно-тактичка вежба Војске Србије МОРАВА 2016

Анђа Грубишић – сестра године
на ВМА

ПРВО РАДНО МЕСТО,
ДРУГА ПОРОДИЦА

Отворена изложба „Војска у
вашем објективу“
ПОТВРДА ДОБРЕ
КОМУНИКАЦИЈЕ

Балкански скок пријатељства
2016

ПАДОБРАНЦИ
ЧУВАРИ УСПОМЕНА

- 18 Мултинационална вежба
„Платинасти вук 16”

ИЗАЗОВ ЗА СЕДАМ ВЕЛИЧАНСТВЕНИХ

- 23 Вежба ватрогасне јединице
Мешовите артиљеријске бригаде

ВАТРА НЕЋЕ ПРОЋИ

- 26 Санитетска показна вежба
„Пролеће 2016”

ЗАЈЕДНО МОГУ ВИШЕ

- 32 Споменик незнаном јунаку на Авали

СНАГА АНОНИМНОСТИ

- 36 Мома Бошковић,
новионар у најбољим годинама

СВЕ ЈЕ МАЋЕ АСОВА

- 40 Нове генерације заштитне
противминске одеће и опреме

СТАЛНО УСАВРШАВАЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ

- 46 Четрдесет година од првог лета
школског авиона „утва-75”

НЕЋЕ У ПЕНЗИЈУ

- 56 180 година од рођења
Јована Драгашевића

ИНТЕЛЕКТУАЛНА ВЕЛИЧИНА

- 58 Припадници Војске Србије
најбољи на такмичењу
у Великој Британији

„ОШТРО ОКО” СРПСКИХ СПЕЦИЈАЛАЦА

Реч уредника

И ВИТЕЗОВИ ВОЛЕ ДА ЖИВЕ

Кажу да је покојни мајор Зоран Радосављевић волео живот. Они који су га познавали веле да је и волео и умео да живи. Штошта би се могло закључити из његове биографије, у којој пише да је био бриљантан ученик Ваздухопловне војне гимназије, студент Војне академије, најмлађи пилот авиона МиГ-29, магистар и докторанд Саобраћајног факултета, једриличар...

А онда се догодио 26. март 1999. и за све његове планове и жеље, одједном, било је прекасно. И за женидбу, и за докторат, и за још мноштво тога што је требало да доживи.

Човеку попут Радосављевића било би, без сумње, драго да је пре неколико дана могао да види онолико младих и насмејаних људи како у спомен његовог имена једре на таласима престоничких река. А догодило се то по осамнаести пут, на сада већ чувеној „Зокијевој регати”, 28. и 29. маја.

Капетан прве класе, постхумно мајор Зоран Радосављевић, као и већина његових колега пилота Ратног ваздухопловства Војске Југославије, без двојбе је тог кобног марта 1999. полетео у сусрет агресору, спреман да одбрани, ако не суверенитет ваздушног простора, а оно барем част земље којој се заклео.

О чему је размишљао док се његова „двадесетдеветка” последњи пут одвајала од батајничке писте? Да ли је осећао страх или разочарање у државу која га шаље у битку у којој нема шансе за победу? Да ли се осетио поносним или изданим? Шта год да је осећао, дилему није имао. Витез је полетео са „Витезовима”, у сусрет истини која је била црна попут најцрње ноћи.

Прича се да је дан пред смрт мајци, која га је молила да не лети, рекао: „Мама, морам! Шта је човек ако изгуби домовину?...”. Шта би се догодило да је, којим случајем, Зоран тога јутра послушао мајку? Шта би Србија имала уместо погинулог хероја и да ли би, на крају дана, неко уопште сводио такве билансе? Ко би и како славио Зоранову храброст да му се, као његовом саборцу, пуковнику Перићу, у зао час срећа осмехнула и да је некако успео да се катапултира из погођеног авиона? Шта би било да, просто, на Зорана тада није дошао ред да лети? Данас би Војска Србије имала пуковника или можда генерала авијације, доктора наука, експерта за сателитску навигацију, нека срећна жена имала би мужа, а нека деца оца за понос... Можда би се уместо о хероју Зорану Радосављевићу данас говорило о неком другом витезу.

Колико је, међутим, витезова који су преживели страхоте рата и наставили да служе држави и војсци? Да ли смо им довољно захвални? Помињемо ли их довољно често?

Легенда каже да је витез Милош Обилић на Косову пољу убио турског султана Мурата и да је за то платио главом. Опет, каже се, да је Милош био један од најобразованијих људи тога времена, да је познавао језике и разне науке, да је проучавао дела античких војсковођа. Смрт га је, као и многе после њега, учинила славним.

Често се заборавља да је само жив човек способан и за дела и за недела. Често су и највећи јунаци све до смрти били обични, често несхваћени и недовољно признати. Однос државе према људима који су јој се заветовали на верност по цену живота иде у прилог таквом закључку. Имамо ли снаге да то променимо? Јер, и витезови воле да живе. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

САСТАНАК МИНИСТРА ОДБРАНЕ СА АМБАСАДОРОМ РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

Министар одбране Зоран Ђорђевић састао се 27. маја са амбасадором Руске Федерације Александром Чепурином. У отвореном разговору изражено је задовољство због унапређења опште и политичке сарадње, као и захвалност руској страни због принципијелне подршке спољнополитичким приоритетима Републике Србије.

Посебно је наглашено да ћемо и даље водити самосталну и независну спољну политику, уз истовремену сарадњу са свим нашим партнерима, на бази међусобног поштовања и уважавања.

Министар Ђорђевић је истакао да чврсто спроводимо декларисану политику војне неутралности и да наше учешће у Програму Партнерство за мир не представља тежњу за пуноправним чланством у НАТО. Ђорђевић и Чепурин анализирали су резултате досадашње билатералне сарадње у области одбране и констатовали интензивирање војно-војне и војно-економске сарадње, уз уверење да ће тај тренд бити задржан и у наредном периоду. ■

СМЕНА СРПСКИХ МИРОВЊАКА У ЛИБАНУ

Министри одбране и унутрашњих послова Зоран Ђорђевић и Небојша Стефановић, са замеником начелника Генералштаба генерал-потпуковником Јовицом Драганићем и командантима Треће и Четврте бригаде бригадним генералима Милетом Јелићем и Зораном Лубуром, испратили су 29. маја припаднике Војске Србије у мултинационалну операцију у Републику Либан. Са нишког аеродрома „Константин Велики“ у Либан су отишли припадници пешадијске чете из састава Четврте бригаде Копнене војске, штабни официри и припадници групе за националну подршку. У наредних шест месеци пешадијска чета ће у Либану извршавати задатке као самостална јединица у саставу шпанског контингента.

Исте вечери, из Либана су се вратили старешине и војници Војске Србије који су у мисији били од новембра 2015. године. Уз речи добродошлице, генерал Драганић честитао им је на резултатима постигнутим током извршавања задатака у мисији у Либану. ■

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ АДМИНИСТРАТИВНЕ ЛИНИЈЕ

У бази Жандармерије „Кадрова чука“, у близини Врања, 21. маја, министар одбране Зоран Ђорђевић и министар унутрашњих послова Небојша Стефановић потписали су Споразум о сарадњи у обављању послова обезбеђења административне линије са АП КиМ и контроле Копнене зоне безбедности.

После обиласка базе и састанка са представницима оба министарства, министар Ђорђевић нагласио је да ће Споразумом бити постигнута боља и ефикаснија координација војске и полиције. ■

ДИКОВИЋ НА САСТАНКУ ВОЈНИХ КОМИТЕТА ЕУ И НАТО-А

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић учествовао је 17. маја у раду Војног комитета Европске уније у Бриселу, посвећеном мисијама ЕУ за обуку и саветовања.

На скупу су команданти мисија Европске уније у Малију, Сомалији и Централноафричкој Републици, у којима су ангажовани и припадници Војске Србије, представили начелницима генералштабова резултате здруживања у мисијама у Африци. Било је речи и о генерисању снага, финансирању, иницијалној подршци и менторству у мисијама.

Током боравка у Бриселу, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић учествовао је 18. маја на састанку Војног комитета НАТО-а.

Циљ састанка на нивоу начелника генералштабова био је да се припреме за дискусију о будућем пројектовању стабилности и јачању интероперабилности са партнерима. Током боравка у Бриселу генерал Диковић био је у прилици да с колегама начелницима генералштабова разговара о актуелним безбедносним питањима у региону.

Генерал Диковић разговарао је у Бриселу и са шефом Мисије Републике Србије при Европској унији Душком Лопандићем. ■

КУРС ЗА НАЦИОНАЛНЕ ПЛАНЕРЕ У ЦЕНТРУ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

У Центру за мировне операције, 16. маја, почео је пилот курс Уједињених нација за националне планере, намењен обуци лица која се на националном нивоу баве планирањем и одржавањем мировних операција уз коришћење водећих докумената УН.

Десетодневни курс, у коме учествују 22 полазника из 17 држава, отворила је Симона Микулеску, шефица Канцеларије Уједињених нација у Београду, која је напоменула да ће учесницима бити презентована знања и вештине неопходне за планирање учешћа у мировним операцијама.

Поздрављајући учеснике скупа, бригадни генерал Слободан Јоксимовић, начелник Управе за стратегијско планирање Сектора за политику одбране Министарства одбране, истакао је да је курс за Војску Србије својеврсна прекретница у развоју.

Почетком месеца Центар за мировне операције постао је члан Европске асоцијације центара за обуку за мировне операције (ЕАРТС), а до краја године планира се учлањење и у светску организацију (IAPТС). ■

КОМАНДНО-ТАКТИЧКА ВЕЖБА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Највећа вежба од настанка Војске Србије почела је 23. маја. На вежби учествују јединице од тактичког до стратегијско-оперативног нивоа – обухваћени су оперативни капацитети копнене и ваздухопловне компоненте наше војске, али и одређени број припадника из резервног састава и јединице ратне обавезе.

A photograph of a tank in motion during a military exercise. A soldier is visible in the turret, looking towards the camera. The tank is moving through a field, kicking up dust. The background shows another tank and a soldier in the distance.

МОРАВА 2016

Командно-тактичка вежба снага Војске Србије за реаговање, под називом „Морава 2016“, почела је 23. маја, у раним јутарњим сатима, на основу наређења председника Републике и одобрења министра одбране. То је највећа вежба од настанка Војске Србије, у којој учествују јединице од тактичког до стратегијско-оперативног нивоа – обухваћени су оперативни капацитети копнене и ваздухопловне компоненте наше војске, али и одређени број припадника из резервног састава и јединице радне обавезе. „Моравом 2016“ руководи заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Јовица Драганић.

Током вишедневних вежбених активности, на територији, у ваздушном простору и на унутрашњим пловним путевима команде и јединице извршавају задатке из прве и треће мисије Војске Србије. Проверавају се способности снага Војске Србије да планирају и воде операције као одговор на кризу у условима какви се могу очекивати у стварној ситуацији. Логистичку подршку јединицама пружа Централна логистичка база.

Како би услови у којима команде и јединице извршавају задатке били што приближнији ратним, руководство вежбе предузима низ мера које вежбајућим јединицама знатно усложњавају извођење задатака, а које командири и команданти морају да решавају, како би постигли задате циљеве.

Циљ је да се извођењем вежбе у пракси провере организација, доктринарна решења, начела употребе, тактике, технике и процедуре команди и јединица Војске Србије.

Покрет, увежбавања

Другог дана вежбе начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић обишао је, са члановима проширеног колегијума, Први ракетни дивизион 250. ракетне бригаде за противваздухопловна дејства у касарни „Мајор Драгутин Гавриловић“ у Зуцама. Он је том приликом сагледао обученост припадника те јединице за превођење ракетне батерије из борбеног у маршевски положај и рад ракетно-техничке батерије на припреми ракета за борбену употребу. За стање у Првом ракетном дивизиону генерал Диковић похвалио је све припаднике јединице и наградио команданта потпуковника Јована Кузмановића.

После вишечасовног ноћног марша до места одређеног за постављање главног телекомуникационо-информационог центра за потребе вежбајуће команде на вежби „Морава 2016“, припадници Бригаде везе успели су тог дана да за кратко време успоставе потребне сервисе и одрже непрекидност планиране комуникације руководства вежбе са јединицама и другим корисницима телекомуникационо-информационог система.

У оквиру командно-тактичке вежбе команде и јединице Војске Србије изводиле су 24. маја задатке у покрету, на сталним и привременим вежбаљштима, полигонима и аеродромима, уз посетање командних места ван мирнодопских локација. Тако је на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“ код Ђуприје део јединица Треће бригаде КоВ реализовао тактичке вежбе са бојевим гађањима. Команда и део јединица 250. ракетне бригаде за ПВД запосео је ватрене положаје ван својих мирнодопских локација и превео средства ракетне технике у највиши степен приправности за деј-

за дејства у оквиру вежбе „Морава 2016“. Јединице Прве бригаде КоВ имале су тактичка увежбавања у Бачкој Тополи, Сомбору и Сенти, са тежиштем на оклопним јединицама, а јединице Речне флотиле су на Тиси код Титела решавале задатке блиске заштите пловних јединица и противминског претраживања реке. Припадници Специјалне бригаде су на стационарном логоровању у Делиблатској пешчари и на Јасеновим водама код Ниша.

Маршем и премештањем на резервне ватрене и радарске положаје, једи-

ство. Припадници 98. и 204. ваздухопловне бригаде запосели су спортске аеродроме „Дивци“, „Трстеник“ и „Лесковац“, како би створили услове за пребазирање хеликоптерских ескадрила.

У Првом центру за обуку у Сомбору и Команди за развој Банатске бригаде у Зрењанину започео је пријем лица из резервног састава, а после више година ангажована је и јединица радне обавезе за пружање помоћи у прихвату лица из резервног састава. Резервни састав такође је ангажован и у неким јединицама КоВ.

Интензивне активности

Јединице Војске Србије изводиле су 25. маја широм земље гађања, логоровања, обуку и припремне активности

нице из састава 250. ракетне бригаде за ПВД и 126. бригаде ВОЈИН заузеле су распоред који им омогућава да прате ситуације у ваздушном простору и успешну противваздухопловну одбрану. Обезбеђењем алтернативних аеродрома, јединице за подршку из састава 98. и 204. ваздухопловне бригаде биле су спремне за прихват хеликоптерских јединица које учествују на вежби. Одељења за интервенцију Команде за обуку логорују на стрелишту „Кривул“ код Зајечара.

Почела је и обука резервног састава – на стрелишту „Орешац“ реализовано је гађање из пешадијског наоружања, а у Сомбору се изводи обука на борбеном возилу пешадије БВП М80А.

Део јединица које учествују на вежби обишли су у одвојеним посетама генерал Љубиша Диковић и генерал-потпуковник Јовица Драганић.

Резервни ватрени положаји широм земље

Сутрадан, 26. маја, хеликоптерске јединице из састава 98. и 204. ваздухопловне бригаде извеле су прелет са мирнодопских локација на аеродроме „Дивци“, „Трстеник“ и „Лесковац“. На Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“ започела су увежбавања и тактичке вежбе јединица Треће бригаде КоВ. На полигону „Боровац“ код Бујановца јединице Четврте бригаде КоВ увежбавају борбу у урбаној средини, уз употребу савремене опреме за живе симулације, док су механизоване јединице из те бригаде започеле маршевање ка привременом полигону на Пештерској висоравни.

На Тиси код Титела понтонири Речне флотиле реализују задатке на обезбеђењу скелског и десантног места преласка реке, а бродови Флотиле изводе противминска дејства. Са резервних ватрених положаја широм земље, јединице 250. ракетне бригаде осматрају ваздушни простор и симулирају дејство по циљевима у ваздуху, спроводећи све поступке као у реалној ситуацији, осим лансирања ракете. Ситуацију у ваздуху прате и јединице 126. бригаде ВОЈИН. А у Одељењу за интервенцију Команде за обуку решавају тактичке претпоставке у оквиру логоровања на стрелишту „Кривул“ код Зајечара.

Резервни састав Банатске бригаде обучава се на тенковима Т-72, из којих ће гађати на аутоматизованом тенковском стрелишту „Орешац“, док се у Бачкој бригади у Сомбору изводи обука резервног састава на борбеном возилу пешадије БВП М80А и борбеном оклопном возилу БОВ ПОЛО М83.

Тактичке вежбе

Генералштаб Војске Србије, у оквиру командно-тактичке вежбе „Морава 2016“, прешао је 27. маја са мирнодопске локације у Београду на основно и резервно командно место, одакле ће наредних дана реализовати све задатке.

У току дана генерал Љубиша Диковић пратио је на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“ увежбавања припадника 3. бригаде и 98. ваздухопловне бригаде за тактичку вежбу с бојевим гађањем „Лето 2016“ и том приликом истакао:

ПОСЕТА ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ

Председник Републике Томислав Николић и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић обишли су 26. маја припаднике летачког и техничког састава 204. ваздухопловне бригаде на привремено поседнутом аеродрому „Дивци“ код Ваљева. Ту су током вежбе „Морава 2016“ пребазирани са матичног аеродрома „Батајница“.

МИНИСТАР ОДБРАНЕ ОБИШАО РУКОВОДСТВО ВЕЖБЕ

Министар одбране Зоран Ђорђевић обишао је 26. маја руководство вежбе „Морава 2016“, где су га руководиоци вежбе генерал-потпуковник Јовица Драганић и најодговорнији официри из састава руководства информисали о текућим задацима и о наредним планираним активностима.

Током дана, министар је посетио Команду за развој Београдске бригаде у Јакову, где му је командант пуковник Мирослав Стефановић предочио вежбовне активности Команде и потчињених јединица, а потом су обишли јединице те команде, које реализују вежбовне активности у рејону Бубањ Потока.

– Данас сте извели вежбу механизовани батаљон у нападу. Погледајте ову технику коју сте употребљавали подржану са артиљеријом 122 mm, подржану из ваздушног простора. Сила је то. Ови системи у рукама војника као што сте ви

гарантују безбедност нашој земљи. И срећна је свака земља која има овакву војску.

Начелник Генералштаба обишао је и ужи састав Команде 98. бригаде на аеродрому „Лађевци“.

Док су „орлови“ и хеликоптери „гама“ и „газела“ из 98. ваздухопловне бригаде дејствовали по циљевима на земљи, пружајући подршку ојачаном механизованом батаљону из састава Треће бригаде КоВ током извођења нападне операције, на северу земље авиони МиГ-29 и МиГ-21 реализовали су ловачко-пресретачка дејства и извиђање из ваздуха.

Тенковске и механизоване јединице Прве бригаде КоВ увежбавају се у Бачкој Тополи и Сенти, а у Сомбору су пешадијске јединице те бригаде извеле тактичку вежбу с бојевим гађањем. На маршу ка привременом полигону „Пештер“ налазе се оклопне и механизоване јединице Четврте брига-

с бојевим гађањем под називом „Лето 2016“. Том приликом, ојачани механизовани батаљон из састава Треће бригаде увежбавао је нападне операције уз подршку авиона и хеликоптера, који су изводили бојева гађања земаљских циљева. Дејствовали су авиони „орао“, хеликоптери „гама“, тенкови М-84, борбена возила пешадије БВП М-80А, противоклопна лансирна оруђа ПОЛО М-83, самоходне хаубице 122 mm, минобацачи 120 mm М-75...

На крају је генерал-потпуковник Јовица Драганић честитао учесницима вежбе на успешном извођењу и истакао да су приказали војничку чврстину, вештину, коришћење тактике, технике и процедура.

– Циљ који је Команда Копнене војске поставила за ову вежбу данас, а уклапајући је у вежбу „Морава 2016“, остварен је у потпуности. И нас и вас очекују нови задаци, нова

де КоВ. Део јединица те бригаде изводи тактичка увежбавања на полигону „Боровац“ код Бујановца са припадницима Специјалне бригаде.

Извиђање објеката у борбеном распореду непријатеља, борба у урбаној средини и ослобађање талаца, део је садржаја који изводе јединице Специјалне бригаде у Делиблатској пешчари, на полигону „Орешац“ и Јесеновим водама код Ниша, а јединице Речне флотиле изводе обуку и припреме за артиљеријска гађања на полигону „Тител“. На аутоматизованом тенковском стрелишту „Орешац“, 26. маја, из тенкова Т-72 гађали су резервисти Банатске бригаде, док је у Сомбору резервни састав Бачке бригаде имао обуку на БВП М-80А.

У оквиру вежбе „Морава 2016“, припадници Треће бригаде КоВ, уз подршку 98. ваздухопловне бригаде, извели су 28. маја, на полигону „Пасуљанске ливаде“, тактичку вежбу

динамика и нови темпо ангажовања на вежби „Морава 2016“. Још једном похваљујем залагање, знање, вештину, руковођење и командовање на овој тактичкој вежби. Стечена искуства преточите већ сутра у следећа обучавања и оспособљавања – истакао је генерал Драганић.

Своје задовољство изразио је и командант Копнене војске генерал-потпуковник Милосав Симовић, оценивши вежбу као врло добру, реализовану веома квалитетно, у којој су њени учесници показали да Војска Србије има стручну, оспособљену и борбено спремну војску.

Широм земље команде и јединице Војске и тог дана решавале су бројне задатке на вежби „Морава 2016“. На здруженом тактичком увежбавању РВ и ПВО ангажовани су авиони, хеликоптери, ракетне и радарске јединице. Припадници 252. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле су авионима „супергалеб Г4“ фиктивно дејствовали по радарским и ракетним положајима и аеродромима базиранима, док су авиони МиГ-29 и МиГ-21 из 101. ловачко-авијацијске ескадриле извршавали ловачко-пресретачка дејства.

На циљеве у ваздуху ловачку авијацију наводили су припадници 126. бригаде ВОЈИН, који су као и претходних дана са положаја ван мирнодопских локација осматрали ваздушни простор и обједињену слику ситуације у ваздуху достављали свим корисницима. У фокусу јединица Речне флотиле тог дана били су маневар бродова и припреме за гађања бродским наоружањем.

Специјалци на полигону Боровац

У оквиру „Мораве 2016“ одржана је и тактичка вежба дела јединица Четврте бригаде КоВ и Специјалне бригаде, која је 29. маја, на полигону „Боровац“, недалеко од Бујановца, изведена на тему „Борба у урбаној средини“. Реч је о показној двостраној тактичкој вежби нивоа чете, уз коришћење опреме за симулацију погодака „MILES“, а њен садржај је значајан и актуелан због експанзије тероризма у региону и у свету, близине мигрантских рута. Циљ вежбе била је провера способности команди за планирање и командовање у операцијама, те провера готовости и обучености снага за реаговање. Вежби су присуствовали начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић и државни секретар у Министарству одбране Ненад Нерић, са сарадницима.

Честитајући на успешно изведеној вежби постројеним учесницима, генерал Диковић рекао је да наша војска има оспособљене снаге за противтерористичку борбу.

– Данас, када говоримо о опасностима по безбедност људи, на првом месту је тероризам, чак и испред акцидената и природних катастрофа које могу нанети озбиљну штету и угрозити здравље и животе људи. Против тероризма, који има одређене циљеве, као што су наношење великих удара, првенствено, цивилима и недужнима, ради остваривања својих циљева, морате имати спремне снаге да се тој опасности „број један“ у свету, и супротставите. Како сте ви радили, сматрам да наша војска има оспособљене снаге за противтерористичку борбу. Честитам вам на приказаној вежби. Идемо даље у вежбовне активности, а ово је само један сегмент – нагласио је генерал Диковић, додајући да по својој уставној улози Војска Србије садејствује са снагама МУП-а у противтерористичкој борби.

У току те активности генерал Диковић и државни секретар Нерић, са сарадницима и члановима колегијума министра одбране и начелника Генералштаба, обишли су и Центар за симулације на Бази „Југ“, у коме је изведен део обуке учесника вежбе „Морави 2016“.

Тактичка увежбавањима на полигонима и вежбаљима се настављају. ■

Приредили М. Томашевић, И. Буљугић
и М. Шведић

Снимили Ј. Мамула, Д. Банда, Д. Стефановић,
Ж. Скоко, Д. Остојић и И. Салингер

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР
ГОРАН ЗЕКОВИЋ,
НАЧЕЛНИК ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

КЛУПЕ ЧЕКАЈУ НАЈУСПЕШНИЈЕ

Круг Војне академије постао је ових дана место где се ужурбани кораци кадета и кадеткиња, који се боре са изазовима испитних рокова и обавеза, укрштају са радозналим погледима будућих колега, младића и девојака, који су ту дошли да покажу своја знања и вештине на првом кораку ка остварењу сна о војничком позиву

Као и претходних година, тренд великог интересовања за упис на Војну академију, али и Војну гимназију, и овог пролећа није изостао. Имајући у виду да је пријем кандидата у завршној фази, са начелником Војне академије генерал-мајором Гораном Зековићем разговарали смо о томе каква нас генерација кадета и војних гимназијалаца очекује у клупама ове јесени. Први

човек те, по свему судећи, веома популарне високе војне школе на Бањици, открива да се ове године на конкурс за упис у Војну академију пријавило 606 заинтересованих, односно скоро седам кандидата на једно место, што је више у односу на претходну годину.

– На пријемном испиту из математике кандидати су постигли приближно исти успех као и претходних година, док су на провери физичких

способности постигли нешто боље резултате. На други део селекције, „хедонику“ и систематски преглед, позвано је првих 155 кандидата са ранг-листе. На тестирању код психолога двадесет одсто кандидата није прошло, што је за четири процената боље у односу на 2015, а када је реч о систематском прегледу, у овом тренутку седам кандидата није задовољило потребне критеријуме, што је за пет процената боље у односу на про-

шлу годину. На основу изнетих показатеља очекујемо да ће наредна 141. класа бити квалитетна и успешна.

У школској 2015/2016. поново је уведено средњошколско стручно образовање подофицира Војске Србије, после 20 година од како је пресџала да ради Средња стручна војна школа. Како се снашла прва генерација средњошколаца и какво је интересовање за њу школу ове године?

– Одлуком министра одбране о обезбеђењу услова за наставак рада Средње стручне војне школе, у школској 2015/2016. години, на смеру Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана, у ту школу примљено је једно одељење ученика 46. класе. У одељењу су и две девојчице. Након завршетка полугодишта, просечан успех ђака био је врло добар (4,10), а показали су и висок ниво заинтересованости и воље за савладавање свих наставних садржаја. За школску 2016/2017. годину планиран је пријем 60 ученика у Средњу стручну војну школу – половина за смер Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана, а осталих 30 за смер Јединице за електронска дејства. На конкурс, који је трајао од 1. фебруара до 15. марта, јавила су се око четири кандидата на једно место и њихова селекција је још у току.

Да ли и ове године постоји велико интересовање самофинансирајућих студената за основне академске студије на Војној академији и какве су, према Вашем мишљењу, перспективе њиховог избора, имајући у виду да им диплома не гарантује посао у систему одбране?

– Конкурс за самофинансирајуће студенте биће расписан половином јуна, а планирано је да се прими 100 студената. Интересовање већ постоји, што показује велики број позива и мејлова. Поједини кандидати који не успеју да се упишу на Војну академију као кадети, конкуришу као самофинансирајући студенти. Искуство из претходних година сведочи да, након завршетка прве године, многи самофинансирајући студенти на студијским програмима поново конкуришу следеће године на пријемном за Војну академију као кадети.

Да ли кадете Војне академије очекују неке новине у наставном програму у наредној школској години?

– Војна академија посвећује велику пажњу квалитету реализације наставе у оквиру акредитованих студијских програма. Наставни садржаји које похађају кадети основних академ-

ских студија прилагођавају се захтевима система одбране Републике Србије, осавремењавају у складу са савременим научним трендовима у земљи и свету и унапређују у погледу начина реализације. Имајући у виду специфичност војног позива и потребна знања и вештине које будући официр мора имати, унапређење наставног процеса је потреба и обавеза. У томе нам је посебно драгоцен став Генералштаба Војске Србије о студијским програмима и повратне информације о резултатима наших потпоручника у јединицама, јер је то потврда ваљаности студијских програма.

Како је смена наставног кадра на Војној академији и како се превазилази проблем „смене генерација“ међу предавачима?

– На Војној академији наставу реализује 100 наставника и сарадника у изборним звањима, почев од сарадника у настави, асистената, преко наставника и професора војних вештина, па до редовних професора. Као акредитована високошколска установа, Војна академија испуњава све захтеве по питању наставног особља прописане Законом о високом образовању и акредитационим стандардима. Међутим, осим својих наставника, за реализацију наставе ангажује се одређен број спољних сарадника.

Проблем смене генерација међу наставницима осетљиво је и озбиљно питање, које захтева континуиран и дуготрајан рад. То је, може се слободно рећи, вишедимензионалан проблем. По својим стручним квалитетима и људским особинама, наставник мора да служи као пример младим људима у чијем образовању и васпитању учествује. А то значи да је процес стварања наставника

дуготрајан и да захтева велика лична улагања и одрицања. Са друге стране, присутан је природан одлив наставника из Војне академије. Такође, наставници се стварају, како школовањем и усавршавањем, тако и стицањем искуства обављањем функционалних дужности у јединицама и установама Министарства одбране и Војске Србије. Посматрајући финансијску димензију проблема, може се рећи да наставнички позив још није довољно атрактиван за припаднике система одбране.

Војна академија настоји да проблем смене генерација међу наставницима превазиђе путем правилног вођења наставничког кадра током каријере, настојећи да се обезбеди заменивост наставника. То значи да се настоји да се обезбеди попуна катедри млађим официрима, који су на почетку наставничке каријере, уз присуство довољног броја старијих и искуснијих наставника. И поред присутних проблема, а захваљујући подршци Генералштаба, у последње време интензиван је процес попуне катедри Војне академије.

Један од циљева организовања студија другог и трећег степена у Војној академији јесте и школовање будућих наставника. Одређени број будућих наставника завршава Командно-штабно, односно Генералштабно усавршавање. Наравно, Војна академија није у могућности да организује школовање наставнике за све предмете који се реализују, па један број официра и војних службеника мора да се школује на факултетима у грађанству. Треба истаћи и чињеницу да наставницима официрима професионална служба престаје у складу са одредбама Закона о Војсци Србије, иако се тада налазе у пуној интелектуалној зрелости и могли би, у складу са одредбама Закона о високом образовању, као наставници да раде још десетак година.

По питању атрактивности наставничког позива предузимају се одређени кораци за адекватно стимулисање наставничког позива из средстава Фонда за потребе војног образовања и војне научноистраживачке делатности који је формиран у Универзитету одбране у Београду.

У којој мери Војна академија сарађује са осталим високошколским установама у земљи, али и у иностранству?

– Војна академија има развијену интезивну сарадњу са другим високошколским установама у земљи и у иностранству. Сарадња са високошколским установама у земљи остварује се преко споразума које Војна академија у оквиру Универзитета одбране има потписане са већим бројем универзитета и факултета у Србији, а Војна академија има акредитоване заједничке студијске програме са Факултетом инжењерских наука у Крагујевцу и Државним универзитетом у Новом Пазару.

Међународна сарадња Војне академије остварује се преко споразума и протокола о сарадњи Министарства одбране Републике Србије и других земаља и организација. Као пример сарадње, навео бих реализацију пројекта „Развој курсева за учење на даљину у оквиру српског војног образовања“, који се реализује на основу Протокола о сарадњи између Министарства одбране Републике Србије и Краљевине Норвешке. Протокол о сарадњи између Министарства одбране Републике Србије и Француске покренуо је развој софтвера „Јанус“, а реч је о симулационом софтверу на основу којег се реализују симулационе вежбе и Војна академија ради на оспособљавању и едукацији кадра за потребе система одбране.

На основу Протокола о сарадњи између Министарства одбране Републике Србије и НАТО-а, покренут је пројекат под називом „DEEP“, који има за циљ помоћ НАТО-а за унапређење војног образовања у складу са захтевом Републике Србије.

Велики број посета припадника Војне академије страним високошколским установама, као и посете припадника страних оружаних снага Војној академији, такође, сведоче о развијеној међународној сарадњи. На Војној академији школују се припадници страних оружаних снага на свим нивоима и облицима школовања и усавршавања, што говори о

квалитету реализације високошколске наставе на Војној академији.

У шоку је снимање нове сезоне серије „Војна академија“, чији су јунаци већ изабрали бројне симболије међу гледаоцима свих узраста. Како је Ваше мишљење, као првог човека Војне академије, али и некадашњег пијомца, о том серијалу и у којој мери је он допринео популаризацији војног позива међу младима?

– Серија „Војна академија“ свакако је допринела афирмацији наше високошколске установе, јер је на уметнички начин дочарала широј публици делове из живота и рада кадета током школовања. Појављивањем првих епизода на малим екранима млади у Србији сазнали су више о војном позиву и паралелно са

емитовањем серије ми смо забележили пораст броја заинтересованих кандидата за упис у Војну академију.

Да ли су заинтересовани за Војној академији, али и кадети, укључени у снимање поменутих серија и на који начин?

– Војна академија је и овај пут широм отворила своја врата за бројну филмску екипу, која ће прве делове снимања обавити у нашим објектима. Кадети, официри и наставници и овај пут даће свој допринос, при чему неће бити само статисти, већ ће, пре свега, давати савете сниматељској екипи, како би сегменти у којима се у серији приказују секвенце из живота и рада на Војној академији били што веродостојнији. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

МУЛТИНАЦИОНАЛНА ВЕЖБА „ПЛАТИНАСТИ ВУК 16”

ИЗАЗОВ ЗА СЕДАМ ВЕЛИЧАНСТВЕНИХ

Припадници Војске Србије, с партнерима из Босне и Херцеговине, Бугарске, Македоније, САД, Словеније и Црне Горе, у Бази „Југ” и на полигону „Боровац”, успешно су реализовали све постављене циљеве, међу којима и унапређење интероперабилности и повећање међусобног разумевања партнерских оружаних снага, а наши припадници били су први пут у прилици да планирају, организују и усмеравају активности, у чему су, по општој оцени, показали висок степен професионализма

Побуњеничка група на терену одбија да преда оружје међународним снагама, које ради спречавања ескалације сукоба имају задатак да та лица разоружају. Патрола, коју чине представници Војске Србије и оружаних снага Македоније и Црне Горе, блокира насељено место тако што поседа кључне тачке и покушава да успостави контакт са наоружаном групом, како би започела преговоре, којима се у свим ситуацијама даје приоритет. Стрелац, смештен на објекту у близини, ипак, отвара ватру на међународне снаге, које су принуђене да одговоре и након хитре акције, успешно неутралишу вођу побуњеника. На терен, због

збрињавања повређених, излази санитетско возило и тим за контролу заосталих неексплодираних средстава.

Тако је изгледала једна од радних тачака вежбе „Платинасти вук 16“, која је од 9. до 21. маја окупила више од 250 припадника војски седам држава у Бази „Југ“ и на полигону „Боровац“.

Увежбавање је завршено Даном високих званица. Том приликом, у бази су приказани поступак са модерним медицинским тренажером и симулациони систем за борбу у виртуелном простору, а на полигону „Боровац“ демонстриран је и рад са несмртоносним оружјем, које је, уз асистенцију америчких marinaца, представио гост из Македоније капетан Зоран Станковски.

Реч је о опреми неопходној за савладавање, привођење, везивање и вођење ухапшених у зони међународне операције успостављања мира, као и систему за заустављање возила. Нарочиту пажњу присутних привукао је приказ реакције особе против које је употребљен „тејзер“ X 26, који може да произведе 50.000 волти, а, у том случају, емитовао је струју од 1.200 волти и онеспособио противника.

Заједнички рад доноси резултате

„Платинасти вук 16“ имао је две теме – тактике, технике и процедуре у међународним операцијама и опера-

је очувања мира. Циљ вежбе било је унапређење интероперабилности и међусобног разумевања припадника војски партнерских земаља на тактичком нивоу, обука јединица у тактикама, техникама и процедурама приликом реализације задатака у операцијама подршке миру, али и цивилним структурама, те унапређење обучености јединица за рад с медијима у мултинационалном окружењу.

Припадници Војске Србије, с колегама из Босне и Херцеговине, Бугарске, Македоније, Сједињених Америчких Држава, Словеније и Црне Горе, најпре у припреми, а последња три дана и практично, успешно су реализовали низ задатака, међу којима су пружање прве помоћи, поступак са импровизованим експлозивним направама, обука на симулатору виртуелног борбеног простора, контрола масовног окупљања, цивилно-војна сарадња, право у оружаним конфликтима, односи са јавношћу, уз, већ споменуте, могућности несмртосносног оружја.

Дану високих званица присуствовали су заменик начелника Генералштаба Војске Србије, генерал-потпуковник Јовица Драганић, начелник Управе за обуку и доктрину, бригадни генерал Маринко Павловић, командант 4. бри-

гаде Копнене војске бригадни генерал Зоран Лубура и многи високи представници оружаних снага земаља учесника, међу којима и заменик амбасадора САД у Београду, Гордон Дугуд, те страни војни представници акредитовани у Републици Србији.

Честитајући учесницима на успешно извршеном задатку, заменик начелника Генералштаба генерал-потпуковник Јовица Драганић рекао је да је вежба „Платинасти вук 16“, по свом

садржају, карактеру и обиму реализације, једна од најсложенијих у припреми за учешће у мировним операцијама, те да му је веома драго што су у њој заједнички учествовали представници војски седам држава.

– Осим што смо све учинили да будемо добри домаћини, ове године први пут били смо у прилици да планирамо, организујемо и усмеравамо активности – рекао је генерал Драганић и поручио учесницима да су пока-

зали висок степен професионализма, остварили циљ заједничког увежбавања, али и међусобно разумевање током трајања вежбе, што је потврда да заједнички рад доноси одличне резултате и даје одговор на заједничке изазове.

Обука у надлежности Војске Србије

Изражавајући задовољство због успешног завршетка „комплексног задатка“, командант 4. бригаде Копнене војске бригадни генерал Зоран Лубура подсетио је да је реч о трећој вежби овог типа, које су реализоване у претходне две године.

– То је обука у процедурама, тактикама и техникама ради изградње интероперабилности, кроз коју је прошло више од хиљаду припадника из десет оружаних снага различитих земаља. На претходним вежбама било је тежиште на оспособљавању јединица у коришћењу несмртоносног оружја, где је носилац планирања и обуке била Европска команда и Марински корпус Оружаних снага САД, док је ове године комплетан процес планирања и извођења вежбе у одговорности Војске Србије – каже генерал Лубура и најављује да је, у складу са Главним пројектом развоја, до 2017. године, предвиђено даље унапређење инфраструктуре и капацитета за обуку, што ће створити услове да Центар достигне стандарде постављене у Партнерству за мир.

Подсећајући да су од 16. до 18. маја на полигону „Боровац“ учесници успешно „прошли“ конвој, кордон и претрагу терена, борбу у урбаној средини, пешачку патролу и патролу на моторним возилима, руководиоца вежбе начелник штаба 4. бригаде КоВ пуковник Слађан Стаменковић посебно истиче да су током реализације обуке, на вежби први пут коришћена савремена покретна средства обуке, која поседује Центар за обуку јединица за међународне операције, симулатор виртуелног борбеног простора и други уређај тог типа, намењен за обуку из области медицине и трауматологије.

– С колегама из партнерских земаља прошли смо и обуку у руковању импровизованим експлозивним напра-

вама, а и за борбу у насељеном месту, док смо у другој фази вежбе, од 18. до 20. маја, кроз шест догађаја и 22 супозиције, реализовали тактичку вежбу „Операција очувања мира“ – каже руководиоца вежбе и додаје да је у тој фази учесницима смештај организован у теренским условима, док су се пре тога налазили у Бази „Југ“.

Усаглашавање рада инструктора

Руководилац тима за листу главних догађаја и супозиција, практично одговоран за обуку на вежби, капетан Саша Максимовић, каже да је веома значајно управо то што је Војска Срби-

је први пут носилац обуке, те да је велики изазов било „усагласити“ рад наших инструктора са захтевима партнерских земаља.

– Релативно смо млади кад је реч о интероперабилности, али ипак имамо доста искуства са вежбама овог типа. Изазов је увек превазићи и језичку баријеру, али и прићи обуци тако да покажете шта знате, али и усвојите туђа знања. Примера ради, вод из Босне и Херцеговине декларисан је према стандардима НАТО-а и заиста је за наше људе био изазов обучавати такве људе који сјајно знају свој посао.

Капетан Максимовић каже да је посебно изазовно било извести обуку за борбу у урбаној средини, што је

веома карактеристична тема и најопазнији део сваке мисије.

– На крају, презадовољан сам оним што су превасходно наши инструктори показали. Припрема је била темељна и тешка, али људи су успели да наметну стручни ауторитет и изнесу обуку на најбољи могући начин – истиче капетан Максимовић.

Интензивна размена искустава

Припадник Маринских снага Европске команде оружаних снага Сједињених Америчких Држава капетан Мајкл Сикелс наглашава да је вежба била веома динамична и успешна и донела је значајна знања и искуства његовим колегама, кад је реч о усклађивању тактика и техника са припадницима других војски, ради учешћа у мултинационалним операцијама.

– Посебно сам задовољан јер моје колеге, које су углавном са Аљаске, нису тако често у прилици да раде у мултинационалном окружењу, поготову у овом делу света и имамо одличну прилику да научимо нешто више. Први пут сарађујем са припадницима Војске Србије, и било је сјајно. Имали смо веома изазован програм, а гледали смо да за ово кратко време научимо и што више можемо о култури и особености ма људи у Србији.

Старији водник прве класе Никола Јеринић, инструктор за обуку у урбаног средини, задужен за пешачку патролу а, као асистент, и на медицинском тренажеру, истиче да је вежба прошла у доброј атмосфери. Већ је учествовао на међународним вежбама у Украјини, Немачкој и Босни и Херцеговини, па смо га замолили да нам „приближи“ један дан у Бази „Југ“ током трајања вежбе.

– Устајали смо у 6, а доручковали већ у пола 7. После доручка била је припрема, а од 8 су кретале целодневне активности. Када је реч о струци, што је најважније, сви имамо веома сличне процедуре. Примера ради у пешачкој патроли, коју сам ја водио као инструктор, одступања су веома мала. Сви радимо по важећим стандардима обуке за међународне операције. Сви учесници морају да прођу све детаље према распореду,

Заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-појшук Јовица Драганић честити учесницима вежбе

четири часа по групи, од којих свака има своје карактеристике. Унапредили смо језик, разменили искуства и упоредили тактике. Учили смо радећи заједно и сагледавали у којим сегментима можемо бити још бољи, ефикаснији.

Припадник Оружаних снага Босне и Херцеговине старији водник прве класе Марио Варсаковић, главни подофицир јединице, каже да је вежба одлично организована и да је стекао веома значајна искуства.

– Интензивно смо размењивали искуства кад је реч о техникама, тактикама и процедурама, и било је веома корисно за све учеснике. Полигон је одличан и могу рећи да смо заиста добро радили.

И поручник Младен Субашић, командир јединице исте војске, који је већ два пута као мировњак боравио у Ираку, истиче да је пријатно изненађен организованошћу припадника Војске Србије и срдачним дочеком.

– Први пут смо у бази „Југ“ и нисмо знали да су услови ту, а и на полигону овако добри. Међународно окружење увек је изазов, сјајно сарађујемо и увек се има шта и од кога научити, унапредити, па ћемо одавде понети доста нових знања и искустава, иако смо већ прошли сличне обуке као декларисана јединица.

На питање да ли планира ускоро неку мировну мисију, попут оних у Ираку, каже да је недавно добио дете, па га та „мисија родитеља“ тренутно највише заокупља.

Десетар Војске Србије Драган Дејковић, из 41. пешадијског батаљона, такорећи домаћин, који већ има искуства са међународним вежбама и међунационалним окружењем, био је током вежбе, са „соколовима“, у тиму за упаде у објекте и зграде (АСАЛТ тим). Он каже да су тимови мешаног састава и да је размена знања и искуства била интензивна и непроцењива.

Потпоручник Јанош Кардош из Јаше Томића је командир другог стрелачког вода из истог батаљона и први пут је на међународној вежби тог типа.

– Част ми је што могу да на вежби представљам Војску Србије, као командир једног од два српске вода и за мене је то и прелепо искуство, јер смо имали прилику да видимо како поједине детаље обуке изводе стране армије. Први пут сусрећем се с обуком у противтерористичким и противдиверзантским дејствима, као и моји војници, и то нам је веома занимљиво. Уживали смо у размени културе, обичаја и других особености с припадницима других војски – каже потпоручник Кардош. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

ВЕЖБА ВАТРОГАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ
МЕШОВИТЕ АРТИЉЕРИЈСКЕ
БРИГАДЕ

ВАТРА НЕЋЕ ПРОЋИ

Ватрогасна јединица Мешовите артиљеријске бригаде Копнене војске, у сарадњи са ватрогасно-спасилачком бригадом Управе за ванредне ситуације Ниш, успешно је реализовала показну вежбу „Гашење пожара 2016“. На њој се могло видети да нишки војни ватрогасци знају како да се носе са случајним и намерно изазваним пожарима чврстих материја, запаљивих течности и ниског растиња.

Вежба има велики значај јер се ових дана пожарно-превентивне мере у јединицама Војске Србије подижу на највиши ниво, зато што ће у предстојећем летњем периоду ризици и претње од избијања пожара бити много већи него до сада. У свим војним саставима убрзано се уређују објекти и просторије, коси трава и предузимају друге мере за уклањање потенцијалних узрока пожара, док се истовремено проводе и интензивни периоди обуке ватрогасних војних јединица, како би ватрогасци били спремни да ефикасно и професионално ураде своје противпожарне задатке.

Противпожарно обезбеђење

Вежба „Гашење пожара 2016“ реализована је на две локације у нишкој касарни „Мија Станимировић“.

На вежби „Пожар 2016“ војни и цивилни ватрогасци потврдили су још једном да засебно и здруженим снагама могу да савладају ватру на отвореном и у затвореном простору, спасу унесрећене и пребаце их до медицинских установа, у којима им може бити пружена одговарајућа помоћ

На првој су били припадници Мешовите артиљеријске бригаде, којом командује пуковник Звонко Стојковић, па су старешине и војници свих других јединица у касарни могли да се увере у обученост нишких војних противпожараца и њихову спремност да најквалитетније реагују у случају пожара и заштите покретна средства и људство. Они су том приликом имали прилику да сазнају како се класификују пожари, али и како се гасе пожари на отвореном помоћу напртњаче, брентаче, песка, земље, прекривача, поњаве, шаторских крила и инжињеријског алата, употребом других формацијских и приручних ватрогасних средстава и ефектима средстава за гашење пожара. Посебну пажњу посматрача привукли су практични прикази гашења пожара лакозапаљивих течности и гашење пожара употребом навалног возила.

Нишки војни противпожарци показали су да су спремни за предстоје-

ћу летњу сезону и врхунски обучени за брзо пристизање на место пожара, правилну процену и предузимање мера за спасавање људства и гашење пожара. Они су у разним секвенцама пожара приказали долазак ватрогасног одељења на лице места, гашење пожара употребом различитих средстава и отклањање последица пожара и експлозија. Важну противпожарну меру представља исправност противпожарних апарата и обученост оних који их користе за правилно руковање, а на вежби се видело да апарати могу брзо да угасе пожар запаљивих течности.

САРАДЊА ПРОТИВПОЖАРАЦА

Противпожарци Мешовите артиљеријске бригаде имају дугогодишњу одличну сарадњу са припадницима ватрогасно-спасилачке бригаде ПУ Ниш и заједно учествују у свим акцијама гашења пожара и при реализацији вежби.

У сегменту вежбе на којем је демонстрирано гашење пожара ниског растиња, противпожарци су користили метланице и напртњаче. Пожар је брзо и ефикасно угашен, што потврђује мишљења да при гашењу великих пожара кључну улогу, поред авиона за гашење, имају и метланице и напртњаче, којима се може прићи неприступачним теренима. Наравно, противпожарци имају и другу опрему важну за гашење пожара, попут генератора пене, уређаја за извлачење дима из подрумских просторија, лестви или ужади.

Од руководиоца вежбе заменика команданта 69. логистичког батаљона потпуковника Саше Сопјанца сазнајемо да значајно место у животу и раду јединица Мешовите артиљеријске бригаде заузима противпожарно обезбеђење, што је поготово изражено у летњим данима, када покретна средства и објекти постају угроженији него иначе и када је потребна већа будност.

„Сваке године, уочи почетка летње сезоне и високих дневних темпе-

ратура, све противпожарне јединице Војске Србије изводе вежбе гашења пожара” – рекао је потпуковник Сопјанца.

Садејство у гашењу пожара

Најважнију улогу у систему противпожарне заштите у Мешовитој артиљеријској бригади има ватрогасно одељење, чија је основна намена пре-противпожарна заштита објеката и људства артиљеријске бригаде и јединица лоцираних у касарни „Мија Станимировић”.

ЈЕДНИ ДРУГИМА ДРЖЕ ЛЕБА

Најбезбеднији начин да се угаси пожар и нико не повреди постиже се тако што противпожарци поштују правила да „ватра не сме проћи” и да „једни другима држе леђа”.

„Непосредни циљеви вежбе су да припадници јединица у нашој касарни сазнају више о савременим средствима и начинима гашења пожара, али и како пожар може да се контролише и елиминише уз коришћење минимума доступних средстава” – каже референт за заштиту ресурса капетан Марко Милосављевић и додаје – „Видели смо да је обученост противпожарног састава несумњиво на високом нивоу, али је, ипак, добро што ватрогасно одељење није имало прилику да се искаже при гашењу пожара у војним објектима, јер таквих ситуација, срећом, није ни било.”

Посебну пажњу посматрача привукли су практични прикази гашења пожара лакозапаљивих течности и гашење пожара употребом навалног

возила, док је на вежби квалитетно приказано и садејство ватрогасно-спасилачке бригаде Управе за ванредне ситуације Ниш на гашењу пожара на објекту за становање и спасавању људства из урушеног објекта.

Војни и цивилни ватрогасци су и на вежби „Пожар 2016” још једном потврдили да и засебно и здруженим снагама могу да савладају ватру на отвореном и у затвореном простору, спасу унесрећене и пребаце их до медицинских установа у којима им може бити пружена одговарајућа помоћ.

Вежба и целокупан рад противпожарног одељења Мешовите артиљеријске бригаде говоре да су они посвећени свом послу. Раде тимски, уиграни су, а у случају потребе могу

да буду за кратко време на лицу места где је избио пожар.

Посматрачи нису скривали задовољство због успешно изведене вежбе, а начелник штаба Мешовите артиљеријске бригаде пуковник Дејан Новаковић је нагласио:

„Посебно је важно што је на вежби приказана одлична координација рада између јединица Војске Србије и ватрогасно-спасилачке бригаде и потврђена обученост наше ватрогасне јединице да одговори свим задацима у предстојећем сушном периоду.”

Вежби је присуствовала и Александра Пејчић, заменица начелника Управе за ванредне ситуације Ниш. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио САША ЂОРЂЕВИЋ

САНИТЕТСКА ПОКАЗНА ВЕЖБА „ПРОЛЕЋЕ 2016”

ЗАЈЕДНО МОГУ ВИШЕ

Била је то вежба са два почетка, са два назива, више циљева, али са једном темом – медицинским збрињавањем угрожених и пострадалих лица у условима ванредних ситуација, као што је земљотрес. Овога пута имала је и регионални значај, јер су на вежби учествовали представници будућих Балканских војномедицинских снага.

Санитетска показна вежба „Пролеће 2016” није била као претходна „пролећа” и „јесени”, иако се одвијала на познатим локацијама – на простору Војномедицинске академије и касарне „Бањица”. Имала је два почетка, два назива, више учесника и, сходно томе, више циљева. Наиме, званично је почела 12. маја и на њој су учествовали, као и ранијих година, старешине Тренинг центра санитетске службе, слушаоци 9. класе резервних официра санитетске службе на добровољном служењу војног рока, кадети 2. класе Медицинског факултета ВМА Универзитета одбране, наставници организационих делова ВМА, који изводе наставу, старешине Управе ВМА и начелници организационих делова те установе.

Учесницима су се 16. маја у вежби придружили и чланови предсталне организације Балканских војномедицинских снага и по два представника из сваке земље чланице – Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније и Словеније – укупно њих 12. У припреми вежбе активно су учествовали и представници САД и Краљевине Норвешке, земаља које су биле иницијатори формирања тих снага. Тај део вежбе носио је назив

„Доказ концепт”. С разлогом, јер је током четири дана заједничког рада требало проверити концепт балканских војномедицинских снага у настанку и на делу показати да ли оне могу сарађивати у пружању помоћи становништву погођеном елементарним непогодама. Тако је „Пролеће 2016” добило и регионални значај.

Због свега тога било је и више циљева вежбе. Слушаоци за резервне официре санитетске службе и кадети Медицинског факултета ВМА реализовали су показну наставу предвиђену наставним планом и програмом, проверили стечена знања и стекли нова искуства и вештине у руковођењу и командовању санитетским тактичким и здружено тактичким јединицама. Циљ старе-

шина ВМА био је да слушаоцима и кадетама пренесу неопходна практична знања, а представници будућих балканских војномедицинских снага проверавали су могућност употребе здружених санитетских јединица.

Поред свега тога, тема је, ипак, била једна – здравствено збрињавање угрожених и пострадалих лица у условима ванредне ситуације, пре свега елементарне несреће. Сценарио реалан и актуелан, ако се сетимо недавних поплава. Дакле, провежбавана је трећа мисија Војске.

Сценарио реалан и актуелан

Све је почело у јутарњим часовима. Земљотрес јачине 6,5 степени по Рихтеровој скали погодио је центар Србије.

РЕЧ КОМАНДАНТА

– Вежба „Пролеће 2016” протекла је у војничкој атмосфери и надам се да ће знатно допринети формирању Балканских војномедицинских снага, које ће деловати у условима елементарних непогода. Циљ је да се направи универзалан образац по коме ће снаге у региону, балканске медицинске снаге, моћи да на кооперативан начин и универзално делују на терену било које од земаља на овом простору – истакао је потпуковник др Иван Ковачевић и рекао да у тим снагама учествују специјалисти по специјалистичким гранама које су заступљене у лаким пољским болницама, тако да збрињавање има врхунски третман.

Почетни извештаји о процени штете су нејасни. У прекиду су регионални водовод и гасовод. Оштећени су резервоари нафте, путеви су онеспособљени, а има и срушених мостова. Велики број индустријских објеката и објеката инфраструктуре је у колапсу и ситуација је нејасна. Здравствени центри и фабрике хемијских средстава претрпели су штету. Процењено је да за близу 10.000 људи треба обезбедити смештај и исхрану, а број повређених и оболелих је 0,5 одсто од 200.000 становника.

После извиђања на терену, хигијенско-епидемиолошка ситуација оцењена је као несигурна, а могуће су појаве цревних зараза, које се преносе храном и водом. Такође, несигурна је и РХБ ситуација на територији погођеној земљотресом, због могућег присуства хемијских средстава у индустријским и водообјектима, као и локалним складиштима хране.

Кризни штабови погођених градова Сектора за ванредне ситуације МУП-а Србије послали су захтев Мини-

старству одбране за помоћ у санирању последица земљотреса, а министар одбране одобрио је употребу медицинских капацитета једне бригаде и употребу специјализованих медицинских тимова ВМА за пружање потребне помоћи становницима угроженог подручја.

План здравствене подршке подразумевао је организацију превентивно-здравствене заштите, психијатријско-психолошке помоћи пострадалом становништву, збрињавање повређених и оболелих, организацију евакуације и снабдевање санитарним материјалним средствима. За те намене било је неопходно да се формирају мобилне хируршке и токсиколошке екипе, пољске болнице, мобилни превентивни тимови, те да се искористе капацитете ВМА, војних болница и војномедицинских центара. И представници будућих балканских медицинских снага упутили су своје мобилне тимове за збрињавање повређених и оболелих.

Наравно, описано стање није реалност већ је почетни сценарио за санитарску вежбу „Пролеће 2016“, а о томе су у освит свих дешавања у касарни „Бањица“, реферисали на ВМА командант вежбе „Пролеће 2016“ потпуковник др Иван Ковачевић, слушалац разводник Милан Стајић, у улози начелника штаба, и кадет старији водник прве класе Немања Јаћимовић, у улози начелника санитета.

Овога пута њихово реферисање слушали су најугледнији гости – министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба ВС генерал Љубиша Диковић, амбасадори САД Кајл Скот и Краљевине Норвешке Арне Бјорнстад, инострани војни представници, заступник начелника Управе за војно здравство пуковник др сц. мед. Угљеша Јовичић, заменик начелника ВМА пуковник проф. др Драган Динчић, са сарадницима.

Болница под шаторима

Шатор до шатора, са видним ознакама црвеног крста. То је декор увек атрактивне лаке пољске болнице другог нивоа, коју је развила санитарска чета, а где се збрињавају повређени и оболели. Кроз њена одељења и етапе госте увек проводе по радним тачкама млади лекари у улози командира санитарске чете. Ове године та улога припала је Шапчанину кадету старијем воднику прве кла-

се Милошу Бојанићу, одличном студенту 6. године медицине, који је војничким држањем, сигурним гласом и показаним знањем одушевио присутне. Он је један од 29 кадета и шест слушаца, чија су знања том приликом била на провери. Уваженим гостима представље је рад превентивно-медицинске екипе, мешовите психолошко-психијатријске екипе, приказан је рад на пријемно-тријажном и евакуационом одељењу, у апотеци са стерилизацијом, те рад тренажне болнице за обуку – ниво два, у којој су хируршки мобилни тимови, са стоматолошким местом, интензивном негом и стационаром.

Од младих санитетлија, који су реферисали на радним тачкама, очекује се да готово наизуст знају етапе медицинског збрињавања, нивое медицинске помоћи која се на појединим етапама пружа, редове хитности приликом тријаже повређени и оболелих, садржаје разноврсних санитетских комплета, те да сагледају специфичности у организацији здравствене подршке у ванредним ситуацијама. Они су о томе учили у оквиру предмета организација санитетске службе да би на крају, све то могли да провере у пракси.

Иначе, лака пољска болница је место са највише зауставних тачака. Ход

по одељењима увек започиње од расподелног места. Одатле се повређени и оболели упућују на одговарајућа одељења. Након увида у њихово здравствено стање, најпре стижу у пријемно-тријажно одељење. На тој радној тачки је због њене важности ове године био мешовити тим – из Србије и Црне Горе.

Командир тог одељења био је потпоручник Ирфан Шаболић, запослен у ВМЦ Подгорица, а његов заменик слушац разводник др Марија Даниловић, која је пре школе волонтирала као млад лекар годину и по дана на Клиници за инфективне болести ВМА, па има искуства и у лечењу. Са њима је и сестра Тања Кнежић, такође из Црне Горе.

Потпуковник проф. др Небојша Манојловић, њихов наставник, објашњава да је то врло важна тачка јер оно што се ту догоди диктира све касније догађаје у санитетској бригадној станици. А ту се пружа свеобухватна општа медицинска помоћ повређенима и болеснима, отварају им се картони, одређује степен хитности збрињавања, којих има четири, те врши тријажа. Зато је предвиђено да ту раде специјалисти интерне медицине или хирурзи.

Земљотрес, који је према сценарију погодио центар Србије, утицао је на то да се појача и рад екипа за превентивну заштиту. Кадет старији водник

Александар Лазич, у улози командира тог одељења, каже да они хлоришу воду и узоркују храну и воду за пиће. У случају елементарних катастрофа углавном је вода за пиће у таквим местима неисправна и мора да се провери. За таква испитивања имају опрему која је саставни део санитетског комплета.

Евакуациони тим био је, такође, мешовитог састава. Командир тог одељења поручник др Снежана Ступар из Бањалуке запослена је у 7. логистичком

ПОХВАЛЕ АМБАСАДОРА

Амбасадор САД Кајл Скат рекао је у изјави за медије да је вежба била сјајан пример сарадње и професионализма, те да је заједничко деловање балканских медицинских снага велики корак напред у сарадњи у том региону у ванредним ситуацијама. И амбасадор Краљевине Норвешке Арне Бјорнстад истакао је да је било импресивно све што је видео на вежби и да су заједничким проблемима потребна заједничка решења.

САНИТЕТСКЕ ЗВЕЗДЕ

Свака вежба има своје звезде – младе медицинске, стоматолошке и фармацеутске наде, који су били у улози командира појединих одељења. Ове године то су били: слушаоци разводници Марија Даниловић и Михајло Гавриловић, те кадети старији водници прве класе Милутин Матић, Александар Лазић, Виолета Кубик, Мина Станић, Павле Дугалић, Анђелија Никчевић, Јелена Момчиловић и Бојана Дамњановић.

батаљону, који се налази на војном аеродрому, а на овој вежби учествовала је у оквиру Балканских војномедицинских снага, заједно са медицинским технича-

рем из Мостара водником Владом Налетилићем. Она сматра да је у будућности могуће да војни лекари са Балкана сарађују и тимски раде и истакла је добар пријем и љубазне домаћине.

Мешовитог састава је и хируршка радна тачка – на њој су лекари с ВМА радили заједно са колегама из Словеније. То је увек место на ком се збрињавају пацијенти првог реда хитности, којима је потребна хируршка интервенција како би им се спасио живот. Принципи рада хируршких тимова јесте урадити само неопходно како би се пацијент збринуо.

– На вежби смо практично показали сарадњу, координацију, односно универзалност медицине и хирургије у општем смислу, како би се видело да ми из балканских земаља можемо и на овом пољу да сарађујемо – каже потпуковник Дејан Зељковић, општи хирург.

Са њим је и хирург потпуковник др Андреј Страхоник из Цеља, који ујед-

но ради за словеначку војску. Он је задивљен чињеницом да је Србија успела да одржи војну медицину на оваком нивоу, што, према његовим речима није случај у другим земљама некадашње Југославије. Истакао је да је овако очуван српски санитет јединствен на простору Балкана и да ту вредност треба очувати.

И стоматолошко одељење лаке пољске болнице имало је своје специфичности и уопште је посебно јер, како каже, пуковник Драган Ивковић са Клинике за стоматологију, у свету нема толико војних стоматолога и балканске медицинске снаге вапе за том струком, што је наша предност. Он нам је скренуо пажњу на младог колегу слушаоца разводника Михајла Гавриловића, који је на тој радној тачки био у улози стоматолога. Гавриловић жели да једног дана буде официр и настави породичну традицију – да се не прекине стоматолошка прича о Гавриловићима. Наиме, његов деда радио је на ВМА као начелник Одељења за протетику, отац му је био начелник зубне технике, а мајка је такође стоматолог.

Као још једну посебност вежбе истакнимо демонстрацију рада ПЕК-а – кооперативног центра у оквиру лаке пољске болнице, који је установљен ради сарадње са Балканским војномедицинским снагама, а организовали су га представници Македоније.

Дружећи се са слушаоцима и кадетама током вежбе сазнали смо како им је било на курсу и на факултету и како изгледа њихова војна и медицинска прича. Укратко, сви се слажу да је било веома занимљиво. И наравно, жеља кадета је да после трупе, која их чека, постану специјалисти. Слушаоци, пак, сањају да се једног дана запосле у Војсци. Кажу да су на вежби научили пуно о организацији санитетске бригадне станице и видели практично каква би изгледала помоћ цивилним структурама у случају земљотреса. Сматрају да их знање које су стекли на вежби учвршћују и да су сада припремљенији да правилно реагују у таквим ситуацијама.

Њима ће вежба „Пролеће 2016“, на којој су били главни, остати у сећању, а с временом ће добијати на значају и пројекат балканских војномедицинских снага. Честе поплаве у том региону и дуге елементарне непогоде само ће потврђивати став да је помоћ лекара из суседних земаља више него добродошла. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимили Даримир БАНДА и
Томислав РАДОСАВЉЕВИЋ

АНЂА ГРУБИШИЋ – СЕСТРА ГОДИНЕ НА ВМА

ПРВО РАДНО МЕСТО, ДРУГА ПОРОДИЦА

— Посао се, хтели то ми или не, носи кући и све остаје у нашим главама. И све се проживљава. И није уопште лако. А жена као жена, мора са послом да усклади и кућне обавезе — каже наша саговорница, главна сестра Клинике за хематологију ВМА, која на њој ради 35 година.

Анђу Грубишић, главну сестру Клинике за хематологију ВМА, затекли смо у послу. Поздрвила нас је пријатним, дискретним осмехом и срдачним стиском руке, а онда сигурним кораком повела до њене собе. Женске собе у којој је све на свом месту — ништа претрпано, с укусом уређено, цвећем оплемењено. Та клиника је, како каже, њено прво радно место и друга породица.

„Украли“ смо јој пола сата драгоценог времена и уживали у друштву и разговору с поводом, јер је недавно проглашена за сестру године Војномедицинске академије. Изабрана је једногласно.

Године рада

А ко је Анђа Грубишић? Како каже, веома темељна особа, перфекциониста, радохоличар и предана послу који воли, и одговорна према установи у којој ради, ВМА, према пацијентима, колегиницама, породици. Године су дописивале њеном карактеру сигурност, смиреност, благод у опхођењу са људима и пацијентима. Али, и ауторитет, који несумњиво ужива.

Осим рада на клиници, ангажована је и у разним удружењима — члан је Удружења медицинских техничара Србије и Европског удружења за трансплантацију косне сржи, аутор је више радова и публикација, које је презентовала на састанцима у земљи и иностранству, а учествује и у едукацији младих колегиница и кадета Медицинског факултета ВМА.

И све што је постигла у животу стекла је великим залагањем, трудом и савесним радом. Наравно, било је то довољно да буде изабрана за најбољу сестру на ВМА за 2015. годину.

На Клиници за хематологију ради 35 година. Почела је као млада сестра, па одговорна сестра и пела се степеницу по степеницу да би, како је напредовала у служби и завршила школу за више медицинске сестре, од 2004. постала и главна сестра.

А рад медицинских сестара и техничара на тој клиници разликује се од других. Неки би рекли да је ту и најтеже.

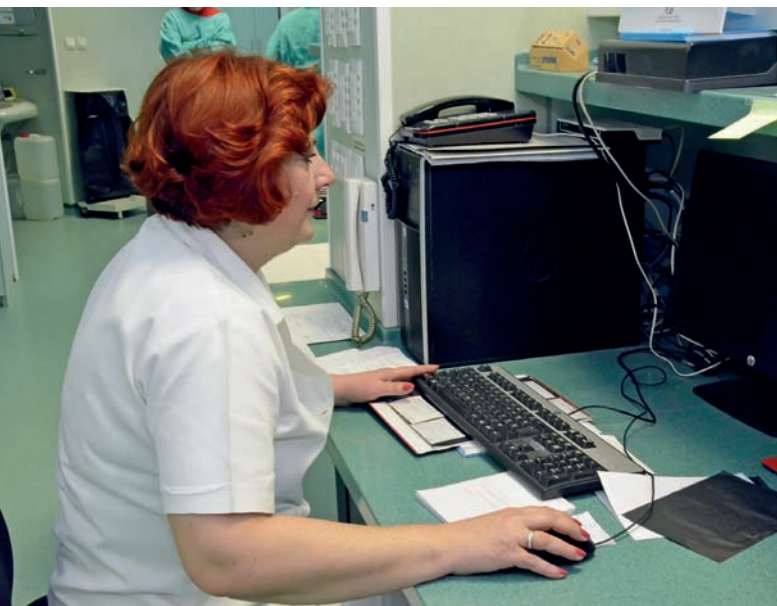
— У нашој клиници лече се најтежи болесници — са малигнитетима. Првенствено малигнитетима крви и крвотворних органа. То су акутне и хроничне леукемије, затим малигни тумори лимфних жлезда, тзв. лимфоми, па мијало-

ми, а лече се и бенигна обољења коштане сржи, апластичне анемије. У саставу наше клинике су два одељења и Центар за трансплантацију. Улога наших сестара веома је комплексна и специфична и захтева психофизичку спремност и велику одговорност, јер оне учествују и у дијагностиковању, што није нимало наивно јер су то инвазивне методе, затим у терапијском приступу, који подразумева примену цитостатске терапије и све нуспојаве и компликације које иду са применом те терапије. Сестра, наравно, учествује у свакодневной нези болесника и нези, на жалост, терминалних пацијената. Све то захтева од наших сестара да буду веома едуковане и брижне. А главна сестра мора да буде изузетно способна и да стално учи младе колегинице, јер се код нас пацијенти лече по светским принципима и протоколима – прича Анђа Грубишић.

И све што тражи од сестара, доказује личним примером.

Професионализам у послу

Најтежим пацијентима оболелим од малигнитета треба, сем професионалног односа у лечењу, пружити и негу,

која првенствено у Центру за трансплантацију мора бити првокласна. Али још и више. Људски је саосећати са њима, њиховим патњама, болестима и понекад се емотивно везати за пацијенте. Увек је питање у медицинској струци како направити тај професионални отклон.

– Врло је тешко. Ни после три и по деценије не могу. Можемо да изглумимо професионализам, али кад видите младог човека или било ког другог коме не можете помоћи и који има дијагностиковану најтежу болест, то је веома тешко – прича сестра Анђа.

А њихови пацијенти су, према њеним речима, углавном млади, посебно они који долазе на трансплантације, и имају 18, 19 или 20 година.

– Те младе особе које су припремљене за трансплантацију углавном су оболеле од акутних леукемија и оне при-

мају високе дозе цитостатика, које изазивају бројне компликације. Они су тада животно угрожени јер може доћи до крварења, инфекција. И ту је и те како важна медицинска нега, али је најважнија лепа реч и људски приступу пацијенту – истиче главна сестра Клинике.

Она каже како је после великог уложеног труда и муке око пацијената за њу и њене колегинице права сатисфакција кад их виде како после долазе на контроле, да су добро, чак и излечени. Радују се кад да сазнају да се пацијент оженио, а још више кад добије принову. После тих лепих вести заборављају се све најтеже ноћне смене и сва брига око пацијената.

Клиника за хематологију углавном је женски колектив, има само неколико медицинских техничара, и, како каже Анђа Грубишић, сестре су изузетно пожртвоване и кад треба једна другу мењају и једна другој излазе у сусрет.

Време одмора

Посао који ради Анђу толико окупира да је с њим у мислима и кад затвори врата своје собе и оде кући. Често зове клинику јер је одговорна за рад на њој. У таквим ситуацијама трпи породични живот.

– Посао се, хтели то ми или не, носи кући и све остаје у нашим главама. И све се проживљава. И није уопште лако. А жена као жена, мора са послом да усклади и кућне обавезе.

Међутим, најбоља сестра ВМА успева да увек нађе време за разбистригу и растерећење – да прочита добру књигу, погледа добар филм, да се опушта уз музику. И ма колико била физички уморна, успева кад одмори да прикупи снаге за нове радне изазове.

А кад дође време одмора, посвећује се својој љубави – путовањима. Само спакује кофере и спремна је за покрет – чекају је нови крајеви, нови људи, занимљиви локалитети. У складу је то са њеном радозналом природом, али и са, како каже, хороскопским знаком – јер стрелчеви воле да путују.

Признање професији

Признање које је добила представља личну сатисфакцију за њен вишедеценијски рад, али сматра да се тим наградама поштује сестринска професија, јер оне напорно раде веома одговоран посао.

– Толико радимо да би, ипак, требало то да се поштује. Требало би много више поштовати сестринску професију код нас јер сестра је та која има први контакт с пацијентом и уз њих је 24 сата. То се у свету свуда цени, а требало би и код нас – истиче Анђа Грубишић.

Признање које је добила схвата веома озбиљно и подстицајно за њен будући рад, првенствено с пацијентима, а и у едукацији младих колегиница.

– Све моје садашње и будуће активности иће ће ка томе да се одржи интегритет највредније и најодговорније сестре на ВМА, јер то та установа заслужује, као јединствена у земљи. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Томислав РАДОСАВЉЕВИЋ

ДРУШТВО

СПОМЕНИК НЕЗНАНОМ ЈУНАКУ НА АВАЛИ

Снага АНОНИМНОСТИ

С јачањем националне идеје, међу европским народима долази и до суштинске промене у области споменичке културе. Када су сви становници једне земље постали једнаки пред уставом и законима, и војници су у смрти морали бити једнаки. Сви су добили право на бесмртност, коју је чинило памћење нације.

Пре 19. века погинули у рату су, после битака, сахрањивани у масовне гробнице или су њихова тела спаљивана. Од анонимне и незапажене смрти били су изузети само припадници племства. Такво поступање било је карактеристично за најамничке војске, какве су пре Наполеонових ратова доминирале Европом. Оне нису обавезивале државу на други начин, осим новчано. Најамници нису могли да рачунају на запажено место у колективном памћењу народа, нити су могли да очекују споменик. Тек када наоружани грађанин постаје војник, а ратовање његова дужност, држава је према њему морала преузети извесне обавезе.

Споменици на јавним површинама подизани су с намером да, изједначавајући све погинуле у рату, дају смисао њиховом страдању, а успомену на њих очувају међу свим припадницима нације. Требало је оправдати смрт оних које је држава послала у рат, дајући јој смисао и наглашавајући ненадокнадивост сваког погинулог. Фигуралне представе анонимних људи представљале су, заправо, сваког појединца који се потенцијално жртвује за добробит нације. Приоритет је, свакако, био да се спомеником овековечи нација. Само на тај начин било је могуће, у оквиру идеје о нацији као несмртној заједници једнаких, мотивисати појединца да се бори за интерес који је заједнички, па тиме и његов лични.

Порекло идеје

Још почетком Великог рата власти држава учесница, испуњавајући преузете обавезе према грађанину-војнику, односно гласачу и пореском обвезнику, почеле су систематски да се брину о чувању успомене на погинуле. Сваки погинули војник морао је бити достојанствено сахрањен и евидентиран, а његов гроб јасно обележен. Испуњавајући преузету обавезу на тај начин, држава је генерацијама које долазе слава поруку којом је афирмисала часно учешће у рату за национални интерес. Ипак, трајање рата, дужина линија фронта и бројност погинулих учинили су да многи остану несахрањени или неидентификовани. Они постају она категорија од које ће након завршетка рата бити створен симбол, који ће анонимног грађанина-војника уздићи на ниво светости.

Немогућност да се подигну споменици који ће на националном нивоу истаћи имена свих погинулих захтевала је решење које ће анонимност обичних људи истаћи на начин који не нарушава индивидуалност, као једно од достигнућа модерног доба. Као централно место комеморативних свечаности јавља се гроб непознатог војника, као споменик сваком од погинулих понаособ, али никоме лично. Анонимност

У новембру 1921. године на Авали је пронађен гроб ограђен скромном дрвеном оградом. На надгробном крсту је на немачком језику писало „Непознати српски војник“.

и индивидуалност усклађени су у до тада невиђеној форми. Својом идејом гроб непознатог надилази бројне костурнице и споменике који на регионалном или локалном нивоу величају битке, јединице, војсковође, војнике и жртве. Том идејом потиснуте су све етничке, расне, верске, регионалне, класне политичке и остале разлике, које су у то време могле раздвајати и живе и мртве, нарочито у империјама које су се простирале на неколико континената.

Историчарка Олга Манојловић Пинтар идеју гроба непознатог војника, у коме су стварно сахрањене кости једног од неидентификованих, види, сем осталог, и као покушај да се код родбине сваког од њих створи илузија да је можда баш њихов сродник тај чије кости почивају у велелепној гробници којој се нација клања.

Нација која је прва учинила искорак на пољу споменичке праксе, подижући споменике заслужним појединцима који не спадају у крунисане главе, прва је подигла и споменик непознатом војнику. Иницијатива да се безименим жртвама рата подигне споменик јавила се у Француској, после пораза у рату против Немачке 1870. године. У новембру 1920. године гроб непознатог војника постаје интегрални део Тријумфалне капије. Онај који ће бити сахрањен испод парског славолука изабран је из мноштва тела положених у заједничке гробнице погинулих у бици код Вердена. Један од преживелих изабрао га је међу осам ковчега.

Италијански пример из 1921. године је још занимљивији. Између једанаест изложених ковчега неидентификованих војника, част да изабере један имала је мајка једног од мноштва несталих. Ковчег с остацима изабраног војника потом је путовао са севера Италије до Рима, а на успутним станицама у италијанским градовима чекало га је мноштво народа, одајући тако пошту жртвама рата. Ковчег је положен у подножје „Олтара домовине“ – споменика уједињењу Италије, којим доминира коњаничка фигура краља Виторија

ЖРТВОVAN ЖРНОВ

Одлука да се Споменик незнамом јунаку гради на врху Авале наметнула је потребу за уклањањем остатака средњовековног града Жрнова. Та одлука и данас изазива контроверзне ставове. Да ли је другачијим избором локације за изградњу споменика Жрнов могао бити сачуван? Свакако да јесте. Каква би у том случај била његова судбина? Вероватно као и осталих средњовековних градова на тлу данашње Србије – Рама, Маглича, Голупца... Већина је препуштена пропадању, вероватно нико није задовољан обимом и темпом њихове рестаурације, ниједан није довољно туристички искоришћен. У околини Београда, који је усмерен на Калемегдан као градски парк, споменик, налазиште и историјски значајан локалитет, а све у ситуацији сталне економске кризе и других приоритета, Жрнов би вероватно био препуштен пропадању.

Емануела. Тим чином симболично је довршено уједињење нације. Војник који симболизује све жртве рата сахрањен је испод Споменика уједињењу и ујединитељу. Осталих десет сахрањено је на једном од војничких гробаља.

Следећи те примере, и остале европске државе, које су пре или касније на тај начин сакрализоване анонимну жртву, гроб непознатог војника интегрисале су у већ постојеће грађевине, било да је реч о велелепним споменицима или репрезентативним здањима какви су Вестминстерска опатија у Лондону или Кремљ у Москви.

Гроб на Авали

Српски, односно југословенски пример по много чему је специфичан. У новембру 1921. године на Авали је пронађен гроб ограђен скромном дрвеном оградом. На надгробном крсту, на немачком језику, писало је „Непознати српски војник“. Следеће године становништво врачарског среза подигло је на гробу камену пирамиду с крстом. Већ тада је, после једног неуспелог конкурса за идејно решење, постојао наговештај да ће, када се стекну услови, ту бити подигнут већи и лепши споменик. Гроб са спомеником који је био резултат локалне иницијативе ускоро је постао место посета страних и домаћих делегација и екскурзија из унутрашњости. Подизање велелепног споменика, грађеног од 1934. до 1938. године, представљало је крунисање већ формираног култа.

Гроб који је већ постао место посета, одавања поште и окупљања, учинио је знатно лакшим избор војника који ће бити сахрањен и битно утицао на избор места за изградњу споменика. У то време неки су говорили да је незнатог јунака сам непријатељ изабрао. Израз незнани јунак, који је спонтано заживео и пре подизања садашњег споменика, одраз је потребе народа да гробно место и у њему сахрањеног стави у епски контекст. Народ је непознатог уздигао у јунака. И избор локације за споменик био је на трагу народног обичаја обележавања места погибије.

Од идеје за подизање споменика на гробу непознатог војника развијена је жива полемика око избора места на коме ће се налазити. Иако су многи предлози били усмерени на неку од локација у центру Београда, споменик је подигнут на највишој тачки Авале, недалеко од места на коме се до тада налазио гроб. Да ли је београдски споменик могао бити лоциран у градском језгру, по угледу на друге европске примере? Наравно да јесте. Неодоумица између изградње засебног споменика и интегрисања гроба у неко од постојећих велелепних здања брзо би, међутим, била напуштена. Београд оног времена таква здања није имао. Нема их ни данас. Објекти попут италијанског споменика уједињењу, кремаљског комплекса, Тријумфалне капије у Паризу и тада су били, а и сада су, недосањан сан Београда. Шта би значило подизање новог споменика у центру града у димензијама достојним идеје? Значило би рушење великог броја јавних и приватних објеката, нову регулацију улица и комуналне инфраструктуре. Такав споменик је нешто што мора доминирати простором и видом. Бројни су примери европских градова који су на тај начин платили високу цену

подизања репрезентативних здања и споменика. Да ли је Београд, у коме је последња рушевина из Великог рата уклоњена тек 1930. године, могао себи приуштити такав луксуз?

Одлуком о подизању споменика на Авали, ван центра престонице, рад Ивана Мештровића постао је јединствен пример међу многим споменицима те врсте. Подизање споменика на локацији с које се пружа поглед на Шумадију и Војводину значило је симболичко повезивање националне идеје, овај пут идеје интегралног југословенства, с територијом и историјом. Попут споменика посвећених великим биткама из Првог светског рата, подизаних на местима њиховог одвијања, споменик на Авали стављао је својеврсну тапију нације на територију. За такав приступ узор су пронађени и ван граница Југославије, међу споменицима подизаним широм уједињеног немачког царства или миленијумским кулама, подизаним у време прославе хиљадугодишњице досељавања Мађара у Панонију.

Сам споменик-гробница изграђен је од гранита из каменолома „Јабланица“ код Мостара. Има облик саркофага, на вишестепеном постаменту. У крипти, која је део постамента, положен је ковчег са земним остацима непознатог војника. Посмртни остаци осталих војника који су пронађени приликом радова на изградњи споменика пренети су у костурницу на Калемегдану. Споменик је посвећен палим у ратовима од 1912. до 1918. године.

Идејно решење је, налазећи узор у антици, избегло уношење националних и религијских садржаја, који су могли бити фактор неслагања у вишенационалној и мултиконфесионалној држави. Идеја отвореног маузолеја, достојног сваког европског суверена тог доба, уздигнутог на високи постамент на доминантној коти изнад главног града, учинила је да војнички гроб изгледа као нека врста храма са жртвеним олтаром, а удаљеност од урбане средине претворила је у узвишеност. Успон до једног таквог места био је нека врста посвећења. Окамењене женске фигуре – каријатиде, њих осам, које су својеврсни чувари гроба, представљене су у народним ношњама. Њихова разноликост у време подизања споменика тумачена је као представа историјских покра-

јина заједничке државе троименог народа. Регионална, културна и историјска разноликост тада је представљана као једно од богатстава земље.

Прихватањем идеје споменика непознатом и Мештровићевим идејним решењем избегнуто је управо оно што је најчешће био садржај наивних предлога на претходно пропалом конкурс – уписивање имена свих погинулих ратника. Ни уређеније државе од Србије, односно Краљевине СХС, нису биле у стању да евидентирају и идентификују све погинуле војнике. Посебан проблем могао је да буде и раздвајање војних од цивилних жртава, нарочито имајући у виду тежину живота у окупираној Србији и број цивилних жртава рата. Ако је негде споменик непознатом решавао све проблеме који су се постављали и пред власти као наручиоца и пред аутора, онда је то била Србија, односно Краљевина Југославија.

Стална реинтерпретација

Тренутак у коме је споменик откривен није омогућио његову пуну афирмацију. У атмосфери која је владала у Југославији у годинама после убиства краља Александра и у предвечерје новог светског рата, јавност, нарочито она ван Београда, није придавала нарочит значај откривању још једног ратног меморијала. Одушевљење није било ни изблиза онолико колико је било приликом откривања, осам година раније, такође Мештровићевог, Споменика захвалности Француској на Калемегдану.

У периоду после Другог светског рата Споменик непознатом јунаку није био део државног протокола. Иако предмет интересовања екскурзија и излетника, пре свега због видиковца на коме се налази, државне делегације су га заобилазиле јер календар државних празника није неговао успомене на важне датуме из Првог светског рата. Нови поглед на историју, нове битке, нове жртве, нове победе и нови јунаци тражили су нове споменике. Незнани јунак из Великог рата чекао је свој тренутак.

У предвечерје нових политичких и етничких сукоба на овим просторима, Споменик непознатом јунаку вратио се на јав-

ну сцену. Наговештавајући политички заокрет, Сlobодан Милошевић је, поводом Седмог јула – Дана устанка народа Србије, положио венац на тај споменик, избегавајући тако, у то време уобичајену, посету Кући цвећа. Споменик који је подигнут да би српској жртви из Великог рата дао смисао борбе за југословенску идеју поново је тако постао место истицања националног поноса, у тренутку у коме је јавност у Србији имала утисак националне угрожености. Од тада је полагање венца на Авали незаобилазан садржај државног протокола и део културе сећања коју, као и увек и свуда, пројектује држава.

Као што је иначе случај са споменицима у јавном простору, и овај се одликује вишеперспективношћу. Данашње генерације споменику на Авали придају нови значај. Из визуре актуелног тренутка, прошлост коју представља обогатена је новим смислом. Иако већина зна у које је време подигнут и коме је посвећен, Споменик непознатом јунаку доживљава се као споменик свим српским војницима страдалим у ратовима за слободу. Тумачење које је било актуелно у време његове изградње остало је у другом плану, као и поглед на прошлост, негован у оно време. Нове генерације га прихватају упркос дистанци у односу на време из кога потиче и време на који се односи. Томе, поред службено пројектованог погледа на прошлост, доприноси и Мештровићево идејно решење, отпорно на конкретне политичке тренутке и за њих карактеристично спуштање прага толеранције на садржаје из прошлости, чему смо иначе склонили. Изостајање наглашених верских и националних мотива које је у оно време било пожељно, у данашњем секуларном друштву не чини споменик мање српским. Ношње на каријатидама, некада тумачене као богатство различитости историјских покрајина велике Југославије, данас не изгледају страна. Ништа на њима није несрпско. Једноставност са којом су изведене сваку од њих растеретила је сувишног препознавања и сврставања. ■

Драшко ЖИВКОВИЋ

ГОДИНА 1999.

Обележавање прве годишњице агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију, сем осталог, садржало је посету Споменику непознатом јунаку. Тадашњи председник је у књигу посета уписао: „Сlobодан Милошевић, у име ратних другова и грађана Југославије“. На гроб непознатог положио је књигу „Јунаци отаџбине“, која садржи имена, фотографије и околности погибије свих припадника војске и полиције током борбених дејстава 1998. и 1999. године. Споменик је на тај начин добио још једно значење.

Сталном проширењу значења споменика на Авали доприноси чињеница да у престоници од 1938. године до данас није подигнут други споменик који би га, захваљујући некој новој носећој идеји и уметничком домету, трајније потиснуо из државног протокола. Можда за тим нема ни потребе. Мајстор Мештровић је знао да подиже споменик за вечност.

МОМА БОШКОВИЋ,
НОВИНАР У НАЈБОЉИМ
ГОДИНАМА

СВЕ ЈЕ МАЊЕ АСОВА

Данас, у својој 87, Момчило Бошковић мисли исто као пре 50 година – нема новинарства без ентузијазма.

– Каријеру сам провео као радијски новинар, и тај медиј, срећом, још плива, али не знам колико ће још. Морам да кажем, није само до времена и технологије. Недостају нам асови. Сетите се колико су неки људи привлачили пажњу. Дописник „Политике“ из Лондона Мирослав Радојчић, кад чујете то име, то је већ нешто значило. Начуле се уши и стављају наочаре. Важно је ко потписује текст. Или који медиј то објави. Некад је било на нивоу закона кад вам неко каже – чуо сам то на Радио Београду. А замислите данас све те такозване медије који свашта објављују. Па ко у то верује... – уводи нас у причу саговорник „Одбране“.

Време успона

Момчило Бошковић бави се новинарством од 1956. године. Започео је рубриком „спорт“ за новосадски „Дневник“, као дописник из Мачве.

– Истим послом ангажовао ме и загребачки „Вјесник“. Онда су ми предложили да пратим и културни живот. Био сам млад, и у то време потписиван сам само иницијалима. Када сам касније почео да радим за Радио Београд, годинама ме нису пуштали „звучно“, него је моје прилоге читао спикер. Онда су ме једном звали „да ме виде“. Била је то прилика коју сам чекао. Постао сам званични дописник за Подрињско-колубарски регион, са седиштем у Шапцу. Имао сам месечно између 25 и 32 рубрике – култура, спорт, село. Одувек сам волео да разговарам са сељацима, умео сам да их опустим и извучем оно што им је у души, тиче се оног најважнијег, њихове свакодневице. Звучи нескромно, али отимали су се око мојих тема са села. А по селима су ме знали и памтили по добру, и увек ме радо примали. Није ме било брига ко је где заноћио и има ли љубавницу. Редакција је била сигурна у мене.

Кад је почео да ради за Радио Београд добио је „фићу“ са знаком „РТБ“ на вратима и стан за рад у центру Шапца.

– Била је то част, а онда су ме непосредно пред Титову смрт звали и рекли да прелазим у Београд. Питао сам

Колега који у јулу месецу обележава пола века у новинарству, углавном у Радио Београду, каже да га је ретко ко од политичара одбио за разговор. Једино лоше искуство је имао с Петром Стамболићем, који је био „шкрт на речима у јавности”, док је Милка Планинц била „оштра и одбојна”, али зато је „на фору” умео да приђе Титу кад нико други није могао.

за стан, а они мени: *Па наравно, нећеш ваљда на лији сџановаџи*. Симина улица, центар. Равно 70 квадрата. Такво је време било. Одмах сам добио да пратим Скупштину и Централни комитет КПЈ. Путовао сам свуда, у Словенију често, био сам добар са Марјаном Рожичем, Кучаном, био сам у Црној Гори често. У то време Ђукановић је био најмлађи члан ЦК и ја сам га, такорећи, честим спомињањем, задужио. А ја добио компетентног саговорника.

Бошковић, који је девет година био члан Управног одбора Удружења новинара Србије, у најтеже време, током НАТО бомбардовања, био је и в.д. главног уредника Радио Београда, и ту дужност обављао је више од три године.

– Било је тешко време и гледао сам да сачувам образ, а да нико од људи нема проблема. И данас са свима говорим, нема човека ни у Радио Београду ни у Србији да смо у некој завади. Иначе, такав сам, повлачим се кад налетим на агресивне људе, не желим у томе да учеству-

јем, а камоли с таквима да се дружим. Многи су ми спочитавали да нисам довољно „жесток”, да не видим мане код људи. Наравно да видим. Али не пада ми на памет да их ја поправљам.

Прича о детињству

– Рођен сам 1929. године, у селу Пожега код Новог Пазара, близу Манастира Сопођани. Отац и мајка били су учитељи, Ужичани. Ја најмлађи од четворо деце. Имао сам који месец преко пет година када је краљ Александар, 20. априла 1934, сасвим случајно, свратио у школу где је мој отац био управитељ. Сам с возачем. Остао без бензина. Кад је већ ту, желео је да обиђе школу и чује нешто о историји тог краја. Видевши да су деца лоше обучена и боса, ражалоштио се, извадио новац и дао мом оцу. Тата, иако је имао фото-апарат, био је толико узбуђен да се није сетио да фотографише тај догађај. Мене је краљ помиловао и рекао – Исти мој Томислав. Позвао је родитеље да дођу у Бели двор с

нама, децом, да се играмо с малим принчевима. То се није догодило, јер је краљ те године, на јесен, трагично завршио. Штета, јер ко зна где бих стигао да је било те прилике. Након атентата одлучили су да поставе мермерну плочу са натписом да је ту боравио краљ који је погинуо, а ту клупу, где је сео, издвојили су са стране. Почетком рата, 1941. разбили су ту плочу и уклонили је, а никоме не пада на памет већ годинама да је врате. То је могла да буде туристичка атракција, сувенир... Али, то смо ми...

Као учитељско дете, већ са шест година, Мама је почео да чита „Политику“.

– Мајка се бунила, мислила да је рано. Имали смо београдске новине с даном закашњења, кад воз прође, само их избаци ту и школски послужитељ их донесе. Отац је имао свој радио-апарат већ 1931. године, који је радио на акумулатор. Недељом је слушао пренос из Саборне цркве, то није пропуштао. Кроз маглу видим како су устајали и крстили се кад почне литургија. Ипак, узимали су ми новине и терали ме да читам књиге.

Дане школовања провео је у Шапцу, где су се Бошковићи настанили касније.

– Седео сам у клупи са Стеваном Станићем, нашим великим новинарем, преминуо је пре седам-осам година. У

Шапцу сам тренирао и фудбал, а имао сам и с ким, Бог ми је дао браћу, али није сестру, али зато јесте моју ћерку, јединицу.

Момчило Бошковић завршио је Вишу педагошку школу у Београду, па наставио наредни степен у Загребу.

– Почео сам да радим као педагог у школи и Центру за професионалну оријентацију, годину дана. Било ми је досадно да радим од осам до два и рекао сам супрузи да ћу у новинаре. И тај пут ми се отворио. Опет бих се бавио новинарством, иако је време лоше. Сад је на крв и нож све, много тога лепог је уништено. Радио Београд се држи, и даље је институција, али тешко је. Током каријере нисам имао ни непријатан позив, али данас је морал нестао из свих сегмената друштва.

Изјава која је начела здравље

Момина веза с Војском датира од 1955. године, када је, током служења војног рока, похађао школу резервних официра у Задру.

– Штета, нисам добио папир да сам је завршио, јер сам због болести морао на операцију крајника, али сам у Карловцу наставио служење војног рока, у војној библиотеци.

Каже да воли Војску, улива му поверење, „одувек је било тако“, а и помагала му је у животу. И то више пута, али један случај неће заборавити.

– Добио сам најаву да ће Тито бити у Робајама, на путу за Златибор. Скупило се 200 новинара, а мене за 15 сати чекају с изјавом за „Новости дана“. Како ћу, нигде прићи, не да обезбеђење. Одједном, у Титовој пратњи појави се Дража Марковић, приђе ми и поздрави ме, нешто као: *Јеси ли вреган!* Ја искористим, узвратим, започнем причу, само што га нисам загрлио! Обезбеђење види да смо ми заједно, и ја уђем у ту малу просторију где није било никог од медија сем камере Војске. Тито почне да прича и ја извадим микрофон и приђем скроз до њега, снимам. А онда хаос, почео је да ми бруји магнетофон и обезбеђење ме избацило, али ипак сам снимим значајан део. А онда јурњава да пошаљем тај снимак за Београд. Југославија чека Тита, а тракториста који је орао њиву покидао све везе с Београдом. Тада сам од силног стреса и начео здравље. Међутим, успео сам захваљујући људима из Војног одсека у Ваљеву, војном линијом. Одувек ми је, ето, војска помагала. Али то искуство скратило ми је живот пет година.

Мама не пије („ретко, није ми никад ишло, а то ми је сачувало и здравље и ауторитет“), а ове године планира да заврши и с возњом („године су ту“). Ипак, још ради.

– За Телевизију Шабац, два пута недељно. А и ви из „Одбране“, зовите ако треба сарадник. Са искуством. Шта год треба ја сам ту, знају у вашој служби мој број, зовите... Долазим са задовољством! ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

УСАМЉЕН САМ АЛ' ПОНОСАН

Пише
Душан Глишић

Готово 35 одсто престоничке женске популације и 40 одсто мушкараца старијих од 15 година живи без партнера, или је разведено, или се никад није ни венчало. Показало се, наиме, да економска, а тиме и свака друга, па и психолошка, независност партнера, упркос другачијим очекивањима, не рађа „рај на земљи“, већ жељу да се буде свој, да се не пристаје на (компромисне) уцене и увек има своје мишљење.

Одавно су нам села опустела. У град су, бежећи од мотике и у потрази за лагоднијим животом, стигле најпре девојке, а за њима и младићи, па су села препуштена старијима. Као и цела земља, уосталом. У технолошкој ери, млади, изгледа, немају времена ни за себе, ни за земљу. Међутим, ни у граду им не цветају руже. Отприлике, трећина младих у већим (па и мањим) градовима живи усамљеничким, самачким, недруштвеним животом. Мада је човеку, још од Аристотела, призната друштвеност за обележје врсте, чини се да млади (тридесетогодишњаци, па и нешто старији) данас не желе да се везују и тако одрекну дела слободе и независности. Зашто у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу..., више од трећине девојака и младића живи усамљеничким животом? Зашто младићи све ређе прилазе усамљеним девојкама и зашто оне, упркос родној (не)равноправности, не прилазе (прве) младићима до којих им је стало?

Најлакше је рећи да нас је немаштина „спречила у развоју“, да новца за дружење и седељке нема као некад и да нас је то определило да радије остајемо код куће, уз рачунар и телевизор. Уосталом, ко се не дружи и ко је сам?! Па, на Фејсбуку имамо по неколико десетина пријатеља! Којима, додуше, још очи видели нисмо, али нема проблема, чим купимо лаптоп и камерицу бићемо нераздвојни. А дотле, готово 35 одсто престоничке женске популације и 40 одсто мушкараца старијих од 15 година живи без партнера, или је разведено, или се никад није ни венчало. Узалуд све туристичке манифестације, биоскопи и позоришта, музичка и друга окупљања у многобројним градским клубовима и на сплавовима, не помажу ни толике кафане. Све може, ал' за једно вече. Тако се живи у Велеграду. Новца за стварање породице и заједнички живот, једноставно, нема. Чак ни кад обоје раде? Тада највише и недостаје. Додуше не новца, већ времена и жеље.

А можда није само до немаштине? Можда је ствар у нечем другом? Можда смо само образованији и независнији и зато несклони компромису, тако нужном у свакој заједници, па и пословној, а камоли брачној? Показало се, наиме, да економска, а тиме и свака друга, па и психолошка, независност партнера, упркос другачијим

очекивањима, не рађа „рај на земљи“, већ жељу да се буде свој, да се не пристаје на (компромисне) уцене и увек има своје мишљење. Можда смо, ето, равноправнији него некад, па се теже договарамо око тога који су послови мушки, а који женски и кошта треба да ради у кући? Уосталом, искуство нам говори да са равноправношћу никад нисмо могли на зелену грану. Кад год смо се борили за равноправност, испадали смо неравноправни. Можда је у томе ствар? Можда трут не може тако брзо да постане радилица, упркос лепим жељама матице? Кад не могу пчеле, најдруштвеније у природи, како ћемо ми?

Откључали смо још једну Пандорину кутију и сад нам је, по обичају, опет неко други крив. По кључу, а и с њим немамо бог зна како добра историјска искуства, тридесет одсто жена треба да нађе своје место у политици, на руководећим функцијама и на, до јуче, типично, мада не искључиво, мушким пословима и радним местима, попут оних у војсци и полицији... И језик треба да буде родно равноправан, па да мушка пчела схвати да више није трут, што би значило нерадник, већ да је постао пчелац и велики радник, најпре у кухињи, а затим и за време породилског... Наука ће ту тек да каже своју реч, али нема сумње да су једнакост и равноправност у тренду. Тако је и у богатим земљама, у развијеном свету, где се, такође, све ређе удају и жене. А Србија је, увек, била у тренду.

Неко ће рећи да нису исти разлози овде и тамо. Тамо се не жене и не удају (до одређеног доба) због каријере и пословног успеха, јер су схватили да се на две столице, упркос свему, па и родној равноправности, не може. Па кад заврше све друге послове, кад се остваре на плану каријере, он и она враћају се биологији и природи. Ту је, изгледа, проблем. Како бити и мајка и руководилац и политичар и хуманитарни радник истовремено? Лако. Ако отац постане мајка, ништа неће бити тешко. Само ће се променити улоге. Док се то не деси, (бес)компромисно ћемо живети све усамљенији. Јер ни пчеле нису равноправне, кад смо их већ споменули. А мед и даље производе. Себични, какви смо, нећемо ни приметити да се породица, у међувремену, урушила и да смо, тако равноправни, заборавили на децу и будућност. ■

ЗАШТИТНА ПРОТИВМИНСКА ОДЕЋА И ОПРЕМА

На неколико сајмова одржаних током прошле године, као и у најавама за 2016. годину, представљени су нови модели таквих одела и њихове специфичности, које их чине ефикаснијим од претходне генерације. Таква заштитна одећа израђује се и унапређује у складу са новим стандардима за заштиту од експлозије, у духу нових сазнања и потребе да се ергономски прилагоде људским могућностима, а посебно у складу са прописима који регулишу њихову производњу, продају и коришћење.

У ДУХУ НОВИХ САЗНАЊА

Одећа за рад са експлозивним и импровизованим убојним направама EOD (Explosive Ordnance Disposal)/IEDD (Improvised Explosive Device Disposal) equipment EOD) непрекидно се усавршава и унапређује из неколико разлога. Пре свега јер су мине и разорне направе опасност која је актуелна свакодневно, у многим деловима света. Због тога се та опрема налази у многим војним и полицијским јединицама, а све више је и приватних структура са противминском опремом, као и тимова који се ангажују у ад-хок опасним ситуацијама. Борбене околности бремените су опасностима од експлозије мина, неексплодираних граната и импровизираних минских уређаја. Веома честе су ударне вести о експлозијама ауто-

мобила бомбе, самоубица са експлозивним прслуком на себи и подметнутим разорним пакетима и другим пошиљкама. У свим околностима које су условљене дејством експлозивних направа незамењива је употреба савремене противминске опреме, одеће и оруђа, које служе да се умањи опасност експлозије и спрече нежељене последице по људе и имовину.

Поред разноликих савремених средстава за откривање експлозивних направа, постоји више модела опреме која се користи за њихову деактивацију, разминирање или уништавање. Најчешће су то роботски уређаји, али, људски чинилац је незамењив у неким околностима. Од пре десетак година, човек – деминер са својим заштитним оделом најефикасније делује уз роботизовано противминско или возила за уништавање експлозивних убојних средстава тзв. EOD возило (Explosive Ordnance Disposal Vehicles).

Одело за разминирање

Одела за деминера (понекад се таква одела називају и противтерористичка) веома су гломазна, рогобатна и сложена, јер треба да заштите човека, односно осетљиве делове тела, док ради с убојним средствима. Намењена су зарад ефикасне заштите при проналажењу скривених минско-експлозивних направа и разминирања недовољно познатих упаљача, импровизираних експлозивних направа и других опасних и сумњивих предмета. Сврха им је да заштите експерте за разминирање од рањавања и најтежих последица.

На неколико сајмова одржаних током 2015. године, као и у најавама за 2016. представљени су нови модели таквих одела и њихове специфичности, које их чине ефикаснијим од претходне генерације. Таква заштитна одећа израђује се и унапређује у складу са новим стандардима за заштиту од експлозије, у духу нових сазнања и потребе да се ергономски прилагоде људским могућностима, а посебно у складу са прописима који регулишу њихову производњу, продају и коришћење.

Како се осавремењавају материјали у савременим лабораторијама и напредује савремена информатичка и

друга наука и технологија, непрекидно се мењају и прописи, што захтева заиста одговоран приступ развоју, производњи и пласману те врсте опреме. Такође, и искуства у противтерористичкој борби и иновативни приступи доприносе свеукупном усавршавању и побољшању квалитета такве одеће и опреме. При томе, ваља имати у виду да у развоју и унапређивању такве опреме учествује веома велики број научника, истраживача и да он захтева мултидисциплинарни приступ.

На неколико светских сајмова током 2015. године, поред опреме за откривање и одређивање врсте убојних средстава, изложено је више комплета, који представљају највредније заштитно одело. Једно од њих је и одело за заштиту од експлозије EOD 10

компаније „MedEng“. За њега је речено да поставља нови стандард за заштиту експлозије, уводи унапређени ергономски дизајн и обезбеђује нове могућности у раду са убојним средствима.

Најважније особине тог одела јесу да омогућује покретљивост и комфор током демонтирања експлозива, штити тело од делова експлозивне направе и удара експлозије, високог притиска и топлоте. Својевремено, пре више година основни стандард било је специјално заштитно EOD одело, модел PS-820. Састојало се од заштитног оклопљеног скелета са шлемом. Шлем тог одела био је отпоран на удар од парчади брзине 683 m/sec, а визир на шлему, од акрилног или поликарбонатног материјала, штитио је лице и очи од парчади брзине 705 m/sec. Маса шлема била је 2,7 килограма, а са визиром 3,6. Шлем је био ергономски обликован и снабдевен уређајем за хлађење и везу. Видно поље му је износило 68 степени по висини, што је било довољно да манипулант-пиротехничар види предмет испред себе у дохвату руку.

Заштитни прслук од кевлара на грудима, тежак 12,2 kg, штитио је од парчади убојног средства који имају брзину 1.667 m/sec, док су заштитници на рукама (маса 4 kg) и ногама (маса 2,7 kg) спречавали убојите парчиће брзине 563 m/sec да нанесу повреде пиротехничару. Целокупно одело се хладило, било је антистатичко, комфортно и није ометало пиротехничара при раду с експлозивним предметима. Одело је тестирано и издржало је 17 детонација динамита на удаљености од једног метра. Прслук за заштиту груди био је дугачак од 84 до 112 центиметара, а ногавице од 79 до 81 центиметар.

Савремени модели

За ново одело карактеристично је да је знатно лакше, удобније и да даје корисницима много већу покретљивост. Горњи део има облик јакне са повећим овратником. Панталоне су потпуно редизајниране како би се смањила тежина и замор. Нов је начин циркулације ваздуха и вентилације унутар одела, а самим вентилационим системом може се упра-

влати преко рачунара на надлактици манипулатора. Такав систем омогућава да се, и поред великих напора и знојења, корисник осећа свежије и да се фокусира на посао који обавља. То је неопходно, посебно када пиротехничари обављају свој посао на тешким локацијама и током дужег времена.

EOD шлем нове генерације има побољшану заштиту од експлозије, односно ефикасно штити од бласт-ударца експлозије, фрагмената и високе температуре. Примењене су најновији лагани заштитни материјали за повећање свеукупне заштите, при чему је знатно смањена маса. У шлему је интегрисан систем за гласовну комуникацију и осветљење. Поред тога, програмски је обезбеђена подршка оператеру новом могућности да брже дође до чињеница из базе података експлозивним средствима. Уз то, побољшан је и системе упозорења и могућност за подршку корисника у различитим оперативним условима.

Новију верзију таквог одела названог EOD одело серије 2 (Suit Series II) представља и компанија „Холдфаст системи“ (Holdfast Systems). Оно је произведено пре десетак година, али је непрекидно усавршавано и унапређивано на искуствима и сазнањима која су стекли техничари за руковање експлозивом (bomb technicians). Израђено је, такође, од веома издржљивог материјала, а састоји се од заштитне јакне, панталона, шлема, интегрисаног заштитника за препоне, заштитника за руке и стопала и противударних плоча (External blast plates) за уградњу с предње стране. Одело је споља заштићено номексом, отпорним на ватру, основни материјал је араמיד, а плоче су израђене од композитних материјала. Таква конструкција штити од фрагмената с предње стране брзине 600 m/sec, са задње стране 450 m/sec, а плоче од парчади које ударају брзином 1.400 m/sec. Маса одела је 31,5 килограма. Шлем, масе 4,5 kg пружа заштиту од парчади која удараја брзином 630 m/sec, а визир од 690 m/sec.

Тестирање квалитета

Такво одело тестира се по методу В50 за противоклопну заштиту (V50 ballistic test for armour). Реч је о светском војном стандарду MIL-STD-662F, који подразумева отпорност заштитних прслука, материјала за заштиту посада у авионима и подводним возилима, посебно прозора, ветробрана и стакала на прозорима, користи се за израчунавање отпорности преградних плоча у возилима и на бродовима, техничким склоништима и контејнерима, као и на разним борбеним возилима.

Одређивање квалитета материјала за такво одело изузетно је сложено. Треба знати да она штите од комбинованог дејства експлозивног удара, комадића (фрагмената) материјала облоге експлозивног тела, снажне топлоте коју експлозија изазива и од звучног ефекта. При томе, оператер може бити окренут телом према убојитој направи или окренут леђима. Одело штити на неколико начина. Оно

ОТПОРНОСТ ПРОТИВМИНСКОГ ОДЕЛА

Саставни део одеће	Критеријум по стандарду, одређен тестом V-50 (m/s)
Шлем	400
Визир	250 (опционо 600)
Јакна	560
Заштитник препона	1.000
Заштитник за руке	450
Заштита ногу	450
Штотник за бутине (фронт)	600
Штитник за колена (фронт)	870
Штитник потколеница (фронт)	650
Ципеле	850
Маса компоненти за одело и шлем	
Саставни делови	Тежина
Шлем са визиром	3.6 kg
Јакна са рукавима и долаци	12.8 kg
Маса комплетног одела	15.0 kg

Одело EOD серије 2

носи на корисника. Због тога савремена заштитна противминска одела имају специјалан слој од пене ниске густине, који спречава акустичну импедансу.

Кад је реч о ергономији, искуство је показало да су одела тежа од 37 kg неподесна за коришћење, јер траже веома снажне оператере. Међутим, лакша одела осетљива су на превртање и ломљење. Најмања тежина заштитног одела може бити пет килограма. Други ефекат који одело треба да спречи јесте тзв. топлотни стрес. Наиме, одело мора да спречи пренос топлоте од површине до тела корисника. За то се користе посебни материјали, а у најновија одела уграђен је систем који расхлађује унутрашњост и омогућава да оператер може и под високом спољном температуром да обавља одређене радње и до сат времена. У неким оде-

одбија или зауставља пројектиле који могу да долазе од експлозивног предмета, зауставља експлозивни талас и спречава да се пренесе на тело, односно да изазове повреду, чак и кад дође до превртања и савијања одела услед ударца. У те сврхе користи се кевлар, пена, слојевита пластика и други ватроотпорни материјали. Веома је важно да су влакна заштитног материјала отпорна на снажне деформације. Таква влакна треба да издрже да кроз њих не продре више од 2.000 парчића експлозивног предмета.

За шлем је веома важно да обезбеди апсолутну заштиту у простору од 360 степени, што је регулисано EOD NIJ стандардом 0101.06.

До средине 1990. године EOD одела израђивана су од кевлара са оклопним плочама. Међутим, имала су подостмана и слабости. Посебно, нису довољно штитила корисника од ударног таласа. Најчешће повреде деминера биле су повреда услед експлозивног таласа назване „експлозије плућа“. Испитивањем акустичне импедансе дошло се до сазнања да треба мењати структуру материјала и учинити га таквим да компензује одређене фреквенције таласа и не пре-

лима то је обезбеђено мрежом цевчица утканим у унутрашњи слој заштитног материјала у комбинацији са вентилационим ваздушним системом.

Како до потпуне заштите

Много је других познатих и непознатих чинилаца који утичу на квалитет заштите EOD одела. Минери кажу да не постоји стопостотна заштита. Пре свега, скоро је немогуће заштитити прсте деминера. До повреда може доћи и ако фрагменти великом брзином ударе на спојеве делова одела, где је тешко обезбедити највећи степен заштите. Такође, снажан удар може да делује само на горњи или доњи део одела и изазове преламање материјала, што доводи до повређивања. Уз то може да изазове и потрес мозга.

То, и многе друге околности указују да је професија деминера веома опасан посао, који захтева висок ниво знања, физичку и психичку отпорност и стабилност, дисциплину и поштивање знања, прописа и усвојених стандарда. ■

Никола ОСТОЈИЋ

ВЕСТИ ВЕСТИ ВЕСТИ ВЕСТИ ВЕСТИ

АМЕРИЧКИ АК ALFA

А о увођења санкција Руској Федерацији, 2014. године, америчка компанија „Russian Weapons Company“ (RWC) била је генерални увозник и дистрибутер наоружања руске компаније „Концерн Калашњиков“ за америчко тржиште. Након забране увоза, компанија мења име у „Kalashnikov USA“ и одлучује да почне самосталну производњу на територији САД. Иако званичници руске компаније изјављују да америчка фабрика нема никакве везе са њима, многи сматрају да је то руски потез да се избегну санкције и настави продаја у Америци.

Јануара ове године, на сајму наоружања „SHOT Show“ у Лас Вегасу, компанија „Kalashnikov USA“ представила је прототип полуаутоматске пушке АК „алфа“ у калибру 7,62×39 милиметара. Компанија са поносом истиче да је то калашњиков „made in USA“. Модел је привукао велику пажњу новинара и посетилаца.

У суштини, пушка АК „алфа“ (носи назив по руској елитној противтерористичкој јединици ФСБ Алфа) класичан је АК-47 „спакован“ у полимерно кућиште и у потпуности модернизован. Конструисали су је стручњаци из „Kalashnikov USA“, у сарадњи са израелском компанијом САА („Command Arms Accessories“), која производи различите тактичке додатке за модификацију оружја (облоге, кундаци, рукохвати и сл.).

Кућиште пушке састоји се од горњег и доњег сандука са облогом, који су спојени чивијама. Читавом дужином горњег сандука протеже се Пикатини шина. Такође, шине се налазе са стране и на доњој облози. Кундак је телескопски и бочно преклапајући са подешавајућом образином. Пиштољски рукохват је ергономског дизајна и у њему је простор за смештај резервне батерије. Регулатор паљбе је обострани и дизајниран је као код пушака типа AR-15. Ручица за пуњење је, такође, обострана. Уграђена је и полука за лакше и брже одбацивање оквира. Пушка користи све типове оквира за АК, укључујући полимерне произвођача „US Palm“ и „Magpull“.

Произвођач је најавио да ће АК „алфа“ почети да се производи на лето ове године. У понуди ће бити два модела: АКЛ модел са дужом цеви – од 415 мм, те АКS модел са краћом цеви – од 314 милиметара. Цена ће бити око 1.000 америчких долара. ■

РУЧНИ БАЦАЧ ГРАНАТА ЗА ПОЉСКЕ ОРУЖАНЕ СНАГЕ

Република Пољска ће током ове и наредне године опремити своје оружане снаге са 200 ручних бацача граната 40 mm RGP-40 домаће производње. Уговор вредан 2,26 милиона америчких долара потписан је са домаћом фабриком „ZMT“ из Тарнова (пољ. Zakłady Mechaniczne Tarnow). Првих 100 комада биће испоручено до октобра ове године, а остатак до августа наредне. Наручено је шест модела за обуку (са пресецима) и око 70 школских граната за обуку.

Тим бацачем већ су опремљене снаге за специјалне операције пољске војске и коришћен је у борбеним дејствима у Ираку и Авганистану. Нови контингент бацача намењен је јединицама пешадије, па ће свако пешадијско одељење имати по један ручни бацач граната у формацији. Тако је Пољска постала прва европска земља која своје пешадијске јединице опрема таквим средством.

Ручни бацач граната RGP-40 развили су стручњаци фабрике „ZMT“ и инжењери Војнотехничке академије из Варшаве, а на основу јужноафричког бацача Milkor MGL M32. То је полуаутоматски бацач револверског типа са добошем капацитета шест гра-

ната. Може да испалује тренутне, кумулативне, димне, осветљавајуће и гранате са пројектилинама специјалне намене (сузавац, шок, флеш и гумени пројектил). Дужина лежишта метка у добошу је 140 mm, па тако прихвата НАТО гранате 40×46 mm, које имају почетну брзину од 78 m/s и домет 350–400 m, али и гранате повећаног домета 40×51 mm почетне брзине од 120 m/s и домета 700×800 метара. На облози цеви и горњем делу бацача налазе се Пикатини шине за монтирање нишана и рукохвата.

Бацач намењен пољској војсци биће опремљен red-dot нишаном IOR OS-40 GL румунске производње, помоћним механичким преклопним нишанима, телескопским кундаком и предњом ручицом са извлачећим бипод ножицама.

Упоредујући тежину, брзину паљбе, поузданост и остале тактичко-техничке карактеристике, то средство слично је осталим моделима који се производе у свету (нпр. јужноафрички Milkor MGL, хрватски RBG-6, бугарски Arsenal MSGL, руски РГ-6 „гном“ и српски револверски бацач граната РБГР 40/6 mm M07, који производи „Прва петолетка – Наменска из Трстеника). ■

СРПСКИ КАЛАШЊИКОВ У НОВОМ РУХУ

Реномирана домаћа фабрика „Застава оружје“ извози на тржиште САД читав асортиман квалитетног и поузданог оружја. Најпопуларније су полуаутоматске пушке настале на основу војних модела (М-70, М-77, М-80, М-85, М-92) калибра 7,62×39 mm, 7,62 mm NATO и 5,56 милиметара. Те моделе Американци популарно зову „Yugo АК“. На интернет форумима и блогovima који се баве оружјем, многи стручњаци, инструктори наоружања па и сами корисници сматрају да је, поред оригиналног руског, „српски калашњиков“ у самом врху, ако се упореди са осталим моделима који се продају у САД (бугарски, румунски, пољски, чехословачки, мађарски, кинески).

Последњих година у Америци је популарна модификација оружја АК-47 тако што се поједини делови, као што су облоге, рукохват, кундак и поклопац сандука, замењују другим додацима који имају Пикатини шину за монтирање различитих додатака (нишани, рукохват и др.). Имајући

у виду да неки делови „Заставиних“ пушача нису компатибилни са деловима осталих варијанти АК (нпр. горња и доња облога), амерички произвођачи тактичких додатака за оружје производе додатке управо за „Заставине“ моделе („Midwest Industries“, „UltiMAK“, „Hogue“, „Tapco“, UTG, „Magpul“, „Archangel Manufacturing“).

Компанија „Magpul Industries Corporation“, која производи тактичке додатке за надоградњу оружја од

полимера и композитних материјала, почетком 2015. године представила је комплет додатака за оружја АК платформе под називом „Zhukov“ (полимерни оквир капацитета 30 метака, два типа облога, кундак и пиштољски

рукохват). У лето 2015. године представљен је кундак YUGO Zhukov-S Stock, намењен за „Заставине“ моделе (монтира се уместо фабричког дрвеног кундака). Кундак је бочно преклапаући у десну страну. Тежак је 425 грама. Има пет положаја за подешавање и по дужини, а по потреби може се поставити подесива образина. Цена кундака је 100 америчких долара. „Magpul“ је најавио да ће половином 2016. године представити и нове тактичке облоге од полимера за моделе „Застава РАР“ (М-70).

На овогодишњем сајму наоружања „SHOT Show“ у Лас Вегасу, компанија „Archangel Manufacturing“ из Аризоне представила је ААРАП комплет за модификацију „Заставиног“ модела РАР (М-70), који се састоји од ергономског пиштољског рукохвата, горње и доње полимерне облоге и кундака. Произвођач даје доживотну гаранцију, јер су сви делови израђени од квалитетног полимера (carbon fiber). Производи се у црној, зеленој и боји песка. ■

ЧЕШКА ВОЈСКА КУПУЈЕ НОВО И ДОНИРА СТАРО НАОРУЖАЊЕ

Фабрика „Чешка збројовка“ (Česká zbrojovka) испоручила је у периоду од 2012. до 2015. године чешкој војсци 17.678 аутоматских пушача ČZ 805 Bren, калибра 5,56 mm у варијантама А1 (стандардна цев) и А2 (краћа цев). Према плану, требало је да се до 2020. године комплетан активни састав опреми новом пушком, те да се досадашња vz. 58, калибра 7,62 mm, повуче из употребе и стави у резерву. Међутим, у октобру 2015. године влада Чешке Републике донела је одлуку да се због терористичких напада у Паризу и мигрантске кризе у Европи убрза набавка новог наоружања за оружане снаге. Већ у јануару 2016. године, Министарство одбране објавило је да су потписана два уговора са „Чешком збројовком“.

Први уговор вредан 17,1 милиона евра односи се на испоруку 2.600 аутоматских пушача калибра 5,56

mm ČZ Z 806 Bren 2 (побољшана варијанта ČZ 805 В Bren) и 800 потцевних бацача ČZ Z 805 G1 са комплетом резервних делова. Уз тај контингент испоручује се још оптоелектронска опрема чешког произвођача „Meopta“ и то: 2.600 рефлексних нишана ZD-Dot, 1.600 нишана Meopta DV-Mag3 са увећањем три пута, 1.450 ноћних пасивних нишана NV-Mag3 и 500 ласерских обележивача циљева DBAL-A2.

Други уговор односи се на куповину још једног контингента од 5.000 пиштоља ČZ Z 75 SP-01 „Phantom“ у калибру 9 mm parabelum. Уговор је вредан око 2,1 милиона евра.

Чешки премијер Бохуслав Сobotка изјавио је у медијима да ће чешка влада као помоћ у борби против терориста тзв. Исламске државе донирати Ираку и Курдима 3.000 нових и 3.600 коришћених аутоматских пушача ČZ vz. 58, као и 7,2 милиона метака кали-

бра 7,62×39 милиметара. Такође, јорданска војска добиће од Чешке на поклон 3,8 милиона метака 7,62×39 mm и три милиона метака 7,62×54 милиметара. То није прва донација чешке владе. Током претходних година Ираку и курдским борцима испоручено је више милиона метака за пушке и пушкомитраље, око 5.000 ручних бомби и 5.000 ручних бацача ракета РПГ-7. ■

Припремио Бојан РАЈИЋ

40 ГОДИНА ОД ПРВОГ ЛЕТА ШКОЛСКОГ АВИОНА „УТВА-75”

Група ентузијаста, пилота, инструктора и наставника летења из 252. тренажно-школске ескадриле „у дослуху” са Командом 204. ваздухопловне бригаде РВ и ПВО, обележила је 19. маја за њих значајан јубилеј – 40 година од првог лета елисног школског авиона „утва-75”, ваздухопловне „иконе” неколико генерација наших пилота, који су своје прве летачке кораке савлађивали баш на тој летелици. Сматрајући да четири деценије „вредног рада” тог изузетно успешног српског школско-тренажног авиона не треба да прође незапажено, истински заљубљеници у авионе, ваздухопловне вештине и пилотску професију позвали су на батајнички аеродром, на скромну свечаност, своје колеге из Ваздухопловног савеза Србије и аеро-клубова, али и творце слављеничке летелице из панчевачке фабрике авиона „Утва”, међу којима и најдражег и најважнијег госта, аутора и конструктора „утве-75”, осамдесетпетогодишњег машинског инжењера Драгослава Димића.

– Нема пилота у РВ и ПВО чија крила нису ојачала баш у авиону „утва-75” и који, управо на тој летелици, није сазнао да ли је способан за позив летача, или није. Селективно летење традиционално обављамо на „утви”, тако да сваки кандидат за пилота, још пре него што се практично суочи са жељеном и изабраном професијом, у тој летелици стиче слику о њеним захтевима и сопственим могућностима. А онда, кад у том авиону савлада прве летачке кораке и кад му ојачају крила за наставак школовања, кад порасту и самопоштовање и самоувереност, будући пилот прелази на друге, сложеније летелице. Зато је овај авион толико значајан и важан за нас у РВ и ПВО. На њему смо сви кренули ка звездама, на „утви-75” постали смо пилоти – рекао је потпуковник Зоран Еркић, командант 252. тренажно-школске ескадриле у 204. ваздухопловној бригади РВ и ПВО, поздрављајући госте,

НЕЋЕ У ПЕНЗИЈУ

који су, и сами понети емоцијама, тражили прилику да проговоре о својим искуствима са славном елисном летелицом која, ни после четири деценије веома успешног дружења са младим заљубљеницима у ваздушна пространства, не пристаје на пензију.

Ипак, најемотивнији је био њен творац конструктор Драгослав Димић.

– Пројекат авиона „утва-75” реализовало је, наравно, више људи, али, како то обично бива, заслужена слава припадне једном, или двојници најстручнијих и најкомпетентнијих – конструктору или руководиоцу тима. Тако је било и тада, у панчевачкој „Утви”, у којој је велики број стручњака радио на реализацији пројекта школског авиона „утва”.

Конструктору „Утве-75” Драгославу Димићу уручио је признање поштованик Зоран Еркић

Сваки кандидат за пилота РВ и ПВО, још пре него што се практично суочи са жељеном професијом, своје прве летачке кораке начини у елисном школско-тренажном авиону који ни данас, четири деценије од рођења, не жели на заслужени одмор

У оптицају је било неколико пројеката, за неке је урађен и прототип, али је тек коначна верзија добила зелено светло и отишла у серијску производњу, као најперспективније решење. После свега може се рећи да је летелица заслужено добила многа и наша и светска признања у категорији школских авиона и да се показала као веома ефикасан и квалитетан авион за реализацију почетне обуке у летењу – рекао је Димић, осврћући се на производњу првих „утви“.

Од тада је прошло више од четири деценије, а у оперативну употребу ушло је 140 авиона „утва-75“. Први примерци дати су на употребу Ваздухопловном савезу да би, после успешне провере у цивилству, авион добио и униформу. Први лет и својеврсно ватрено крштење „утва-75“ имала је 19. маја 1976, а за њеним командама био је пробни пилот Ваздухопловног опитног центра Владислав Стојановић. И авион и његов истоимени произвођач положили су испит и летелица је кренула у серијску производњу да би, годинама касније, заслужено освајала бројне награде и постала понос југословенског РВ и ПВО.

Већ после првог лета оцењен је као најперспективнији школски авион.

Након пригодних речи о хвале вредним особинама тог школског авиона, гостима је приказан и петнаестоминутни филм о „утви-75“ у производњи „Застава филма“, а затим су имали

прилику да погледају изложбу фотографија о настанку и развоју једне од најуспешнијих српских летелица. Најзанимљивији део својеврсне свечаности бројних заљубљеника у „утву“ одвијао се на аеродромској стајанци, на којој је у „поносном строју“ било паркирано дванаестак „утви-75“. Једну од њих, најлепшу и, можда, најмлађу, красила је пригодна налепница са доминантним двоцифреним бројем, који је означавао проток година од првог лета тог авиона. Да се та летелица и данас веома ефектно креће у ваздушном простору показала је током свог полусатног патролирања изнад батајничког аеродрома. Пажљиво посматрајући бравуре, које је за командама слављенички украшене „утве-75“ изводио мајор Александар Мрвић, већ средовечни учесници скупа, међу којима су најгласнији и најјаснији били негдашњи наставници летења и пилоти РВ и ПВО, коментаришали су летне карактеристике и могућности авиона који се деценијама користи за селективно летење и почетну летачку обуку пилота у свим временским условима. Неки од њих присећали су се својих почетака и одушевљења које их је обузимало кад су узлетали и слетали на писте некадашњих југословенских аеродрома. Не штедећи речи хвале, тврдили су да „утва-75“ још није за пензију и да њена наследница „ласта“ још може да чека. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Жарко СКОКО

КОНСТРУКТОР И ЛЕТАЧ

Отац „утве-75“ Драгослав Димић је најпре био заљубљеник у летење и авионе да би, кад је дошло време, учествовао у пројектовању готово свих авиона које је производила бивша Југославија. Завршио је Машински факултет као један од најбољих студената, за само четири године и неколико месеци. Аеродинамику је познавао више инстинктом него знањем. Кад је савладао и сва потребна теоријска знања, окренуо се практичним истраживањима и фабричким испитивањима. Седамдесетих година 20. века пут га је одвео у панчевачку „Утву“, где се, са тимом стручњака, после производње пољопривредних авиона, посветио пројектовању и производњи првих борбених авиона. Био је начелник конструкције и заменик директора, али пре свега љубитељ авиона. Сваки слободан тренутак проводио је на аеродрому „Лисичји јарак“, уз авионе и спортске пилоте, техничаре, конструкторе. Посматрао је и бележио њихова и своја искуства.

Од средине седамдесетих година радио је на пројектовању првог школског авиона „утве“ и неколико његових верзија. Пројектовао је и модел са четири седишта и хидроваријанту. Тактичко-технички захтеви које је војска испоставила за тај авион били су све само не лако достижни. Али, кад је испитивање окончано и кад су сагледане све летне и аеродинамичке особине тог авиона, било је јасно да је створена жилава и ефикасна летелица, којој радни век још није окончан.

АЛБАНСКИ ТЕРОРИЗАМ

ОПСТАНАК
ПОД СТАЛНИМ
ПРИТИСЦИМА

ПИШЕ проф. др Милан МИЈАЛКОВСКИ

Изазивање, а потом и одржавање страха код жртве напада јесте основно и најјаче оружје терориста. Албанска терористичка ОВК извела је 1998. и 1999. године на стотину терористичких напада против Срба на Космету, чије су последице веће и далекосежније него оне проузроковане терористичким нападима тзв. Исламске државе у Паризу и Бриселу. Насиље против Срба наставља се и даље како би се обезбедио њихов постепени одлазак.

Опстанак и одрживи развој било које (територијализоване, социјалне, етничке, верске...) људске заједнице подразумева њено функционисање у смислу да свака будућа генерација живи боље од претходне. У безбедносном смислу, то значи да лична и имовинска сигурност чланова сваке будуће генерације буде боља од претходне. Насупрот томе, запрепашћује поуздана чињеница да малобројна српска заједница у српској покрајини Косово и Метохија (КиМ), ни после седамнаестогодишње владавине цивилне (УНМИК) и војне (КФОР) мисије ОУН (од 20. јуна 1999), нити трогодишње владавине ЕУЛЕКС-а (од 19. априла 2013) нема такву „привилегију“.

Основни разлог небезбедности Срба на КиМ јесте неразумно повлађивање поменутих међународних мисија бившим припадницима терористичке ОВК у привременим косметским институцијама власти. Реч је о евидентном толерисању дубоко промишљеног и усклађеног систематског (међународно-албанског) терорско-терористичког насиља против Срба, с циљем да обезбеде њихов постепени одлазак (бекство), а прогнанима онемогуће повратак у њихове домове. То потврђује и упозорава низ чињеница, а поменимо најупечатљивије. Недавни позив патријарха српског (15. маја у Призрену на академији поводом обнове и освећења Богословије „Свети Кирило и Методије“) Србима да остану на Косову и Метохији, а расељенима (прогнанима) да се врате на своја вековна огњишта. Изјава министра спољних послова Републике Србије Ивице Дачића 16. маја, на седници Савета безбедности ОУН посвећеној Косову, о томе да се у Србији ван КиМ и данас налази више од 200.000 интерно расељених особа, које су услед прогона и угрожености њихове безбедности биле приморане да напусте КиМ.

„Одрживи повратак је остварило свега 1,9 одсто прогнаних. Да ли тај поражавајући податак треба прихватити као готову чињеницу и с њом се помирити?“, рекао је Дачић.

За потврђивање вишегодишњег ефикасног функционисања међународно-албанске терорско-терористичке спреге ради застрашивања малобројних српских цивила

на КиМ довољно је навести неке терористичке акте у априлу и мају ове године. Косовска полиција је 8. априла неосновано ухапсила бившег генерала Војске Југославије Милована Бојовића, родом са Космета, због сумње да је „руководио протеривањем и злостављањем Албанаца 1998. и 1999.“ и потом га ослободила; 9. априла, такође неосновано, ухапсила је и потом ослободила Звонка Михајловића, бившег председника општине Штрпци, коме је

тужилац у Урошевцу рекао да ће се видети на суду. Непознате особе дејствовале су из ватреног оружја у ноћи између 22. и 23. априла на кућу српске породице Шиљковић у селу Рудица, општина Клина. Повређених није било. Око 60 прогнаних Срба из Ђаковице 2. маја прославило је Ускрс у Манастиру успења Пресвете Богородице, који се налази у Српској улици у центру Ђаковице, али из безбедносних разлога нису могли да обиђу своје порушене и узурпиране куће, које су само на неколико десетина метара од те православне светиње (речено им је да косовска полиција не може да их безбедно одведе до њихових отетих кућа). Новинарску екипу телевизије „Мост“ из Звечана, 10. маја ујутро, уз салве вербалних увреда, физички је напао мештанин Албанац, након што су изашли из Основне школе „Бранко Радичевић“ у Обилићу, где су снимали испоруку хуманитарне помоћи. Двојица Албанаца из Ђњилана покушали су 11. маја поподне да отму српску девојчицу А. Н. (17) у Грачаници. Захваљујући томе што је улица у којој су покушали отмицу покривена видео-надзором, отмицари су идентификовани и ухапшени. Међутим, већ 14. маја пуштени су на слободу.

Неупућени у сурову друштвену стварност у српској покрајини КиМ (под међународном управом, која недопустиво толерише кршење Резолуције 1244 СБ ОУН, а самопроглашена „држава Косово“ то уверљиво потврђује) или добро информисани, али склони повлађивању тероризму албанских цихадиста, неће се сложити да наведени случајеви насиља против Срба на Космету представљају терористичке нападе. У том смислу, прошлогодишње терористичке нападе у Паризу и овогодишње у Бриселу, у којима је убијено и рањено више стотина цивила, могу потегнути као ваљан аргумент. Наравно, треба их аргументовано разуверити у томе. С тим у вези, треба поћи од општепознате чињенице о томе да је изазивање, и потом, одржавање страха код жртве напада, основно и најјаче оружје терориста. Албанска (исламистичка) терористичка ОВК извела је 1998. и 1999. године под патронатом међународних мисија на стотину терористичких напада против

Срба на Косову и Метохији, чије су последице (убијени и киднаповани српски цивили) веће и далекосежније него оне проузроковане терористичким нападима тзв. Исламске државе у Паризу и Бриселу. Зато, терористима „ОВК“ од тада наоვაмо нису неопходни спектакуларни напади на српске цивиле, иако је било и таквих, да би одржавали и појачавали страх и оснажили свој геноцидни крајњи циљ – да Срби постепено одлазе, прогнани да се не врате. Довољно је само да вербално-физичким нападима застрашују малобројне српске цивиле, а они то неометано и успешно чине.

Како зауставити међународно-албанско терорско-терористичко насиље против Срба у привремено отетој српској покрајини Косово и Метохија? Наизглед, веома тешко, а у суштини врло једноставно. Најпре, Република Србија мора истрајавати на захтеву да СБ ОУН суспендује провокативну одлуку Скупштине Косова (у фебруару 2008) у вези са том самопроглашеном „државом“. Затим, да УНМИК и ЕУЛЕКС хитно процесуирају припаднике терористичке ОВК за почињене злочине над Албанцима, Србима, Ромима и припадницима других етничких заједница. Надаље, да хитно утврди ко и како је утицао на то да се око 900 Албанаца са Косова и Метохије (процентуално највеће присуство странаца у редовима тзв. Исламске државе у односу на број житеља на територији њиховог порекла) налази у саставима Исламске државе у Сирији и Ираку, јер тај фактор представља велику претњу безбедности Балкана. Најзад, неопходно је да Канцеларија Владе Републике Србије за Косово и Метохију, која, претпостављамо, студиозно анализира положај тамошњих Срба, најмање једанпут месечно свестрано информише домаћу и инострану јавност о тероризму против Срба на КиМ, као и предузетим/непредузетим мерама против извршилаца терористичких напада. Такав скроман допринос несумњиво би знатно утицао да Срби остану, врате се и опстану у тој српској покрајини. ■

ОТВОРЕНА ИЗЛОЖБА
„ВОЈСКА У ВАШЕМ ОБЈЕКТИВУ”

Потврда до

У Малој галерији Дома Војске Србије, 24. маја, отворена је изложбена поставка одабраних фотографија пристиглих на конкурс за избор најбоље фотографије у 2015. години, коју је Управа за односе са јавношћу Министарства одбране спровела крајем прошле године на друштвеној мрежи Фејсбук

Како би се одужили учесницима конкурса, у Управи за односе са јавношћу одлучили су да организују изложбу, с надом да ће представљене фотографије инспирисати и остале ауторе да прошире границе креативности фотографишући војне мотиве и да учествују у наредним сличним акцијама.

Публика је била у прилици да погледа како су љубитељи фотографије видели Војску у свом објективу и како су гласали, јер су међу постављеним биле изложене и три фотографије с највећим бројем гласова корисника Фејсбука.

Од „стиљвости” до „популарности”

Присутнима су се на отварању обратили директор Медија центра „Одбрана” пуковник Стевица С. Карапанџин и аутор поставке фото-репортер Зоран Миловановић, а изложбу је отворио начелник Управе за односе са јавношћу Министарства одбране капетан бојног брода Петар Бошковић.

Он је истакао да је изложба „Војска у вашем објективу” једна од „најлепших могућих потврда” добре двосмерне комуникације на друштвеним мрежама система одбране.

бре комуникације

– Почели смо стидљиво и срамежљиво, а данас имамо више од 200.000 пратилаца на Фејсбуку. Треба имати у виду да је њих 1.500 послало своје фотографије, а Зоран Миловановић је оне које су ушле у ужи избор, њих 170, маестрално сложио. Конкурс и изложба резултат су добре двосмерне комуникације посетилаца и наших запослених, дела наше екипе. Сигурно ћемо организовати још сличних акција, али то је за неку наредну изложбу – поручио је капетан бојног брода Бошковић.

Према речима пуковника Карапанџина, живимо у ери дигиталних медија, брзих порука и глобалне повезаности, а тренуци живота које приказујемо на друштвеним мрежама креирају виртуелну слику сваког од нас.

– Управо је овај конкурс показао начин на који грађани Србије доживљавају војску своје земље и потврдио да се у нашем народу Војска и даље доживљава блиско и с поверењем – рекао је пуковник Карапанџин.

Значај фотографије и тренутка

Аутор поставке нагласио је да фотографија настаје у одређеном тренутку и да када тај тренутак прође „она га чини трајним“. Миловановић је закључио и да Војска Србије традиционално има добар приступ фотографији.

Заједничко ауторима пристиглих фотографија јесте да су у једном тренутку надахнућа у свом објективу видели војску. Љубитеље фотографије инспирисали су кришом ухваћени тренуци предаха на вежби, затим средства технике, мировњаци у мисији, заставе.

Изложбу „Војска у вашем објективу“ организовали су Управа за односе са јавношћу Министарства одбране и Медија центар „Одбрана“. ■

С. АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Ј. МАМУЛА

АРХИТЕКТЕ ЗЛА

Хитлер је у оснивању и развоју СС-а имао велику помоћ неколицине људи, који су му били десна рука и главни помагачи у рађању империје зла. Хајнрих Химлер, још као ученик, одушевљено је дочекао почетак Првог светског рата и чим је напунио седамнаест година, као немачки патриота, пријавио се у војску. Због изражене љубави према униформи и великим војним амбицијама, млади Химлер је 1918. постао официр – кадет царске немачке армије, у роду пешадије. Под утицајем ратне пропаганде, постао је екстремни националиста и поборник милитаризма, што ће остати до краја живота и што ће га предодредити да постане члан нацистичке организације.

Под Ремовим утицајем, у лето 1923. године, Хајнрих Химлер постаје члан нацистичке партије и ангажује се у неуспелом Пивничком пучу (Минхенски пуч), организованом 8. новембра 1923. године. Након тога, Химлер је у готово растућој партијској структури добио мању функцију у централи браће Грегора и Ота Штрасера, који су, поред партијског

идеолога Алфреда Розенберга, водили странку док је Хитлер издржавао затворску казну. Са непуних 29 година, јануара 1929, Химлер добија титулу рајхсфирера и постаје командант целокупног СС-а. У том периоду СС је био у оквиру СА одреда, у сенци „смеђих кошуља“, које су тада главна Хитлерова ударна песница на путу освајања власти.

Новопечени рајхсфирер није много очајавао због подређене улоге коју је имао тих година. Он је био човек ограничених способности, али веома упоран. Спремност да се жртвује и безрезервна верност вођи довешће га на сам врх Трећег рајха. Миран и стрпљив, није се одликовао реторичком магијом Хитлера, нити запаљивом моћи говора једног Гебелса, али је дочекао своју шансу у „Ноћи дугих ножева“. Све до тада Химлер је био мало познат у ширим партијским круговима и немачкој јавности, што се не може рећи за остале нацистичке главешине, окружене пажњом медија и публике.

Умногоме одан мистици Химлер је, поред Рудолфа Хеса, Хитлеровог заменика, у партијској ирационалности предња-

Идеологија СА нарочито је наглашавала чврсте другарске везе унутар јединица, јер се сматрало да је лично пријатељство најбољи залог борбености и јединства унутар покрета. Свака улица или градски квартал имали су свој локални јуришни одред (вод или чету), који је патролирао и терорисао политички неподобне грађане. Под фасадом спортског дружења, нацисти су организовали војну обуку јуришника, која је подразумевала боравак у тренажном кампу где су упоредо учили цитате из „Моје борбе” и расклапање пушке. Неретко би тим „веселим излетницима” притекли у помоћ и локални нацистички симпатизери опскрбљујући их храном и пићем, што сведочи о одушевљењу Хитлеровим покретом у добром делу немачког народа.

Хајнрих Химлер као рајхсфирер СС-а

Вевелсбург – СС замак

чио међу нацистичким функционерима. Сневао је да претвори СС у елитни покрет, који ће демонстрирати расну чистоту германске расе господара. Упркос терору који је заводдио, Химлер себе није сматрао за злог човека, већ просто као оруђе у Хитлеровим рукама.

Рајнхард Хајдрих рођен је 7. марта 1904, у Халеу, од оца Рихарда Бруна Хајдриха, који је био композитор, и мајке Елизабете Ане Амалије Кранц. У родном граду похађао је реформаторску гимназију („Reform Realgymnasium”). После заврше-

не школе, придружује се морнарици као питомац у Килу и након четири и по године обуке (као кадет служио је на крстарици „Берлин” под заповедништвом Вилхелма Канариса), 1. октобра 1926, унапређен је у чин потпоручника (Leutnant zur See). Хајдрих је већ 1928. године добио чин поручника (Oberleutnant zur See), а његов надређени Клеикамп, касније вицеадмирал, оценио га је као талентованог и образованог официра, који је посебно едукован за отклањање кварова на ратним бродовима. С обзиром на то да је био амбициозан млад официр, Хајдрих је чекала блистава каријера у ратној морнарици, али је проблем био његов заводнички карактер.

Химлер је у јануару 1929. године, преко Карла фон Еберштајна, упознао Рајнхарда Хајдриха, морнаричког официра, који је, због љубавних авантура и лажних брачних обећања избачен из војске.

За разлику од Химлера, окруженог светом старонемачких јунака Зигфрида и Хагена, Хајдрих је био сурово реалан и добро прорачунат каријериста. Његове личне и професионалне особине предодредиле су га за шефа свеколике нацистичке, а тиме и државне репресивне мреже. Као вођа партијске обавештајне службе, Службе сигурности, Хајдрих је због истакнутих професионалних способности, али и разгранатих интрига, брзо напредовао да би, после преузимања власти, у јануару 1933. године, добио чин генерал-мајора СС-а. Великом способношћу и продорношћу на пољу безбедносних слу-

Химлер и Хитлер на нацистичком конгресу у Нирнбергу

жби Хајдрих је 17. јуна 1937. постао шеф Главне управе Државне сигурности уз стару функцију начелника СД-а.

Људи у црном

Постати члан СС трупа представљало је велику „част и углед“ у редовима партије, посебно након преузимања власти, а многи високообразовани људи, укључујући и лекаре, адвокате, универзитетске професоре и аристократе, просто су се такмичили да што пре уђу у њихов састав. Што је позиција у друштву била боља, то се више прижељкивао неки официјерски СС чин, уз који се добијала елегантна униформа и обавезно страхопоштовање и латентно дивљење нацификоване средине.

Да би приступио СС одредима, немачки грађанин морао је да прође низ расно-идеолошких провера и тестова. За сваког регрута захтевани су подаци о политичкој репутацији родитеља, браће и сестара, а понекад су идеолошке провере обухватале и ширу родбину. У процес регрутације могао је ући појединац од 18 до највише 50 година, којег је предложио неки партијски активиста или есесовац.

За будућег члана СС одреда прву препреку представљала је расна категоризација, коју је за Химлера урадио професор Бруно Шулиц. Најпожељнији за пријем у ред „расе господара“ био је чист нордијски тип човека, са изразито белом кожом, атлетским стасом, плавим очима и косом, високим челом, развијеном мускулатуром, јаким скелетом са дугим екстремитетима и високом интелигенцијом. Следећи на лествици „расне чистоће“ био је тип са извесним алпским, динарским или медитеранским карактеристикама, односно високом и корпулентном грађом, смеђом, црном или риђом косом и јаком мускулатуром. Он је у недостатку „нордијца“ био пожељан, али не тако репрезентативан примерак СС припадника.

У време Другог светског рата, Химлер је погазио наметнути расни принцип и све потребније СС дивизије формирао и од „неаријевских типова и народа“, као што су Украјинци, Хрвати, Албанци, кавкаски народи, муслимани... Када су почела ратна дејства тренажни процес био је и за немачке есесовце умногоме упрошћен, а идеолошка обука сведена је на фундаментална знања из основа историје Немачке и партије, личности Фирера, расне проблематике у основним цртама и то је било све. Стране СС снаге имале су, такође, краће идеолошке курсеве са акцентом на националсоцијализму као основном погледу на свет.

Јуришни одреди под вођством Ернеста Рема до доласка нациста на власт били су важан елемент насиља и терора којим се Хитлер редовно служио у борби са политичким неистомишљеницима. У Вајмарској републици СА јединице предњачиле су у изазивању нереди, уличним тучама, политичким атентатима и изливу антисемитске мржње. Командна струк-

Химлер за време рајха обилази логор са руским рајним заробљеницима који су масовно убијани глађу

тура те парамилитарне организације била је разнолика, јер су је чинили официри истерани из армије, бивши разбојници, авантуристи, каријеристи, робијаши и многобројни љубитељи милитаризма и насиља. Било је, додуше у мањем броју, и образованих људи, па чак и лица са академским титулама који су, као ватрене присталице нацизма, добијали чинове у тој организацији.

Након неуспелог Минхенског пуча и Хитлеровог изласка из затвора, вођа је у тврђави Ландсберг дошао у сукоб са ауторитативним Ремом, који је изражавао отворени презир према друштвеним почастима и углађеним официрима редовне војске. Рем је дубоко потцењивао и искрено мрзео команданте племићког порекла и генерале старог кајзеровог порет-

ка, који су га подсмешљиво гледали због његове готово јавне склоности према мушком полу. На све израженију поругу, Рем је одговарао: „Хомосексуализам није довољан разлог да се способан и поштен вођа уклони с положаја све дотле док се дискретно понаша. Таква више или мање природна ненормалност није ничија брига. Између своја четири зида понашам се како мени одговара.”

У време Минхенског пуча, вођа СА био је ваздухопловни ратни херој Херман Геринг, који је, након тешког рањавања у пучу, побегао за Аустрију, док је партију која се готово распала преузео Алфред Розенберг. Рем је тада био активно војно лице у чину пешадијског капетана, али је због отворене побуне избачен из војске. Организација Кампфбунд (Борбени савез), која је окупљала разне ветеране (десничаре и СА одреде), била је законом забрањена, али је способни Рем добио овлашћење од Хитлера да покуша да оживи СА трупе. Амбициозни капетан успео је у томе захваљујући неоспорним командантско-организационим способностима и добрим везама које је имао у редовној војсци Вајмарске републике. Партијску војску оживео је под именом Фронтбан (Frontbann), јер је СА био забрањен, али је те снаге ставио у потчињен положај у односу на Рајхсвер, што Хитлер није могао поднети. Фирер је тражио да партија има апсолутни надзор над својим паравојним формацијама, са чим се Рем није сложио, те је 30. априла 1925. поднео оставку. Ернест Рем је почетком 1928. отишао у Боливију као војни саветник у чину пуковника, али се пре одласка помирио са Хитлером.

Хитлер је крајем 1930. сменио вођу СА Франца Пфефера фон Саломона и позвао Рема да се врати. Иако је на челу СА одреда тада, номинално, био Хитлер, Рем је као начелник штаба, именован 1. јануара 1931, имао стварну власт. Убрзо почиње да централизује лабаву мрежу локалних СА трупа и својим успешним радом изазива завист и интриге двојице моћних људи – покрајинског вође у Берлину Јозефа Гебелса и свемоћног партијског шефа Хермана Геринга. Њихов бес према себи Рем је појачао када је од уличних кавгација успео да оформи војничку организацију, која је добро увежбаним егзерцирима, парадама и маршевским стројевима фасцинирала део немачког народа. Иако смеђекошуљаши у почетку нису били озбиљна војна сила, њих је, у милитаристичкој теорији и пракси искусни Рем, организовао као пандан редовној армији, чиме је створио имагинарну слику да су нешто више од групе локалних уличних букача и хулигана.

Формацијска структура СА

Војска СА одреда била је подељена на групе од око 100.000 јуришника, што је одговарало целокупном људству редовне војске, док је Рем једну групу (Gruppen) сматрао

дивизијом. У саставу дивизије било је више бригада које су биле формиране од пукова (Standarte) јачине 2.000–3.000 људи. Сваки СА пук имао је више јуришних чета, које су бројале од 200 до 600 војника и биле су састављене од водова (4–12 људи), које су обично чинили јуришници из исте улице или са радног места, пријатељи из детињства. Идеологија СА нарочито је наглашавала чврсте другарске везе унутар јединица, јер се сматрало да је лично пријатељство најбољи залог борбености и јединства унутар покрета. Свака улица или градски квартал имали су свој локални јуришни одред, вод или чету, која је патролирала и терорисала политички неподобне грађане (комунисте, социјалисте, социјалдемократе, присталице демократије и Јевреје, ако их је било у крају).

Централа СА била је у отменој минхенској четврти, у Бринерштрасе 45 и била је позната као Смеђа кућа. Ту је био штаб Ернеста Рема и Фирера, који је имао луксузну канцеларију на другом спрату. Вредна и енергична акција Ремовог штаба, помоћна тешком економском кризом 1932. године, привукла је у СА трупе око пола милиона већином незапослених људи. Била је то респектабилна политичко-батинашка снага у Хитлеровим рукама, коју је он знао да искористи у борби на путу ка власти.

Под фасадом спортског дружења, нацисти су организовали војну обуку јуришника која је подразумевала боравак у тренажном кампу, где су упоредо учили цитате из „Моје борбе” и расклапање пушке. Неретко би тим „веселим излетницима” притекли у помоћ и локални нацистички симпатизери опскрбљујући их храном и пићем, те се у пракси отелотворио дух Хитлерове народне заједнице. То истовремено сведочи о одушевљењу Хитлеровим покретом у добром делу немачког народа, што је у умирујућој вајмарској творевини сваки пажљивији посматрач могао да запази.

Оружје на јавним парадама није ношено и често је замењивано лопатама, будаџима или сличним алаткама, али је зато тајни арсенал био спреман за нестрпљиво очекивану револуцију. Припадници СА били су познати као упориште левог крила покрета, које су заступали Грегор и Ото Штрасер, Рем и у почетку Гебелс. Социјалистичка

реторика у демагошким Фиреровим говорима, у СА редовима схватана је здраво за готово, што ће велики број вођа јуришника касније платити главом. Као паравојна формација, „смеђе кошуље” желеле су нацистичку револуцију која би оружјем збацила стари поредак и успоставила социјално праведније друштво у ком би добит великих корпорација била дељена са свим радницима. Такође, била је јака и идеја о радничким управама у фабрикама, које су пропагирани радикално леви нацисти Готфрид Федер и Валтер Даре. ■

(Наставља се)

Хајдрих јер био један од најозлоглашенијих нацистичких вођа као човек сиреман на све зарад каријере и власти

180 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ЈОВАНА ДРАГАШЕВИЋА

ИНТЕЛЕКТУАЛНА ВЕЛИЧИНА

Српска историја памти личности које су својим прегалништвом, људском и професионалном посвећеношћу, те изузетним и готово визионарским радом, оставиле неизбрисив траг. Такве личности служе на понос свом роду, али неретко бивају и заборављене. Једна од личности која је у сваком смислу задужила потомке јесте и један од најчученијих српских официра свога времена, почасни ђенерал, војни географ, историчар, професор и књижевник, Јован Драгашевић.

Протекла година прошла је у знаку прославе стогодишњице од избијања Великог рата. Такође је обележен још један јубилеј – сто година од смрти Јована Драгашевића. Тим поводом у холу Дома Војске Србије, некадашњем Ратничком дому, откривено је његово спомен-обележје. Ове године навршиће се 180 година од његовог рођења.

Блистава каријера

Јован Драгашевић рођен је 1836. године у Пожаревцу. Иако је потекао из сиромашне средине, својом упорношћу, великим трудом и жељом за сазнањем, успео је да се уздигне до нивоа најобразованијег слоја српског друштва. Школовање је започиње у родном граду, а потом у Београду, где је 1855. завршио гимназију, а 1860. године Артиљеријску школу.

С правом се може рећи да је Јован Драгашевић имао блиставу војничку и богату научну, просветну и књижевну каријеру. Чињеница да се остварио у неколико значајних области и да је с подједнаком научном страшћу и жаром, посвећенички радио за добробит народа, говори о томе каква је интелектуална громада био тај знаменити Србин.

Прва у низу делатности којом се Драгашевић бавио био је просветни рад. Одмах после завршетка Артиљеријске школе, и унапређења у чин артиљеријског потпоручника, почео је да ради као професор у Артиљеријској школи (касније Војна академија), где се, с кратким прекидима, задржао до 1885. године. Као професор, Јован Драгашевић предавао је општу и српску историју, историју ратне вештине, географију, стратегију, статистику, космометрију и стилистику. Разнолики предмети потвр-

ђују његову посвећеност унапређењу војног школства и напорима да у српској војсци створи високообразован официрски кадар. Треба нагласити да је радио и као хонорарни професор на Великој школи, где је предавао упоредну географију и етнографију.

Ништа мање успешно, Драгашевић се посветио и научном раду. У много чему био је пионир. Један је од утемељивача српске ратне вештине, први се у Србији систематски бавио географијом као науком, с посебним освртом на војну географију коју је сматрао основом војне стратегије. Аутор је више од 20 стручних књига из области географије, историје и стилистике – „Војна стилистика 1 и 2 (1871 1875), „Кронографија (1874), „Космометрија (1875), која се сматра једним од наших најстаријих уџбеника из области астрономије и која је, како је у самом наслову наведено, намењена „за потребу питомаца Војне академије и ученика Техничког факултета. Затим, значајне су и „Војна речитост (1876), „Начела војне географије (1876), „Етнографска карта српских земаља (1878), те спис „Македонски Словени“ (1890), који представља културно-историјску и филолошку студију у којој је показао дар истинског ерудите, и војно-политичка студија „Илирско тропоље (1901).

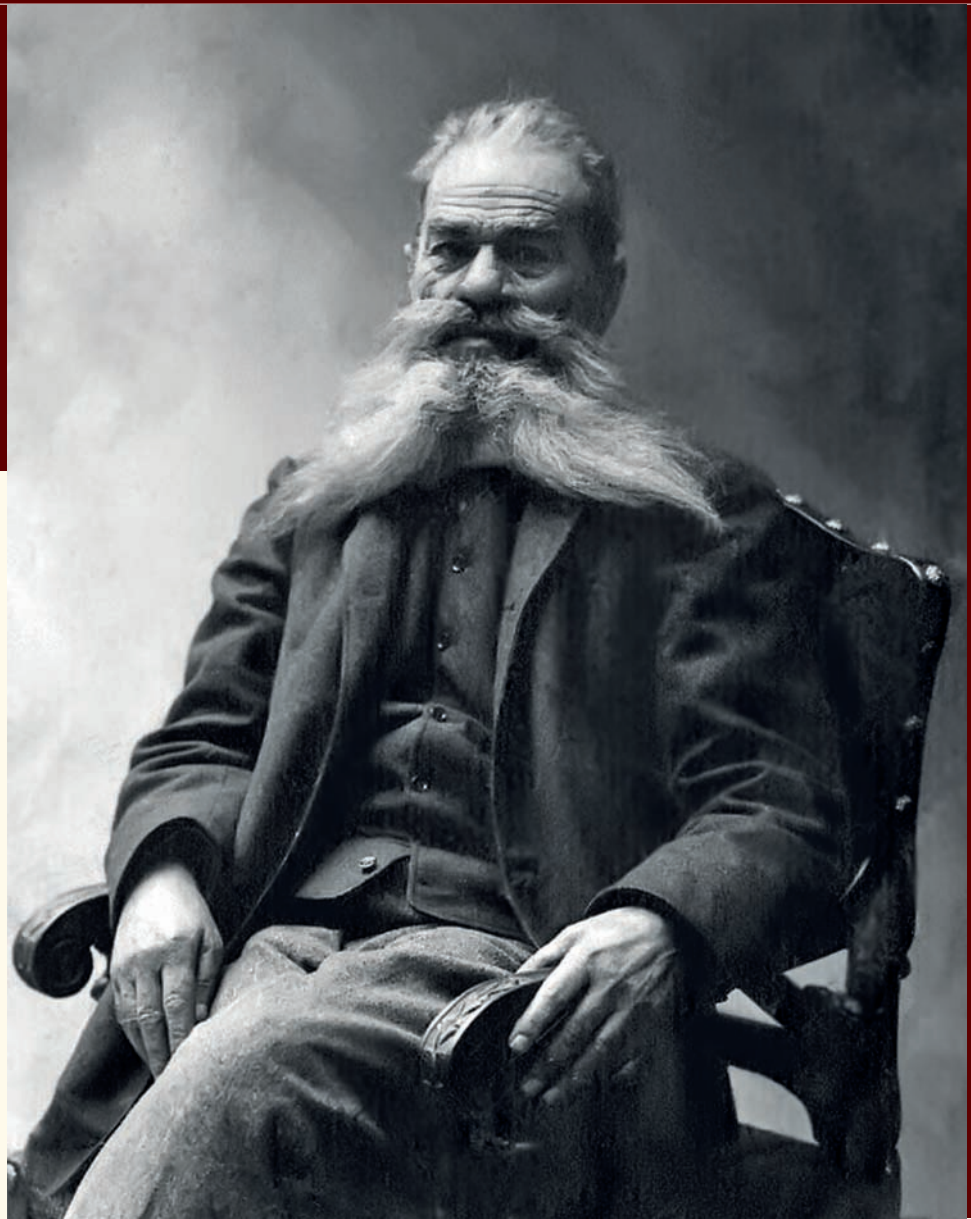
Посветио се и прикупљању архивске грађе, као прилог писању српске историје. До које мере је тај српски официр био посвећен проучавању српске историје, а нарочито војне, говори и податак да је 1865. године поднео реферат и план у коме описује како би у Србији требало да буде организована војноисторијска делатност. Захваљујући истрајном и преданом раду у неколико научних области, Јован Драгашевић заслужно је постао члан Друштва српске словесности (1862), потом Српског научног друштва (1864) и Српске краљевске академије (1869).

Значај писане речи

Посебну даровитост и духовну усхићеност Јован Драгашевић показао је у области књижевности. Његова љубав према писаној речи датира још из ране младости. Прве песме написао је још као питомац. Био је плодан песник и писац, али и преводилац. Прву песму „Молитва“ објавио је 1854. године. Чувени српски историчар

Почасни ђенерал, војни географ, професор и књижевник, Јован Драгашевић, један од најобразованијих официра свога доба, у народу ће остати упамћен и као аутор чувене кованице „Само слога Србина спасава“

књижевности Јован Скерлић, у својој књизи „Омладина и њена књижевност“, помиње Јована Драгашевића у контексту српске романтичарске поезије, у којој провејавају источњачки мотиви: „...Код Јована Драгашевића има и Багдада, Ђулистана и хурија... , али такође хвали и његово драмско стваралаштво, напомињући да драма „...Хајдук Вељко има трајног успеха...“

Управо драма „Бој на Неготину или смрт ајдук-Вељкова“ (1861) представља најпопуларнију драму српског позоришта с краја 19. и почетка 20. века. Још један истакнути историчар српске књижевности истиче Драгашевићево књижевно стваралаштво. Наиме, Јован Деретић, у књизи „Историја српске књижевности“, за истакнутог официра српске војске каже: „...био је у младости песник борбеног будничарског романтизма, врло популаран у омладинским круговима... . Деретић напомиње да је Јован Драгашевић своје две збирке песама, из 1860. и 1862. године, објавио, а песничко дело завршио и пре него што су главни песници романтичарске генерације објавили своје најзначајне књиге. Такође, наводи да је песме Јована Драгашевића „Јека од гусала једна од омиљених патриотских песама тога доба. Књижевне радове Драгашевић је објављивао у часописима „Вила , „Даница , „Велика Србија и „Шумадинка .“

Уз књижевни рад, Јован Драгашевић истакао се и као покретач војног часописа, чиме је дао велики допринос развоју војне штампе. Био је оснивач и уредник листа „Војин: лист за војне науке, вештине и новости , покренутог 1864. године, који је уједно и први војни лист на Балкану. Уређивао је и војни лист „Ратник , чију традицију данас наставља часопис „Одбрана .“

Као официр Српске војске, пуковник и почасни ђенерал, Драгашевић је у војној историји оставио неизбрисив

траг. За време бомбардовања Београда 1862. године командовао је Ђачком легијом, а пет година касније био организатор и командир Бугарске легије. У српско-турским ратовима за слободу налазио се у Штабу Врховне команде. На Берлинском конгресу (1878) био је у саставу српске делегације као експерт за територијална питања. Био је и начелник Историјског одељења Главног генералштаба и начелник Главног генералштаба Српске војске. У војној служби остао је све до пензионисања 1888. године.

За Јована Драгашевића везују се и одређене занимљивости по којима ће у народу остати упамћен. Наиме, он је аутор познате кованице „Само слога Србина спасава .“ Занимљив је и податак да је био велики љубитељ цвећарства и воћарства, те постао први Србин који је узгајао нове врсте цвећа и воћа. У његову част Српско пољопривредно друштво назвало је једну сорту јабука по њему – драгашевка.

Почасни ђенерал Јован Драгашевић, интелектуална величина, понос српске војске и српског рода, војни, научни и културни прегалник, умро је у Нишу 1915. године. ■

Др Ана СТЕЉА

ПРИПАДНИЦИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
НАЈБОЉИ НА ТАКМИЧЕЊУ
У ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ

„ОШТРО ОКО“ СРПСКИХ СПЕЦИЈАЛАЦА

На такмичењу у стрељаштву недавно одржаном у Великој Британији, а које је организовала Прва дивизија Копнене војске Велике Британије, екипа Војске Србије освојила је прво место у појединачном и екипном пласману у дисциплини пиштољ. У дисциплинама пиштољ „глок 17“ и пушка SA80 (L85 A2), припадници Специјалне бригаде извели су десет веома захтевних бојевих гађања из обе врсте наоружања и, у конкуренцији 23 тима, у дисциплини пиштољ освојили прво место у екипном пласману, а заставник прве класе Јовица Бубало првопласиран је у појединачном пласману. Такође, екипа Војске Србије заузела је седмо место у дисциплини пушка.

На затварању такмичења, признања најуспешнијима уручио је командант Прве дивизије генерал-мајор Џајлс Хил, који је истакао значај ватрене обуке за сваку војску и похвалио припаднике Војске Србије за остварене резултате.

ЗАДАТАК ЗА ИСКУСНЕ СТРЕЛЦЕ

Екипу Војске Србије чинило је десет припадника Специјалне бригаде из састава противтерористичког батаљона, извиђачко-диверзантског батаљона и 63. падобранског батаљона.

Према речима заставника прве класе Саше Радошевића, једног од учесника такмичења, Команда Копнене војске Војске Србије добила је позов од Команде Копнене војске Оружаних снага Велике Британије за учествовање на том дивизијском такмичењу у стрељаштву.

– Кренули смо не знајући програм такмичења нити шта нас тамо очекује. Знали смо само да се пуца из пушке и пиштоља. Даљине на које смо гађали су од 400 до 600 метара, што није својствено нашем досадашњем искуству, јер се код нас из пушке обично гађа на

Позив за такмичење прихватили су као изазов. Иако нису до детаља знали шта их све очекује на стрелишту на другом крају Европе, чланови десеточлане екипе били су сигурни у своје искуство и обученост. Вест о успеху наших „специјалаца“ у Србију је стигла пре њих, још једном потврђујући ону стару да „бој не бије свијетло оружје...”

ЗАЈЕДНО НА СОЛУНСКОМ ФРОНТУ

Нашим војницима домаћини су били припадници Првог краљевског ирског пука („1 IRISH“), који наставаљају традиције 10, 16. и 36. дивизије, јединица које су се заједно са српском војском бориле током пробијања Солунског фронта. Током посете, припадници Војске Србије били су у прилици да обиђу и Единбуршки замак, у коме се налази Национални ратни музеј, чији артефакти сведоче о заједничким подвизима двеју војски у Великој рату.

даљинама од 100 до 200 метара. То је за нас била непознаница, јер нисмо знали како се на тим даљинама понаша пушка – објашњава заставник Радошевић.

Међутим, ни то није била препрека да, на основу првих резултата у дисциплини пушке, заставник Радошевић и старији водник прве класе Иван Митић заслужено буду награђени значком „добар стрелац“.

ПРЕЦИЗНИ ХИЦИ

Заставник прве класе Јовица Бубало, најбољи стрелац у појединачном пласману, на такмичењу у Великој Британији поставио је појединачни рекорд.

– Припадници Прве ирске краљевске регименте у саставу 160. дивизије показали су се као одлични домаћини.

Лепо су нас дочекали и обезбедили сву опрему и оружје. Са поменути моделом пушке, додуше, нисмо имали искуства, а када је о пиштољу реч, на такмичењу није било чак ни пробних метака, па нам је само остало да се надамо да су пиштољи прецизни. Показало се да јесу – наглашава заставник Бубало и додаје да су се припадници Војске Србије, уз екипни рекорд и освојено седмо место, пласирали на Свеармијско такмичење Оружаних снага Велике Британије.

Том приликом заставник Бубало имао је 183 поготка, од могућих 200 кругова, што је резултат којим је оборен рекорд стар две деценије.

– Био сам сигуран у себе. Знао сам да ћу отпуцати добро, али нисам био сигуран у оружје. Међутим, када се поклопило да је и оружје добро, резултат није могао да изостане – наглашава заставник Бубало, додајући да су британске колеге, иако су знале да је реч о добрим стрелцима, ипак били веома изненађене тако добрим резултатом.

Тродневно такмичење подразумевало је да се под пуном опремом, која тежи и до 20 килограма, након етапе трчања или усиљеног марша, оствари најбољи погодак на мети, која стоји у ваздуху свега 40 секунди и удаљена је 400 метара. У таквим ситуацијама, прави је изазов, како наглашавају наши специјалци, смирити пулс и остварити прецизан хитац. ■

Биљана МИЉИЋ

БАЛКАНСКИ СКОК ПРИЈАТЕЉСТВА 2016.

ПАДОБРАНЦИ

„Балкански скок пријатељства” окупио је ове године више од 150 учесника из Србије, Словеније, Македоније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Русије, Белгије, Немачке, Израела, Грчке, Мађарске и Бугарске. Укупно је реализовано око 220 скокова, самосталних и у тандему.

Путнику намернику који је прошао поред спортског аеродрома у Лисичјем јарку недалеко од Београда претпоследње недеље маја могло би се опростити ако је, видевши на небу авионе и куполе падобрана, а на земљи мноштво људи у маскирним униформама са црвеним береткама, на тренутак помислио да се затекао у Нишу, на неком дану „редовних активности” 63. падобранске бригаде. Та надалеко чувена јединица, која је преформи-

ЧУВАРИ УСПОМЕНА

61

рана у 63. падобрански батаљон у саставу Специјалне бригаде Војске Србије, постала је синоним за падобранску компоненту војске на простору некадашње југословенске федерације, а и данас је многи зову по њеном некадашњем називу „шездесетрећа“.

Наравно, није била реч о вежби редовног или резервног састава те бригаде, већ је у Београду, од 18. до 21. маја, одржан „Балкански скок пријатељства“, традиционално окупљање ветерана 63. падобранске бригаде, породица и пријатеља. Та манифестација први пут је одржана

1994. године у сарадњи Грчке уније резервних падобранца и 63. падобранске бригаде Војске Југославије.

Обраћање ветеранима

Овогодишњи скуп почео је 18. маја припремама за скокове и посетом ветерана и пријатеља Специјалној бригади Војске Србије у касарни „Растко Немањић“ у Панчеву, а свечано је отворена у петак 20. маја. Ту традиционалну манифестацију отворио је Вања Удовичић, министар омладине и спорта у Влади Србије. Иначе, то министарство увек је пружало подршку организаторима у реализацији „Балканског скока пријатељства“.

Учесницима и гостима обратили су се Александар Вулин, министар за рад, запошљавање, социјална и борачка питања, бригадни генерал Илија Тодоров, начелник Управе за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба, владика пакрачко-славонски Јован Ђулибрк, иначе некада-

ОРГАНИЗАТОРИ

„Балкански скок пријатељства 2016“ организовао је падобрански клуб ветерана 63. падобранске бригаде „Архистратиг“ из Београда, уз подршку Ваздухопловног савеза Србије, Министарства омладине и спорта, Министарства за рад, запошљавање, социјална и борачка питања, Војске Србије, Министарства унутрашњих послова, падобранског клуба „Феникс“, те бројних спонзора.

шњи припадник 63. бригаде, затим председник Ваздухопловног савеза Србије Лабуд Булатовић, те Јованка Остојић, мајка потпуковника Горана Остојића, официра 63. падобранске бригаде, који је погинуо 1998. године током сукоба на Косову и Метохији.

На отварању манифестације, министар спорта Вања Удовичић захвалио је српским падобранцима за све што су урадили за Србију и рекао да су они највећа инспирација и узор младим генерацијама, те да треба наставити традицију одржавања оваквих скупова.

И министар Вулин је похвалним речима говорио о падобранцима „шездесетреће“. Назвао их је чуварима домовине, традиције, успомена и истакао да је поносан што стоји пред њима, посебно пред мајком хероја Горана Остојића.

Неговање традиције

Основна идеја „Балканског скока пријатељства“ јесте неговање традиције, дружење и комуникација припадника бригаде. Али, циљ је и да се некада активним падобранцима омогући да поново прођу неопходну обуку и припрему и скачу падобраном. С временом је и круг учесника прошириван – од некадашњих припадника 63. падобранске бригаде на „све који су носили оружје“, на припаднике других јединица Војске Србије, па Специјалне антитерористичке јединице (САЈ), МУП, колеге из других држава, породице и пријатеље.

Миодраг Кастратовић, генерални секретар клуба ветерана „Архистратиг“, истиче да ветерани раде и на инклузији особа са посебним потребама и наводи пример Јане Пуновић, девојке оболеле од церебралне парализе, иначе и светске првакиње у параденсу (парапелесу), која је скакала падобраном са инструктором у тандему.

Падобранска традиција једна је од најјачих компоненти која повезује учеснике скупа. Многи падобранци дошли су на „Балкански скок пријатељства“ у својим униформама и комбинезонима са одговарајућим ознакама. Могле су се видети униформе и обележја из различитих периода – ЈНА, Војске Југославије/Србије и Црне Горе, данашње Војске Србије, из Републике Српске, а Виктор Дедов, пуковник руске ВДВ (Ваздушнодесанте војске), који је пре две недеље искочио падобраном изнад Северног пола, био је у својој препознатљивој униформи са плавом беретком.

Када су их упитали зашто су скакали старим „олдтајмер“ падобранима ПД-08 и ПД-07, падобранци из Словеније, Бране Храст и Томшич Дамјан, рекли су кратко:

– Због неговања традиције.

Горановим путем

На отварању „Балканског скока пријатељства 201“ могао се чути и падобрански поздрав, који више звучи као заклетва: „За отаџбину, за друга, за пушку, за војничку и ратничку част, падобранци 63. падобранске бригаде – раде!“

Пре отварања манифестације, са висине од 3.000 метара, у тандемима са искусним падобранцима скочили су министар Александар Вулин и Јованка Остојић, стара 83 године, мајка погинулог Горана Остојића. То није био

њен први скок. Скакала је падобраном пре неколико година на аеродрому у Параћину, на истом месту где је њен син као младић први пут искочио из авиона.

– Хтела сам да идем Горановим путем, да видим која га је сила терала да то ради – каже старица. Њој се падобранци обраћају са „мајко“, уз огромно поштовање. А о томе која је то сила, можда најбоље показује чињеница да је бака и у 83. години одлучила поново да искочи из авиона.

Падобранци окупљени у клубу „Архистратиг“ сматрају да њихова „мајка“ може да постане за коју годину и Гинисова рекордерка. ■

Игор САЛИНГЕР

ПРИПАДНИЦИ МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ И ВОЈСКЕ НА „СПОРТСКОМ САБРАЊУ“

МИКС ВЕШТИНА И МУЗИКЕ

На овогодишњем трећем „Спортском сабрању Свете Србије“, које је одржано 14. и 15. маја на спортским теренима на Ади Циганлији, учествовали су и представници Министарства одбране и Војске Србије. Другог дана спортске манифестације, 15. маја, у културно-уметничком програму наступио је Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“, а припадници Батаљона војне полиције специјалне намене „Кобре“ приказали су део физичке оспособљености.

Ансамбл „Бинички“ започео је програм извођењем химне Републике Србије, а потом су одсвирали композиције „Тамо далеко“, „Марш на Дрину“ и уводну шпицу популарне серије „Војна академија“.

Припадници „Кобре“ демонстрирали су микс борилачких вештина самоодбране, одбране од ватреног оружја, бацање ножева и осталог, што је изазвало велико занимање многобројних посетилаца.

Програм је био инспирисан ликом и делом Николе Тесле, те је млади глумац Предраг Васић казивао цитате и приче из живота тог славног научника. Водитељи програма били су глумци Анђелка Прпић и Андрија Милошевић, а учесници, који су наступили пред бројним посетиоцима терена на Ади, били су уметници Јелена Томашевић, Слободан Тркуља, Биља Крстић, бенд „Неверне бебе“, дечји хорови, балетске школе и остали.

На „манифестацији од посебног значаја за престоницу Србије“, припадници „Кобре“ демонстрирали су микс борилачких вештина самоодбране, одбране од ватреног оружја, бацање ножева и осталог, што је изазвало велико занимање многобројних посетилаца

Неколико десетина спортских станица било је постављено на теренима, а посетиоци су могли да уживају у тенису, рукомету, одбојци и осталим спортовима и спортским вештинама. За све који су ту мајску недељу провели на спортској манифестацији био је обезбеђен и ручак – чувени војнички пасуљ.

Оснивачи „Спортског сабрања Свете Србије“ су наши прослављени спортисти Дејан Томашевић, Александар Кристић, Игор Јанковић, Александар Станојевић и Горан Стевановић. Ту велику спортску манифестацију организује Православно спортско друштво „Света Србија“, како би на делу показало вредности којима стреми. Уједно, Град Београд је због јединствености концепта и досадашњег успеха, доделио статус „манифестације од посебног значаја за престоницу Србије“.

С. АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Ж. СКОКО

ПРВЕНСТВО СРБИЈЕ У ПРАКТИЧНОМ СТРЕЉАШТВУ

КОБРЕ БРЗО И ПРЕЦИЗНО ПУЦАЈУ

У првом колу Првенства Србије у практичном стрељаштву Клуб практичног стрељаштва ИПСЦ „Кобре” освојио је треће место у екипној конкуренцији, док су у другом колу били шести. Велико интересовање припадника војске за практично стрељаштво не чуди јер је тај атрактиван и динамичан спорт и настао као израз потребе захтевнијих система обука припадника војске и полиције, посебно специјалних јединица и служби обезбеђења.

Клуб батаљона војне полиције специјалне намене „Кобре” заузео је шесто место у другом колу Првенства Србије у практичном стрељаштву, које је 14. и 15. маја одржано на стрелишту код села Малча, у близини Ниша. На такмичењу је учествовало још неколико припадника Војске Србије у такмичарској конкуренцији, а било је и појединаца који су обављали дужност судије.

Велико интересовање припадника војске за практично стрељаштво не чуди јер је тај атрактиван и динамичан спорт и настао као израз потребе захтевнијих система обуке припадника војске и полиције, посебно специјалних јединица и служби обезбеђења. Практично стрељаштво се тек касније омасовило и развило у популаран и привлачан спорт, који доживљава експанзију у Србији и свету. У Србији се редовно организују такмичења, која се по безбедности и квалитету не разликују од оних која се организују у другим земљама.

Практично стрељаштво има велики утицај на повећање безбедног руковања ватреним оружјем, што се огледа и у податку да, иако се користи бојева муниција,

до сада није забележен ниједан инцидент на такмичењима у том спорту.

СОЛИДНИ РЕЗУЛТАТИ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

Стрелиште код Малче пружио је нову прилику мајору Игору Игњатовићу, заставницима Радосаву Недићу и Милораду Јанковићу и старијем воднику Браниславу Булатовићу да се докажу у спорту који је заснован на прецизности, брзини, снази и спретности такмичара да у што краћем времену реше одређену метну ситуацију. У првом колу Првенства Србије у практичном стрељаштву Клуб практичног стрељаштва ИПСЦ „Кобре“ освојио је треће место у екипној конкуренцији, док су на такмичењу у Малчи били шести.

– Нисмо незадовољни, али може и боље. Наша јединица, батаљон војне полиције специјалне намене пружа, у границама својих могућности, пуну подршку Клубу практичног стрељаштва „Кобре“, али чињеница је да су нам потребни нешто бољи пиштољи и редукована муниција. Пиштољи којима пуцамо су наши службени и одлични су, али имају ограничења у погледу такмичења у практичном стрељаштву – каже мајор Игор Игњатовић.

Клуб практичног стрељаштва ИПСЦ „Кобре“ формиран је 2003. године, а његови припадници су до сада остварили значајне успехе на домаћој и међународној сцени, укључујући и титуле првака државе у појединачној и екипној конкуренцији. Од мајора Игору Игњатовића сазнајемо да војни полицајци 90 одсто елемената са такмичења у практичном стрељаштву примењују свакодневно на послу, током редовне обуке, а једина, додуше значајна разлика јесте у томе што процес обуке у војсци подразумева и тимска гађања, односно да више људи гађа истовремено. Нема сумње да би пиштољи специјализовани за такмичења у практичном стрељаштву и већа количина муниције на располагању омогућили припадницима Клуба да још боље репрезентују систем одбране и Војску Србије у том спорту.

Љубиша Момчиловић, припадник Специјалне антитерористичке јединице МУП-а Србије, важи за најбољег такмичара у практичном стрељаштву у Србији. Реноме врхунског стрелца потврдио је и у другом колу Првенства Србије у практичном стрељаштву, остваривши најбољи

резултат. Вредан пажње је и податак да је старији водник прве класе Дејан Вукојевић био трећи по броју освојених поена у конкуренцији свих такмичара и најбољи у свом клубу за ПС „Гром“ из Пожаревца. Вукојевић је припадник Центра за обуку Копнене војске из Пожаревца, а практичним стрељаштвом бави се од 2006. године. Члан је репрезентације Србије и биран је за најбољег спортисту Војске Србије и града Пожаревца.

Солидне резултате на такмичењу у Малчи остварио је и старији водник Мирослав Миловановић, припадник 224. центра за електронска дејства и члан клуба „Таргет“ из Београда.

ТАКМИЧЕЊЕ ОТВОРЕНОГ ТИПА

У другом колу Првенства Србије у практичном стрељаштву учествовало је осамнаест клубова и седамдесет такмичара. Такмичење је било отвореног типа и на њему је учествовало и петнаестак стрелаца из Бугарске, Русије и Црне Горе, а организатор „Сафари клуб“ из Ниша предузео је све потребне мере и активности да се друго коло Првенства Србије успешно одржи.

Директор такмичења Власта Станојевић подвлачи да су стрелци гађали дванаест независних полигона, који су дизајнирани тако да захтевају од стрелаца комплетан приказ нивоа обучености. На полигонима су биле заступљене све врсте мета, почев од папирних и гонгова, преко мини и великих металних падајућих мета, па до покретних и мета заклоњених таоцима. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимео Душан МИТИЋ ЦАР

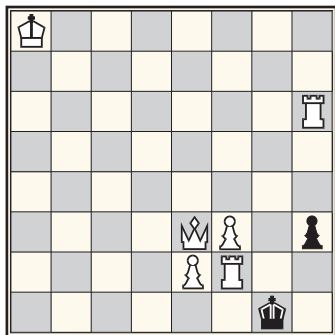

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ

ДВОПОТЕЗИ ЕМИЛА ПАЛКОСКЕ

Водећи проблемиста новочешке школе шаховске композиције половином 20. века др Емил ПАЛКОСКА (1871-1955) оставио је за собом велики опус са преко 100 награђених проблема. Често је навођен па је на неки начин досегао својеврсну бесмртност. Доносимо два његова двопотезна проблема (бели даје мат у другом потезу) а решења ћемо дати у следећм броју.

Проблем број 1. Мат у 2 потеза
Др Емил Палкоска – „64“, 1925.

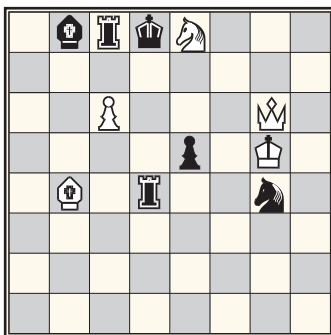
Позиција на дијаграму:

Бели: Ka8, De3, Tf2, Th6, пешаци:

e2, f3 (6 фигура)

Црни: Kg1, Lh3 (2 фигуре)

Проблем број 2. Мат у 2 потеза
Др Емил Палкоска
– „Дојче шахцајтунг“, 1910.

Позиција на дијаграму:

Бели: Kg5, Dg6, Lb4, Se8, пешак c6 (5 фигура)

Црни: Kd8, Tc8, Td4, Lb8, Sg4, пешак e5 (6фигура)

Припремио Владимир ШАРИЋ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
	20								21							22
23			24							25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35		36								37						
38				39							40					
41						42						43				
44							45						46			
	47							48								
49			50							51						

ВОДОРРАВНО:

17. Присталица троцкизма, 18. Мајстор за све (фиг.), 19. Сведок на венчању, 20. Чврстоћа, 21. Чиновник (лат.), 23. Национална полицијска агенција (скр.), 24. Становник Славоније, 25. Етичар, 26. Вода са угљеном киселином, 27. Терати коња равном (народно), 28. Руски сликар, Иван, 29. Солити, 30. Који пружа слику идиле, 31. Славна италијанска певачица, Рафаела, 32. Режиер филма „Најдужи дан“, 33. Америчка агава, 34. Трговинско предузеће (скр.), 35. Иницијали синеасте Рида, 36. Поставаљати патос, 37. Знак за оријентацију, 38. Ринин имењак, 39. Итеративни, учестали глагол, 40. Ниске шуме, густиси, 41. Сталак за црквене књиге (грч.), 42. Писац, литерат, 43. Дрводеља, 44. Потурчени војници отоманске пешадије, 45. Становница Атине, 46. Илија одмила, 47. Вршилац асанације, 48. Телевизијска новинарка, Бранка, 49. Корист, добит, 50. Пољопривредна машина за садњу, 51. Женско име, Антима одмила.

УСПРАВНО:

1. Јунак Битке на Љубићу, јуна 1815. године, 2. Задивљен, 3. Двадесет седмо и 3. слово азбуке, 4. Гомила од унакрсних снопова жита, 5. И слично (скр.), 6. Насеље у Словенији (преметнуто КАСТРИОТ), 7. Тиован одмила, Тиво, 8. Меци, хици, 9. Округли брусни камен, 10. Иницијали књижевника Франса, 11. Глумац, лакријаш, 12. Александар одмила, Аца, 13. Тиранске владавине, 14. Врста мајмуна, 15. Поднебље, 16. Чест сликарски мотив, 18. Журналисти, 19. Лука у Шпанији, 20. Оргтач без рукава, 21. Балска старост (лат.), 22. Радник на сортирању, 24. Главни град Мериленда (САД), 25. Одређивање типа у клађењу, 27. Женско име, Татјана, 28. Становник Арике, 30. Извршити исељење, 31. Ишчезнути, 33. Татарски народ, 34. Мали тасови, 36. Јестиви морски пужић, нанара, 37. Женско име, Ирена, 39. Одмах, сместа, 40. Тигањ, 42. Посао, 43. Клуб студената технике (скр.), 45. Иницијали нашег вајара Лога, 46. Именица (скр.).

С
У
Д
О
К
У

		3	5			
7			6 1			3
			2	4	9	
1	7		3			
	8				5	
		5			9	7
8	4	7				
9		1	2			6
			8	3		

Решење коњићевих скокова: Слика је нема песма, а песма је слепа слика; Ко никад не пита, или зна све или не зна ништа.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРРАВНО: рок група, тематика, Крф, а, аматерка, Агаланта, р, ДОС, љоскавац, бабароге, олака, каноника, атонон, Миланко, Ири канал, Пајк, Иванковац, лазарети, ИС, ре, датирати, иштрикати, Пири, итератив, коралин, урамит, понекада, Алиса, тамариси, Атичанин, тет, н, присенак, цимати се, р, Ика, бела раса, планерка.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Продајна изложба Ликовне групе

ДЕЦА
СУ УКРАС СВЕТА,
ЦВЕЋЕ
ЈЕ УКРАС БАШТЕ

9–18. јун 2016.

Свечано отварање 9. јуна у 13.00 часова

Мала галерија Дома Војске Србије
Браће Југовића 19, Београд

Снимки Јово МАМЏА

ОДБРАНА

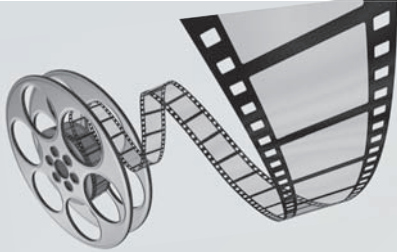
Специјални прилог 145

**СТО ГОДИНА
КИНЕМАТОГРАФСKE
СЕКЦИЈЕ**

СВЕДОК ИСТОРИЈЕ

Приредио Стеван ЈОВИЧИЋ

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

Током обнављања српске војске на Крфу, 1916. године, по угледу на француску војску, основано је Фотографско одељење Врховне команде српске војске са Уметничком, Фотографском и Кинематографском секцијом, са задатком да ствара ликовну, фотографску и филмску документацију о свим значајним збивањима на фронту и у позадини

Србија је међу првим европским државама основала Фотографско одељење са Уметничком, Фотографском и Кинематографском секцијом, како је гласио званичан назив, видљив на наредбама и печатима, много познатије под именом Фотографска секција. Одсеци тог одељења били су Уметничка секција, у

којој су се окупљали ликовни уметници да би сликали рат и људе у рату, Фотографска, коју су чинили познати фотографи организовани у фотографске службе јединица од чете до армија, и Кинематографска, која веома брзо добија посебан значај, којим се филм признаје као битан документ и пропагандно средство српске војске.

По документима који се чувају у Југословенској кинотеци, Архиву Војноисторијског института и у текстовима о том периоду, сазнајемо како се Штаб Врховне команде српске војске најпре заинтересовао, а затим и помагао филмска снимања у војсци. Незадовољни како су страни сниматељи приказивали српску војску у Првом балканском рату, прихватили су иницијативу власника биоскопа „Касина“ и филмског продуцента Ђорђа Ђоке Богдановића да реконструише догађаје и победе на Куманову, Прилепу, Битољу... Богдановић се молбом обратио министру народне привреде Кости Стојановићу, који, затим, министру војске генералу Милошу Божановићу упућује писмо у коме се, између осталог, каже:

„Господине Министре, господин Ђока Богдановић, сопственик биоскопа и хотела „Касина“ у Београду, молбом својом од 23. априла т.г. Т/Бр. 1928 тражио је од мене концесију за подизање једне фабрике за израду кинематографских филмова, а у исто време и дозволу за рад на кинематографском снимању у оквиру наше територије. Док ствар концесије за подизање фабрике филмова има, до евентуалног дефинитивног решења, да прође кроз многе законске формалности, дозвола кинематографских снимања по Закону о

радњама може г. Богдановићу одмах да се изда. Ја ћу ту дозволу г. Богдановићу дати, али пре но што бих му је дао у оној опсежности у којој он дозволу тражи, част ми је, господине министре, да чујем и ваше мишљење о једној ствари која има везе са овом дозволом и тангира војску и њене операције за време рата и мира. Г. Богдановића су многи важни

Ђорђе Ђока Богдановић

БИОСКОП КАСИНА

I СРПСКИ ПРОГРАМ

Програм ва 3., 4., 5., 6., 7., 8. и 9. октобар 1913. год.

Представе има **СВАКИ ДАН ПО ПОДНЕ** од 4 до 6 и по часова. Ј дан је представа по подне. — Свако вече представа у 9 часова у вече.

Прва представа у четвртак 3. Октобра у 9. сах. у вече.

1. Њ. В. Краљ Петар I у Саборној Цркви на благодарењу за срећно закључени мир у Букурешту.
2. Српски градови: ВЕЛЕС и ШТИП.
3. Њ. В. ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК АЛЕКСАНДАР, командант I Армије са својим штабом на Црмоје Врху и на борбеном положају.
4. и 5. БИТКА НА КИСЕЛИЦИ, на положајима између Криве Палаке и Ђустендила, снимљено у два дела.
6. ДОЛАЗАК IV КОЊИЧКОГ ПУКА У БЕОГРАД и дочек на београдској железничкој станици.
7. БИТКА НА ЖЕДИЛОВУ, на положају испред Ђустендила.
8. ПРВА СРПСКА ПАРНА ПИВАРА г. Ђорђа Вајферта у Београду.

— ЦЕНЕ СУ —

За дневне представе: Седиште у ложама дин. 1.50, седиште за столовима 1 дин., седиште на столицама у реду и на галеријама дин. 0.60.

За вечерње представе: Седиште у ложама 2 дин., седиште за столовима дин. 1.50, седиште на галеријама 1 дин.

УЛАЗНИЦЕ ИМАЈУ СЕ УЗЕТИ НА КАСИ.

разлози одлучили да се овога посла прихвати. Он је, као што у својој молби каже, као Србин са болом у души посматрао како су Србију прегавили страни филмови са несрпским и несловенским мотивима. Њему је тешко било што ми Срби немамо ни једног лепог српског филма из нашег рата са Турцима, већ смо упућени на стране и бугарске филмове, који често нашу јуначку војску представљају или ружно, или тек само узгред и по којима се у широком свету до сада готово само зна за наш трећи позив и нашу последњу одбрану... Појмљиво је што је он за овај свој посао бацио у првом реду око на војску и њене витешке подвиге. Његова је намера да бар сад, кад већ то није било могуће у своје време, ако би се ви са тим сложили и потребну му дозволу преко мене дали, остави у живој и вечитој успомени поједине и најзначајније моменте из кумановске, прилепске и битољске битке, из похода нашег кроз Албанију итд. уколико би се и ако би се те ствари накнадно помоћу војске инсценирати могле.

Његова је жеља да најмодернијим и најсавршенијим апаратима, уз помоћ првих француских кућа за ову врсту послова и уз сурадњу и савете првих наших људи из војног и грађанског реда, изнесе и пред нас и европску и светску публику све оне сјајне подвиге и значајне моменте из садање војне које је вредно и на овај начин овековечити и уз то све људе који су важнији сурадници на овом познатом великом народном послу... Ако би се овај посао извео како треба, мишљења сам да би он међу нашом неослобођеном браћом и код наших пријатеља у Русији и осталом свету значао једну најбољу врсту живе пропаганде за нашу нацију и да би осетно допринео да се круг наших пријатеља још више прошири и још боље загреје за нас и наше успехе.

Сматрајући уз све ово да г. Богдановић овим послем олакшава управо држави нашој извршење једног њеног задатка, ја сам прихватио ову ствар као хитну и у подручном ми одељењу издао потребна наређења да се г. Богдановићу приуговори потребна дозвола за рад, а Вас молим да изволите проценити да ли можете и ако можете, кад и у колико, изаћи и са своје стране на сусрет г. Богдановићу. Ако бисте ви, као што се надам, ову ствар повољно прихватили, ја сам готов у дозволи за рад коју ћу дати г. Богдановићу обавезати га да за сваки филм над нашом војском и појединим моментима из наше војне прими претходну цензуру једног органа кога ви одредите."

Почеци организованог снимања у српској војсци

Колико се у држави осећала потреба за документовањем значајних битака и историјских збивања, види се из чињенице да „Министарство војно доставља предмет на мишљење Врховној команди већ сутрадан, 18/31. маја“, а да ова одговара својим мишљењем само четири дана касније: „Са повратком овога предмета, част ми је известити г. министра да је начелник одобрио представку г. министра народне привреде и да ће у своје време својим наређењима изаћи у сусрет изјављеној патриотској жељи молиоца г. Богдановића. Извођење ових послова имало би се вршити под надзором одређеног лица из Штаба Врховне команде“ (акт је потписао ђенерал Живојин Р. Мишић).

Тако је, за непуних месец дана, Богдановић од министра народне привреде Косте Стојановића добио дозволу за рад са следећим ограничењима:

1) да сва снимања над војском и помоћу војске на војшту обавља у споразуму са Врховном командом и под цензуром одређеног лица из Штаба Врховне команде; 2) да у смислу члана 10. Закона о радњама за овај посао стално има стручног деловођу или директора; 3) да за извођење тог

посла употреби најновије и најсавршеније апарате, користећи се резултатима које су у том правцу показале прве куће које се кинематографским пословима баве.

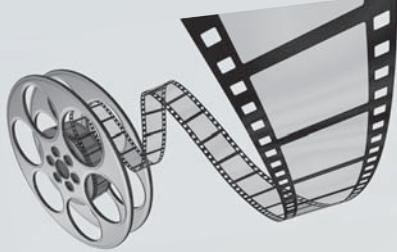
С таквим решењем министра народне привреде сложио се и начелник Врховне команде, који је 7/20. јуна 1913. издао наредбу да се „кинооператери кинематографски молиоци упуте у Криву Паланку, где ће они, под надзором официра који цензурише новинарске кореспонденте при Првој армији, а у споразуму са командантима трупа, извршити потребна снимања. О овоме известити команданта Прве армије, достављајући му предња ограничења у снимању, с молбом да се по свршетку посла упуте команданту Треће армије са спроводником и актом. По заповести начелника Штаба, помоћник ђенерал Мишић“.

Сходно обавези датој у молби Министарству привреде да ће се снимати најсавршенијим апаратом и уз помоћ првих француских кућа, Богдановић је закључио уговор са Патеом

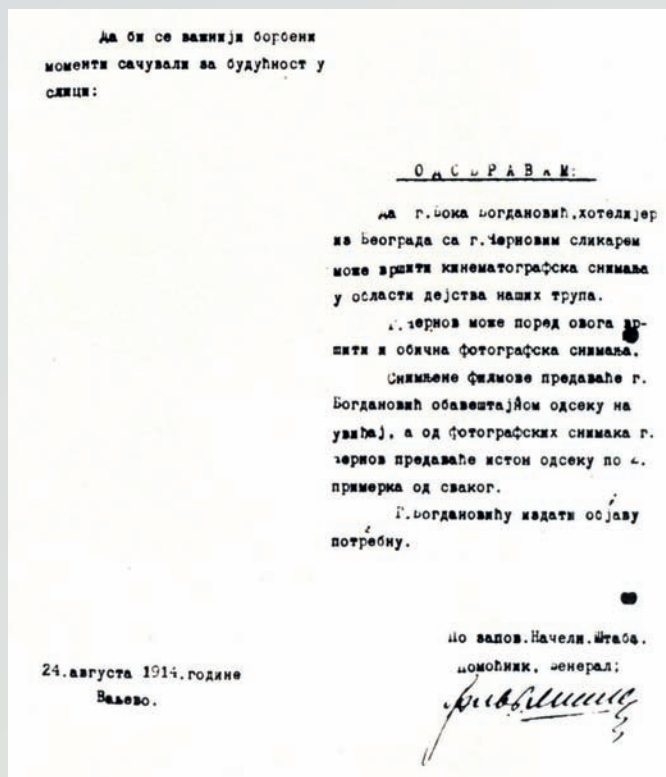

Богдановић и Рибникар

вим представништвом у Бечу. Да обезбеди финансирање и стручну, уметничку страну производње, Богдановић је склопио уговор са богатим трговцем, берзијанцем и председником Привредне банке Милорадом М. Павловићем и управником Народног позоришта у пензији др Николом Петровићем. У току припрема за снимање, 17/30. јуна 1913. у зору Бугарска је напала Србију. Почео је Други балкански рат, па Богдановић уместо на реконструкцију победа извојеваних на бојиштима Првог балканског рата, „наоружан“ најсавременијим апаратима и новцем за реализацију својих амбициозних задатака, жури на ново злосрећно бојиште. Министарство војно 28. јуна/11. јула издаје објаву филмској екипи (продуценту Ђоки Богдановићу, стручном саветнику при снимању др Николи Петровићу, двојици сниматеља и двојици њихових помоћника) да крене у Врховну команду у Скопље, а одатле на бојиште. Уједно им обезбеђује бесплатну возњу првом класом брзих возова за све време снимања.

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

Из Београда крећу 4/17. јула, Врховна команда даје им објаву за путовање на бојиште 5/18. јула и Богдановићева екипа снима на бојишту већ 6/19. јула 1913. године. На снимању је увек присутан и одређени официр, скоро сваког дана други, капетан, мајор, пуковник или генерал, који редовно подноси извештај Врховној команди о томе шта је снимљено. Како се види, и Богдановић и надлежне војне власти веома су се трудиле да снимање почне што пре.

Сведочанства о Другом балканском рату

Други балкански рат тако постаје први у историји ратовања који је систематски сниман и, што је најинтересантније, целокупан материјал је сачуван и налази се у Југословенској кинотеци. Радећи дипломски рад о Ђоки Богдановићу, студенткиња Факултета драмских уметности Верица Чапаковић спријатељила се са Иванком Милутиновић, унуком Ђоке Богдановића. После смрти Иванкине мајке Круне, распремајући породичну кућу, Верица и Иванка у њеном подруму проналазе гомилу кутија са филмском траком. Обавештавају о томе Југословенску кинотеку, која преузима филмове и уз помоћ Министарства за културу откупљује целокупан материјал. Материјал је био у веома дерутном стању. Доцент Факултета Драган Крстић са студентима успео је да већину материјала сложи и припреми за копирање. Копирање није успело код нас и по договору са Госфилмфондом материјал је послат у Москву. За један део урађени су позитиви са негатива, а због санкција и насталих политичких промена, филмови скоро две деценије оста-

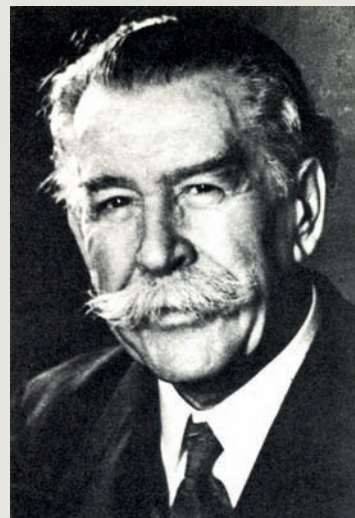
ју у руској престоници. Враћени су недавно и постали доступни јавности.

Поред Ђоке Богдановића, ратна збивања снимали су Светозар Боторић, први српски филмски продуцент, браћа Савићи, власници „Модерног биоскопа“, и браћа Цветковићи, власници биоскопа „Коларац“.

Уочи почетка Првог светског рата Ђока Богдановић закључује договор са сниматељем Самсоном Черновим и снима прелазак српске војске у Срем и бомбардовање Београда. То ради уз пуну сагласност Штаба Врховне команде, али и почетне неспоразуме, проузроковане сумњичавим безбедњацима.

Драгиша Стојадиновић

Љубиша Валић,
рајни сликар и сниматељ

Камеру, одузету од неког страног сниматеља осумњиченог за шпијунажу, Стојадиновић добија од команданта Ниша.

Бескомпромисни сведок историје

Драгиша М. Стојадиновић рођен је 12. маја 1886, у селу Јасеници код Неготина, у бројној породици свештеника Милоја Стојадиновића. Умро је 10. октобра 1968. у својој вили на Сењаку. Основну школу завршио је у родном месту, гимназију у Зајечару, а Правни факултет у Београду. Још као гимназијалац постао је српски четник-комита. Учествовао је у свим великим комитским биткама од

1905. до 1907. године у Старој Србији и Македонији. Први је описао борбе комита са Турцима и Бугарима и то објавио у часопису „Дело“. Забележио је и оригиналну песму „Српска ми труба затруби, спрем'те се спрем'те четници“, испевану 1907. године као званичну комитску химну.

Учествовао је у свим великим биткама српске војске од 1912. до 1918. године и сматран је за једног од најхрабријих људи свога времена. У Првом балканском рату 1912. одликован је Сребрном медаљом за храброст, у Другом балканском рату 1913. био је један од првих српских официра одликованих Карађорђевоом звездом са мачевима. И у Првом светском рату није седео скрштених руку, па је 1914. одликован Орденом Светог Саве 5. степена за публицистичке текстове, у којима је афирмисао четничке комитске акције. Исте године одликован је Орденом белог орла са мачевима 4. степена, због показане храбрости на Церу, Чеврнтији и одбрани Београда. После рата поново је одликован Орденом белог орла са мачевима 5. степена 1927. године, Орденом Светог Саве 4. степена за фотографски и сниматељски рад за време Првог светског рата, а 1929. одликован је Орденом југословенске круне 4. степена.

Штаб Врховне команде именовао га је за шефа Фотографског одељења, односно Кинематографске секције српске војске на Солунском фронту. Успешно је организовао сва снимања српске војске од Кајмакчалана до ослобођења Београда 1918. године. Војску је напустио у чину резервног потпуковника, највишем који је могао добити резервни официр српске војске.

У Београду 1941. године снимиио је у боји „Демонстрације 27. марта 1941“, „Бомбардовање Београда 1941.“ и „Краљ Петар Други код звоничког моста“. После капитулације бежи из Београда као отворени противник Немачке и скрива се у Црној Гори и Дубровнику под италијанском окупацијом. Након ослобођења враћа се у Београд. Живи скромно, дружи се старим пријатељима војводама Дулетом Димитријевићем и Василијем Трбићем и пише сећања на своје комитске и ратне дане.

Био је ратник-вitez Карађорђевог звезде са мачевима, српски комита-четник са почетка 20. века, првак Србије и Југославије у стрељаштву од 1908. до 1926. године, ратни фотограф, хроничар, публициста, филмски сниматељ, шеф Кинематографске секције српске војске на Солунском фронту. Политичар-борац против корупције двадесетих година прошлог века. Народни посла-

ник, који се супротставио фашизацији земље тридесетих година и због тога робијао у Сремској Митровици. Мотоциклиста, аутомобилиста, ваздухопловац, аутор првих наших филмова у боји, бунтовник, који се никада није мирио са неправдама и због тога нападан од противника у свим временима и свим режимима, од ђачких дана до смрти.

У материјалу Драгише М. Стојадиновића пронађено је неколико изузетно кратких филмова, сторија о српским јунацима и комитама, који представљају прави филмски раритет. Први снимак је „Војислав Танкосић, мајор и комитски војвода“, са групом официра. Мајор Војислав Танкосић сматра се једним од најхрабријих Срба свога времена, био је лични пријатељ Стојадиновића још из комитских дана и војевања у Старој Србији и Македонији. Друга сторија је из живота остарелог српског краља са дугом седом брадом, снимљена на тераси куће у којој је живео за време рата „Краљ Петар на Халкидику“. Међу тим негативима највећу вредност има материјал који се води под називом „Солунски процес 1917. године“ и налази се у Југословенској кинотеци и Филмским новостима, пошто су позитиви одузети од Стојадиновића 1953. године приликом обнове Солунског процеса. Оригинални материјал чува се у Југословенској кинотеци.

Љубиша Валић и Радомир Копша снимили су неколико стотина метара и добили дозволу да се материјал носи на копирање у Париз. Али, због напада немачке, аустроугарске и бугарске војске не зна се шта се догодило са тим филмовима.

Страни сниматељи који су дошли у Србију на почетку рата снимили су низ догађаја, од којих би свакако требало поменути одбрану Београда 1915. године и снимак мајора Драгутина Гавриловића са сремским четницима пред полазак на положај.

Није познато да је неко од српских сниматеља снимао повлачење српске војске преко Албаније. Снимања је свакако било, али Југословенска кинотека поседује само један кадар српских војника, снимљених у близини Драча, умонтиран, иначе, у италијански документарни филм „Глория“.

Оснивање Кинематографске секције

На Крфу, још док се војска опорављала, Врховна команда учила је недостатак документа о страдању војске и народа приликом повлачења преко Албаније и донела одлуку о оснивању фотографске и кине-

Војислав Танкосић

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

матографске службе, која би стварала документацију о српској војсци. Требало је информисати свет о једном малом народу који се бори за ослобођење земље, коју је, пред многоструко јачим непријатељима, морао да напусти. Како је дошло до настанка те службе, најбоље и најсликовитије приказују сећања њеног шефа Драгише М. Стојадиновића и сачувана документа о њеном оснивању и развоју.

Још док траје пребацивање војске са Крфа на Солунски фронт, Врховна команда српске војске у Солуну, 13/26. маја 1916, издаје наредбу коју потписује начелник Врховне команде генерал Петар Бојовић и у којој се командантима армија, начелницима одељења Врховне команде, команданту Коњичке дивизије и команданту Добровољачког одреда, шефу Полицијске секције, делегату код енглеске војске капетану Милану А. Јовичићу, делегату пуковнику Милојевићу, команданту места Солун дају детаљна упутства како се успоставља фотографска служба у српској војсци и први пут помињу кинематографски снимци.

„Познате су све користи које пружају војсци ратно сликарство и фотографија, како у погледу садашњости, тако и за будућности, као драгоцену грађу за историју. С друге стране потребно је по сваку цену спречити непријатељу употребу фотографије на нашој војишној зони средством својих агената и настојати да фотографски снимци које наши органи буду узимали не падну у непријатељске руке. Ради развића сликарско фотографске службе у војсци Врховна команда ће поред већ постављених ратних сликара-фотографа поставити исте за све армије, па по могућству и за дивизије. Али, како ратни сликари-фотографи неће бити у стању да одговоре свима потребама, то би било врло корисно да се поред њих употребе фотографи-аматери, официри, подофицири и редови, са својим сопственим апаратима. По могућству у сваком пуку и другим засебним јединицама требало би имати по једног фотографа. Фотографским снимцима треба овековечити све важније војне догађаје из живота дотичне јединице за време борбе, маршовања, становања; снимити важније свечаности и места кроз која се буде пролазило; снимити панораме непријатељских положаја, утврђења; фотографисати непријатељске заробљенике, рушевине које је он начинио, зверства која је начинио међу нашим војницима и становништвом итд. Да се ови снимци не би растурили и тако остали без користи, најбоље је прилепити их у операцијски дневник, поред одговарајућег текста, и прилагати их уз извештаје оперативне природе који се шаљу вишим командама. Ове фотографије достављати до Врховне команде. Дозволе за употребу фотографског апарата даваће команданти армија за своје јединице и за свој рејон. За Врховну команду и за јединице ванармијског састава дозволу ће давати за све рејоне шеф Обавештајног отсека. На свакој дозволи треба да је прилепљена фотографија њеног сопственика. Ни једном другом лицу које нема српску дозволу, па било оно официр, војник, грађанин, Србин или странац, не допустити да снима наше трупе у зони наших логора. Ако које лице и противно забрани буде узело снимке, одузети му апарат и уништити плоче или филмове па му затим апарат вратити.

Савезнички официри и војници кад желе узимати снимке наших трупа треба такође да имају дозволу од Врховне команде или од команданата армија, који је могу давати само онима које добро познају. Развијање плоча или филмова мора се вршити у самим командама; најстроже се забрањује давање њихово на израђивање приватним фотографима у Солуну, или другим варошима, јер тим начином снимци најлакше дођу до руку непријатеља. Слање неиза-

Мика Михаиловић у лабораторији

званих плоча и филмова у позадину или иностранство забрањено је (чл. 6 Уредбе о војној цензури). Израђене фотографије подлежу војној цензури и могу се растурати или публиковати тек по њеном одобрењу. Због тога се строго забрањује слање фотографских снимака по приватним лицима и путницима, већ се могу отправљати једино преко војне поште. Кинематографске снимке нико не може узимати без нарочите писмене дозволе шефа Обавештајног отсека Врховне команде. Солун 30. маја 1916. године. Начелник штаба генерал Петар Бојовић.”

Утишана пропаганда

Непуна два месеца после поменутог наредбе Врховне команде, 8/21. јула 1916, Министарство војног пише Врховној команди о потреби оснивања фотографске и сликарске службе у вишим војним јединицама: при Врховној команди, при армијским и дивизијским штабовима уметничке и фотографске секције, а при бригадним штабовима само фотографске секције. Министарство истиче да рад војних сликара и фотографа није био довољно организован и да су уметници и фотографи радили „искључиво за себе”, без „потребне директиве”. „Потребно је настојати да се одмах приступи пуштању у европску јавност што већег броја снимака из живота наше војске, о којој се тамо скоро сасвим престало да говори, тако да нам је на то скренута пажња наших савезничких пријатеља из иностранства. Поједине албуме, нарочито израђене, треба давати нашим угледним пријатељима

из иностранства и уопште искористити све начине и средства да се угледни људи и страна јавност одржавају у сталној заинтересованости за нашу војску. У истом смислу треба ратни прес-биро да развије јаку акцију." Заједно са препоруком, Министарство војно шаље за наведене сврхе материјал у вредности од 25.000 франака да га Врховни штаб подели армијама, а ове дивизијама. То све утиче да се убрза и формално оснивање Фотографског одељења.

Анри Барби

Арчибалд Рајс

Начелник Врховног штаба генерал Петар Бојовић издаје у Солуну, 26. августа/8. септембра 1916, ново прецизније наређење о сликарско-фотографско-кинематографској служби у оперативној војсци. У том наређењу стоји: „... 1) Да се у Обавештајном отсеку Оперативног одељења Врховне команде образује Фотографска секција у којој ће се сасредити сва сликарско-фотографска-кинематографска служба у оперативној војсци. Шеф ове секције биће један официр који ће имати на располагању потребан број фотографа и једну фотографску радионицу. 2) Команданти армија разделиће фотографски материјал који ће примити од Врховне команде својим потчињеним јединицама пошто задрже потребан део за армијски Штаб. Апарате давати само лицама која већ добро познају њихову употребу. Команданту Друге армије шаље се један кинематографски апарат, пошто у тој Армији има лице које зна њиме да рукује”.

По том наређењу шеф Фотографске секције постао је Драгиша М. Стојадиновић, а лице које је обучено да снима у Другој армији је Михаиловић Мика Михаило, звани Африка (1892–1942), тада потпоручник, који је имао искуства са

филмским снимањима. То потврђује извештај команданта Тимочке дивизије од 30. децембра 1916. године: „... кинематографски апарат систем „Пате Фрер” са 14 кутија кинематографског филма (1.540 метара) дат је резервном пешадијском поручнику Михаилу Михаиловићу 29. августа т.г. на основу наређења од 27. августа. Од тог материјала је употребио и лично однео на изазивање Фотографској секцији Врховне команде 9. децембра т.г. 11 кутија филма (1.210 м). Према томе г.п. Михаиловић је постигао одличан успех”.

То је био пут оснивања Фотографске секције при Обавештајном одсеку Оперативног одељења Врховне команде. Из ње је управљано свим сликарским, фотографским и кинематографским радом у српској војсци. Фотографска секција, наредбом Штаба Врховне команде Оперативног одељења од 11/24. фебруара 1917, прешла је, као засебна секција, у састав Топографског одељења Врховне команде, којим је руководио пуковник Стеван Бошковић.

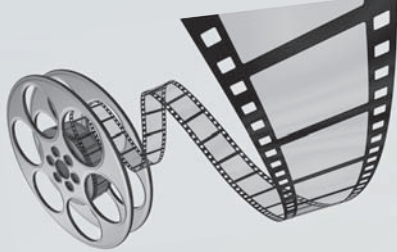
Сведочанство начелника секције

Историјат оснивања и рада Кинематографске секције српске Врховне команде од краја 1916. до 1920. године приказан је кроз сећања њеног шефа Драгише М. Стојадиновића. Већ на почетку Стојадиновић каже: „За време балканских ратова 1912. и 1913. године у српској војсци није постојала организација службе како фотографске, тако и кинематографске, а ни уметничко-сликарске и вајарске. Због овакве ситуације из тих ратова: Турског, Бугарског и Арнаутске буне, имамо мало фотографског материјала за историју догађаја, а нимало кинематографских ни сликарских докумената. Што имамо од фотографија то је све била лична иницијатива појединих учесника у рату – већином при Врховној команди, или штабовима, ређе у првим борбеним редовима. У то време био се појавио у српској Врховној команди Рус Чернов и он је добио овлашћење да снима

фронт и у позадини. Ти су снимци с фронта обично били даље од борбених линија – већином резервних трупа где је фотограф Чернов сам постављао војнике имитирајући сударе и ватрену линију. Обично би наређивао: *Ти си мршав, зашвори очи и зини, сдигни ћеснице, искриви ноге усдрану* итд. Војници су се смејали, али су послушно вршили своје улоге. Тако су се фабриковале ратне слике овог ратног

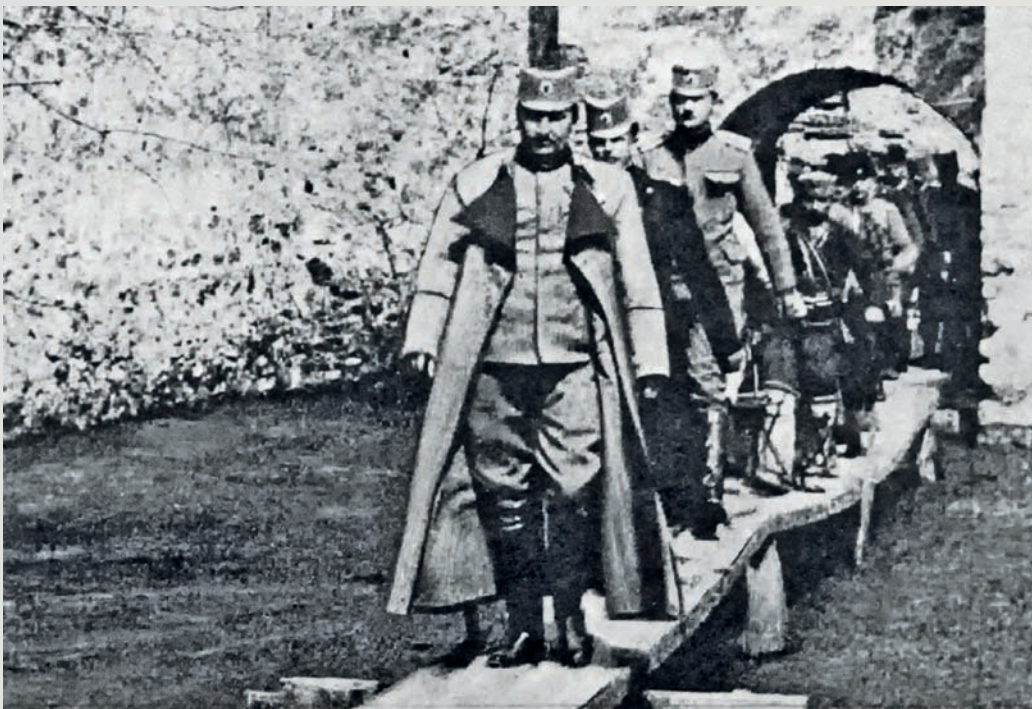
Петар Бојовић

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

фотографа. Поред Чернова у Врховној команди знам да је радио и Марјановић, ратни фотограф за извесне француске и енглеске листове. Иста ситуација је остала и за време Првог светског рата, те и тај рат остаје без докумената, било сликарских, било фотографских, а најмање кинематографских. Церска битка остала је скоро без иједног фотографског снимка, а исто и зверства аустроугарске војске у Мачви”, сведочи Стојадиновић.

У то време, каже даље први човек Кинематографске секције српске војске, „појавио се у Србији и Швајцарац Др. Рајс, али он је мало снимао, више прикупао снимљен материјал од појединаца и писао чланке у страним новинама. Чеврнтијска катастрофа, где је извршен први прелаз српске војске у аустријско земљиште и где је настрадало 7.000 срп-

Браниоци Београда на Калемегдану 1915. године

ских војника, остала је без и једне фотографије из борбе. Милан Бојовић, пратилац Чернова и Андрија Барбија, али и дописник руског листа 'Рускоје слово' који је прешао преко Саве тога дана, са војводом Степом Степановићем, командантом, пуковником Војом Живановићем, бившим министром Ђорђејем Генчићем и још неким, сликао је ову групу, али те су слике, вероватно објављене само у Русији. Ја сам као водни официр у 13. пуку 'Хајдук Вељка' 1. позива, у Тимочкој дивизији, понео са собом у рат 1912. године фото апарат Герцов 9/12 и снимао сам цело време трајања ових ратова, као и опсаду и пад Једрена и Арнаутску буну 1913. године.

После Балканских ратова Чернов је своје фотографије продао српској држави за 100.000 динара и отишао за Русију. За моје ратне снимке (око 1.607) заинтересовали су се Чеси, преко Емануела Лесића, доцнијег директора Прашке банке у Београду и откупили су ми ове негативе за 20.000 динара. Од тих снимака Чеси су издали прву свеску Балкан-

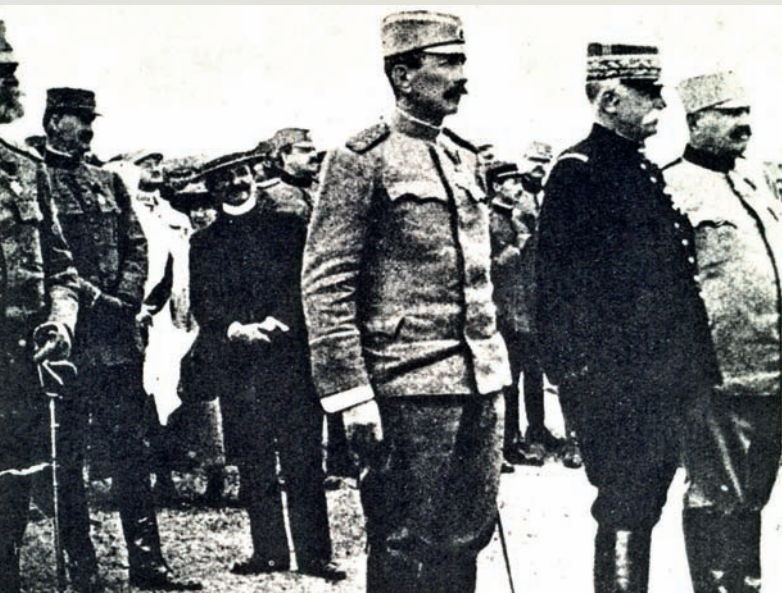
ски ратови у којој су унете највећим делом моје фотографије из Турског и Бугарског рата, као и из Арнаутске буне. Поред мојих слика, ја сам био купио и уступио њима извештај део важних фотографија да би допунио Албум. (Мобилизација српске војске, Кумановско бојиште, заробљеници, Турци, Бугари, болнице итд. где ја нисам био). Те фотографије прикупио сам од разних личности које су их снимале. Чеси су поред Албума израдили и осам увеличаних мојих слика (50x60), једне као фотографије, а друге у боји (војвода Степа, кроз Албанију, на Марици итд.). Сав израђен материјал у Чешкој приспео је у Београд пред сами Први светски рат 1914. године, те га је ту затекла аустријска војска када је први пут заузела Београд, а тако исто доцније и удружена Немачка и Аустријска војска при другом заузимању Београда 1915. године. Изгледа да је тада сав материјал и уништен од окупатора. Оно што се било растурило пред сам рат и после прве краткотрајне аустријске окупације

Београда (за 13 дана), то је једино што је од ове документације остало. Ја имам два Албума и увеличану слику војводе Степе...”

Стојадиновић даље сведочи: „За време Првог светског рата Бугари су 1915. године извршили препад код Струмице у циљу да поруше железничке мостове на Вардару, да би омели снабдевање српске војске Солуна, одакле смо поглавито добијали ратни материјал од Француза, Енглеза и Руса. Тај бугарски упад био је крвав и оставио је за собом доста жртава међу нашим регрутима, који су бранили тај део наше територије. Српска влада затражи тада (из Ниша) од Врховне команде да се сниме бугарска зверства и Врховна команда одреди и мене у ту комисију којој је стављено у задатак да записнички констатује недела бугарских упадача. Ја сам тада био командир митраљеског одељења у мом 13. пуку 1. позива, а налазио сам се са пуком у близини Раље, пошто смо били протерали Аустријанце са српске територије и владало је прећутно примирје између нас и Аустрије, јер се код Аустријанаца поред тешких губитака које

су имали после Церске и Колубарске битке, појавио пегави тифус, који је односио огромне жртве, како у војсци тако и међу народом у целој земљи.

Са одређеном комисијом обишли смо сва места дуж граничне области и границе, где је извршен упад и снимиио сам оно што сам нашао још несахрањено, или гробове наших изгинулих. Било је и бугарских лешева дуж целе граничне линије на нашој страни. Враћајући се у свој пук, када сам дошао у Ниш, сазнао сам да се у месној Војној команди у Нишу налази један киноапарат за снимање. Тај апарат унео је, како су ми објаснили, некакав апаратер из Букурешта, који је уствари немачки шпијун, па су га наше власти затвориле. Командант места био је генерал Никодије Стефановић и ја замолим команданта да ми одобри да узмем тај апарат и да снимим рушевине у Београду. Добио сам апарат и извештај брoј касета са филмовима па сам одмах кренуо у пук, а из пука у Београд са нашим ратним допи-

Врховни командант савезничке војске Марк Сарај и краљ Пећар

сником старим чика Ђоком Лазаревићем који стално био са 13. пуком све до Солуна.

Прва снимања у Београду

У Београду смо нас двојица првог јутра, по доласку, сишли са Сењака на Савски железнички мост који је био порушен. На саму обалу нашу наместио сам треножац и апарат и снимео мост, који је великим делом био у води. Аустријанци, војници вероватно већином мештани из околних српских села нису пуцали у нас, ма да су нас наши из наших ровова опомињали да се не крећемо по обали. Са обале смо прешли и на део моста са српске стране те смо и то снимили. Затим смо ушли у наше ровове и ту извршили снимање наших војника и официра. Вратили смо се правцем фабрике

Припрема за Солунски фронт 1916. године

Гођевац и тек смо тамо стигли, отпочела је пуцњава дуж целе аустријске обале на Сави. На кога су пуцали нисмо сазнали. У Београду снимао сам све порушене објекте, па смо онда отишли на Карабурму и тамо сам снимео француске и енглеске опсадне дугачке топове у дејству.

Требало је сутрадан да снимим и француску аеропланску ескадрилу на Бањици, али због невремена, рекли су нам да неће летети, те смо се вратили у пук, оставивши да доцније наставимо са снимањем. Тај се мој план покварио тиме, што ми је из Ниша поручено да одмах вратим апарат, јер треба да отпочне суђење том немачком шпијуну. Апарат сам вратио.

Снимљене филмове у три кутије (по 120 м свака), испратио сам у Ниш својој тасту, покојном Љуби Јовановићу, тад министру полиције, са молбом да се одмах пошаљу у Париз да би се развили и ископирани. Од њега сам добио одговор да су филмови убрзо испослати у Париз. Шта је даље било са овим филмовима није ми познато јер су насту-

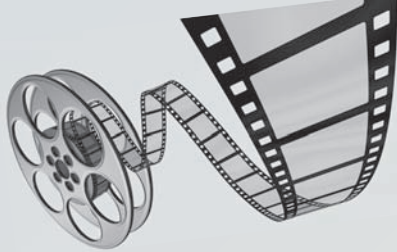
Ојоравак на Крфу 1916. године

пиле нове борбе са Немцима, а одмах по паду Београда, кога је 6 дана бранио мој пук, настало је повлачење ка Пећи, Црној Гори и Албанији.

Покушавао сам, док смо били у Србији, да добијем киноапарат, који сам вратио Команди места у Нишу, али нисам успео, тако сам при повлачењу кроз Албанију имао само свој фотографски апарат. За тим киноапаратом жалио сам целим путем кроз Албанију јер су сцене биле тешке и жалосне и вредело их је снимити са киноапаратом да би се овековечиле. Док је апарат био код мене у пуку ја сам био поручио из Солуна да ми се купи и добио сам ролне негатива, па сам их залуд вукао са собом кроз целу Албанију до Крфа.

На Крфу

Кад смо се пребацили на Крф, из Валоне, француским лађама, настала је реорганизација целокупне српске војске. Пукови су се уједињавали са свима позивима истих пукова,

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСКЕ СЕКЦИЈЕ

Михаиловић и Вукелић

попуњавали и снабдевали оделом, новим оружјем, пушкама, митраљезима и топовима, све из Француске. Дотадања формација српског пука имала је четири митраљеза на цео пук, ја сам имао 8 митраљеза, а сада је сваки батаљон добио своје митраљеско одељење од 4 митраљеза поред бацача мина.

Француска војска у својој формацији имала је поред борачких јединица и своје секције за фотографију, кинематографију, а за уметничке радове ратне академске сликаре и вајаре. И наша Врховна команда морала је да се саобрази формацијама француске војске, јер смо и ми ушли у састав ове војске, те је стога ради требало и код нас основати секције.

Пошто је предстојало пребацивање за Солун, те се морало журити са образовањем ове секције и набавком потребног материјала за ове секције. Поред мене у ову комисију био је одређен и један академски сликар, чијег се имена не сећам (Љубиша Валић прим. С. Ј.). Преко нашег посланства у Риму отворен нам је кредит за куповину апарата и материјала и ми смо одмах кренули, првом француском лађом за Италију. Ја сам и даље био командир митраљеског одељења у 13. пуку, али сам пристао на ову дужност, јер сам у Риму имао, као избеглице, своју породицу, жену и два синчића, а на Корзици оца, мајку и три сестре, те сам желео да се са њима видим, пре одласка на Солунски фронт.

Чим смо стигли у Рим, комисија се распала. Мој други члан комисије, уметник, сео је на воз и отишао без мога знања за Швајцарску, изабравши на тај начин 'слободу'. Обавестио сам Врховну команду преко посланства о томе и добио наредбу да без обзира обавим сам набавку материјала и што пре га пренесем на Крф. У Риму сам имао доброг пријатеља и кума академског сликара талијанског ђака Перу Почека и уз његову помоћ, набавили смо све што се тада могло набавити, како од апарата тако и од материјала. Ита-

лија је још била неутрална и пуна немачких фотоапарата као и француских киноапарата. Списак свих тих апарата имам и данас, јер сам при предаји Врховној команди задржао једну потврду и за себе. Апарате, како кинематографске тако и фотографске, набавили смо од тада познате фирме Пијетро Збиза (Pietro Sbisà, Ottico Firenca-Roma). Киноапарате смо, пре пријема испробали, изазвали, копирали и пројектовали у тамошњим кинопредузећима. Фотографски апарати су били Цајсови, већином 9/12 и 13/18.

Вративши се на Крф са материјалом био сам понуђен за шефа опште секције фотографске, кинематографске и уметничке, али сам одмах захвалио на овом именовану и лађом кренуо за Солун у свој пук, као командир митраљеског одељења. На тај начин је ово место остало празно. Пук сам нашао у Могленској равници у саставу 2. армије, али још нисмо стигли до фронта, а мој 13. и 14. хитно су пребачени на Горничевске положаје, према Битољу, где су Бугари и Немци извршили продор и допрли до Чегана изнад Острове. Ту смо ступили у борбу и после извесног времена био сам контузован у десну ногу од гранате и та места почела су да се гноје, те сам оперисан на фронту и упућен у позадину.

У то време за српску војску дошли су непријатни дани јер се почело са Солунским процесом. Тога ради српска влада са Крфа упутила је у Солун и свог министра покојног Љубу Јовановића, који ме је позвао у Солун и затражио да се примим сада за шефа секције фотографске, кинематографске и уметничке. Ја сам поново одбио, али сам због 'политичких разлога' ипак морао да пристанем на ову дужност.

Дужност шефа 'Фотографског одељења', (у даљем тексту називаће се секција како је то уобичајено било и у време њеног оснивања и постојања, тако и данас) како се цела секција званично звала, прихватио сам. Те сам тако отишао поново на фронт, предао дужност командира митраљеског одељења и вратио се у Солун да формирам ову нову секцију. При крају 1916. године ипак сам постављен за шефа Фотографске секције при Врховној команди јер је ову требало формирати и оспособити за рад. Материјал је већ био стигао у Солун. Распис је Врховне команде већ био испослат свима армијама и оне су одмах прикупиле фотографије и уметнике и исте упутиле у Солун. Материјал са Крфа био је такође приспео у Солун и ја сам га сместио на горњи спрат

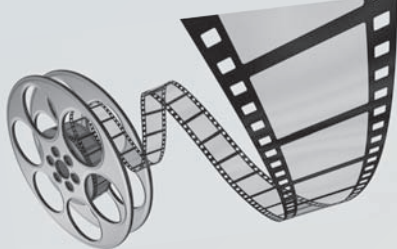
солунског хотела 'Крагујевац', где смо добили две собе. У једној је инсталирана мрачна комора, а у другој се радило на снимању и ретуширању, а ту су били инсталирани и сталажи за сликаре.

Обука

11

Отпочела је одмах и обука са киноапаратима за снимање, као и за пројектовање. Посао није био лак јер од свију нас из секције искуство сам имао само ја и то благодарећи оном шпијунском апарату са којим сам једно време радио у Београду. Фотографи су већином били сопственици фотографских радњи и са њима се одмах ишло у посао, али киноапартерски посао задавао је стално бриге, јер се морао штедети материјал, а без обуке није ишло. Нико није знао да ради са кинема апаратима за снимање и израду кинематографских филмова, и тако исто и са пројекционим апаратима, који су у оно време радили са ацетиленским лампама. За кинема снимање и израду морале су се радити каде за изазивање, фиксирање и бојење, па онда је требало израдити бубњеве за сушење. За копирање филмова требало је такође савладати

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

ову технику коју нико није познавао. Секција је ипак брзо стала на ноге и ми смо могли кроз кратко време у Риму да прикажемо први наш ратни кинема журнал, а тако исто један да пошаљемо за Америку.

Пожар Солуна (1917. године) нанео је доста штете Фотографској секцији иако су сви апарати за снимање и копирање спасени. Изгорела је инсталација за сушење филмова и пропале су нам каде за филмове. Секција је морала изнова да ради све ове направе.

У одељењу за кинематографска снимања били су поред мене: Мика Михаиловић тада поручник у резерви као оператер за снимање и пројекцију; Душан Вукелић, оператер из Београда; Божа Спасић фотограф из Београда, као опе-

СТОЈАДИНОВИЋЕВА ЗАОСТАВШТИНА

Драгиша М. Стојадиновић предао је Југословенској кинотеци списак филмова са насловом: „Филмови Кинематографске секције за приказивање на Солунском фронту и у новоствореној држави Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца“, које је Кинематографска секција носила са собом и приказивала војницима на фронту да би могли да виде какав је живот савезничких војника на другим фронтима, али су ту и филмови о значајним догађајима Солунског фронта и српске војске. За нас су најзначајнији филмови који се односе на нашу војску, а за неке од њих може се тврдити да их је снимила Кинематографска секција Српске војске: *Животишна сликовишта Грчка – Грчки предели* (95 м); *Солун* (95 м); *Француско-енглеска војска у Солуну* (185 м); *Изглед Солуна* (129 м); *Сједињене (Француске) штрује у Србији* (130 м); *Савезници у Солуну* (135 м); *Енглеске штрује (четије) заузимају шврђаве Солунског залива* (200 м); *Генерал Махон на Оријенту* (85 м); *Око ојкојаног логора код Солуна* (180 м) *На путу од Солуна до Бишоља (Монастира)* (175 м); *Новости (Актуалитети) са Оријента* (150 м); *Војска са Оријента: У логору енглеског надзора (ујрабе)* (250 м); *Једна импозантна церемонија у енглеском логору или На Оријентском фронту: Једна важна церемонија у енглеском логору* (150 м); *Новости (Актуалитети) са Оријентског фронта* (150 м); *Српска војска се искрцава у Солуну* (250 м); *Солун: Енглеска војска на путу ка фронту* (150 м); *Једна српска војна свешковина* (150 м) *Српске четје (штрује) у Солуну* (150 м); *Анамићи на Оријентском фронту* (150 м); *Предели из Грчке; Француски Црвени крст на Оријенту* (200 м); *Руске штрује у Солуну* (150 м); *Присеће Венизелоса у Солун* (150 м); *Срби се враћају у Србију* (150 м); *Бојно поље код Кајмакчалане* (150 м); *Српска војска на Црној реци* (150 м); *Заузеће Бишоља (Монастира)* (250 м); *Зимски поход на Оријентском фронту* (200 м); *Француске и руске штрује на планини Ајосу* (150 м); *Православна (ортодоксна) Нова година Савезници на Оријенту* (255 м); *Биоскоп војницима* (200 м); *Вежбање бомбаша* (150 м).

ратер и фотограф; Бора Ковачевић молер из Београда као кинопројектер; Тома молер из Сарајева, као кинопројектер; Данило Филиповић, електротехничар, као кинопројектер; Душан Михајиловић из Зајечара, електричар; Крста Сајција из Београда, оператер и фотограф; Драгутин Толи звани Толе Југовина из Сарајева. Поменута лица у овој секцији радили су како на снимању са киноапаратима тако и са пројекционим апаратима са карбидским осветљењима. За њих су Французи одржали курс, па су на крају морали да полагају испит. Најбољи успех постигао је Душан М. Вукелић.

У одељењу за фотографска снимања били су: Чедо Антонијевић, поручник и фотограф из Београда; Драги Павловић, фотограф из Пожаревца; Милан Бунушевац, фотограф из Врања; Макевић, фотограф из Београда;

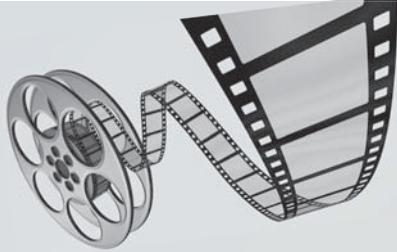
Сотир Недељковић, капетан и фотограф из Ниша; Ђока Дукић из Београда; Милоје Игрутиновић, фотограф, Вукашиновић, фотограф из Крушевца; Бора Ковачевић, молер из Београда; Павле Фишер из Београда; Јоца Викторовић из Београда.

Особље уметничке секције: Милан Миловановић, академски сликар из Ужица; Јован Пешић, академски сликар; Живојин Лукић, вајар; Стеван Милосављевић, академски сликар; Васа Ешкићевић, академски сликар из Војводине; Владимир Бецић, академски сликар из Загреба; Милош Голубовић, академски сликар из Београда; Вељко Станојевић, академски сликар из Београда; Живорад Анастасијевић, академски сликар из Београда; Др Радован Казимировић из Београда; Коста Милићевић, академски сликар из

Панчева; Драгомир Глишић, академски сликар из Београда; Стева Павловић, академски сликар из Београда.

Поред поменутих фотографа на фронту су се налазили и други фотографи који су добили од нас апарате и требовали материјал секције. Они су слали своје радове у Солун, Секцији на израду. Све се ово поглавито догађало у 1917. години. Фотографска секција је наредбом Штаба Врховне команде Оперативног одељења од 11/24. фебруара 1917. године прешла као засебна секција у састав Топографског одељења Врховне команде. На челу топографског одељења је био пуковник Стеван Бошковић.

На крају ове године Секција је имала прилично материјала фотографског израђеног и кинематографског (израђеног) спремног за изазивање и копирање, те сам сада поново

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

био упућен у Рим са поручником Миком Михајловићем да тамо изазовемо киноматеријал и исти ископирамо, а да уједно видимо како изгледају инсталације за израду кино филмова, да би и ми могли такве да израдим у Солуну.

У Риму смо код 'Чинеса' изазвали и копирали наше кинофилмове и саставили један програм од неколико стотина метара и са истим демонстрирали у биоскопу на пијаци 'Термини', у почетку Улице национале. Тада смо у 'Чинеси' видели шта нам је потребно за израду кинофилмова и то смо све искористили у нашој лабораторији у Солуну, израдивши бубњеве од летава и каде за изазивање и фиксирање кинофилмова од цинк плеха. Пожар Солуна уништио је нашу Секцију, али сам ја успео да, са својим људством и једним аутом, изнесем сав државни материјал и сместим га у једну зграду у Улици Игњатија, где смо поново израдили нову лабораторију за фотографски и кинематографски рад. Ту нас је затекао пробој Солунског фронта и прелаз у ослобођени Београд. У току 1918. године Секција је већ у велико приказивала забавне филмове војсци на фронту и по селима дуж фронта. Забавне филмове давала је Француска секција, нашој секцији."

Филмских снимања Кинематографске секције било је много више него што су се Стојадиновић и Вукелић сећали. Требало би поменути да су филмови *Бојно поље код Кајмакчалана* или *Бишка на Кајмакчалану* и *Заузеће Бишоља* приказивани у Солуну, што помињу „Српски гласник“ (26. мај 1917) и „Велика Србија“ (4. фебруар 1917). Такође, „Српски гласник“ од 15. новембра 1917. објављује да су приказани филмови које је вероватно снимила Секција: *Прва српска армија на македонском фронту* и *Одликовање заслуге Другог зуавског пука Карађорђевог звездом*.

Анализирајући филмске материјале који се односе на Солунски фронт госпођа Боса Смијепчевић набраја следеће сторије које су могу сматрати за кратке репортаже какве се обично користе за филмски журнал и чија дужина ретко прелази један минут: *Регент држи говор добровољцима који крећу на фронт*, *Регент и грчки краљ Константин*, *Српски официри одређују положаје гађања*, *Војска на фронту при ручку*, *Војвода Мишић и генерал Сарај*, *Војвода Мишић и генерал Бојовић међу војницима*, *Напредовање наше војске на италијанском фронту*, *Бојно поље истрељено женом*, *Војска у рововима*, *Краљ Александар и војвода Мишић на осматрачници приликом пробоја фронта*, *Мноштво заробљеника и ратног материјала*, *Улазак српске војске у Прилеп*, *Градско после бомбардовања*, *Улазак наше војске у Скопље*. Од тих сторија монтирано је више филмова после убиства краља Александра, а који су посвећени њему. Најпознатији су *Легенда Ојленца* и *Сцене из живота блаженопочившег италијанског краља Александра Ослободиоца*, *Чувајте ми Југославију*.

У Војноисторијском институту у Архиву српске војске, налази се наређење, доста нечитко, у коме се команданту места Врање наређује: „Одмах пронађите резервног артиљеријског поручника Милоја Банкерковића, који је стигао тамо и наредите му да са кинематографским апаратом има неизоставно бити сутра 12. (октобра 1918) у Скопљу. Нека

понесе сву резерву филмова“. За нас је од посебног значаја и извештај Топографског одељења Врховне команде, односно Фотографске секције која је у његовом саставу, из новембра 1918. године, који се у Војноисторијском институту, у Архиву српске војске налази под бројем 3/3 Ф2Л1К162, а који је упутио шеф Топографске секције, а саставио вероватно Драгиша М. Стојадиновић, начелнику Штаба Врховне команде:

„Част ми је известити начелника да сам, пошто је припео материјал, данас упутио ради фотографисања и кинематографисања важнијих момената из живота наше војске и зверстава почињених од стране Бугара, Немаца и Аустријанаца и то: 1) поручника Чеду Антонијевића на фронт Друге армије у Приштини, Митровици, Рашкој, Краљеву, Чачку, Ужицу, према Вишеграду и Сарајеву; 2) п.поручника Михаила Михаиловића на фронт Прве армије од Сталаћа до Београда и од Београда до Голупца, до Обреновца и даље према инструкцијама Врховне команде; 3) механичара фотографа Душана Михаиловића у Књажевац, Зајечар, Болевац, Неготин, и њихове околине; 4) резервног капетана прве класе Сотира Недељковића у Врање, Лесковац, Ниш, Пирот и до Сталаћа и њихове околине.“

Нажалост, акт је архивиран са образложењем да га није могуће реализовати. Међутим, чланови секције снимали су догађаје из тог периода, што се види из пописа филмова које је резервни капетан Живорад Павловић 1928. године понео у Америку да приказује, а који су припадали Фотографској секцији: *Борба у ошацибини*, *Крф касарница наше војске*, *Солунски фронт*, *Насиљство у домовину: Кајмакчалан*, *Кожух*, *Бабуна*, *Вардарска долина*, *Сведочанства о злочинима Бугара и Немаца*, *Усполичење Паширијарха*, *Сахрана Пашића*, *Појаве у Војводини*. Покушаји да се ови филмови пронађу у Америци, јер међу њима је био и играни филм *Живот и смрт Војводе Карађорђа*, нису успели, али трагање за њима је настављено. Филм *Живот и смрт Војводе Карађорђа* недавно је пронађен у оставштини Светозара Боторића, коју су заплениле окупационе власти 1915, а филмови су чувани у Аустријском филмском архиву.

Делимично истражене филмске траке у Француској

Истраживања филмова снимљених за време Првог светског рата само су делимично обављена у Француској, у архивима филмских предузећа Гомон и Пате, али не и у Војном архиву. За тим филмовима требало би трагати у Британском војном империјалном музеју, али и у руским архивима. У целини је сачуван филм *Анамити на Орјенталном фронту* у Руском филмском архиву Госфилмфонд. Делови филмова снимљени на Солунском фронту умонтирани су и у филм *Голгофа Србије и: На путу од Солуна до Бишоља (Монастира)*, *Српска војска се искрцава у Солуну*, *Једна српска војна свештовина*, *Српске чеће (шрује) у Солуну*, *Руске шрује у Солуну*, *Бојно поље код Кајмакчалана*, *Српска војска на Црној реци*, *Заузеће Бишоља (Монастира)*

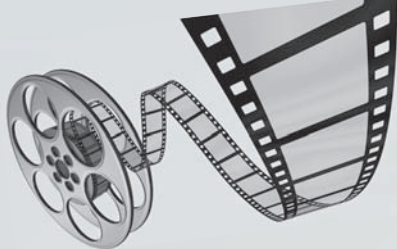
Коначно у бишкју: ойорављена српска војска креће на фронт 1916. године

Стојадиновић је био педантан чиновник и сачувао је целокупну документацију о свим набавкама које је обављао за потребе секције. На основу сачуваних докумената може се реконструисати попис апарата којима је располагало Фотографско одељење. Први кино-апарати набављени у Риму за српску Врховну команду у Солуну били су камера „Пате Фререс“ Но. 897 са објективом „Хелиар“ Но.124934 фок 4:5, шест касета и апаратима за вертикално и хоризонтално снимање, кино-апарат „Превост“, објектив „Хелиар“ Но. 98436; са шест касета, две кожне торбе, ногаре и навлака за исте; апарат за обртање за хоризонтално снимање, пројекциони кинема апарат „Ица“ са карбидским осветљењем и гвозденим ногарама. У Риму су набављена и два апарата за кино-пројектовање, од којих један из Београда однет у Загреб 1918. године када је секција дошла у престоницу ради оснивања кино секције у том граду.

У Риму је за српску војску набављено и 17 фотографских апарата 9/12, 13/18, сви са Цајсовим и Герцовим објективима и један мали „Кодак“ 4.5/6, те је са њима формира-

на Фото секција Врховне команде. Од тих апарата, Прва, Друга и Трећа армија добиле су по четири, Добровољачки одред један, а Врховна команда – Секција добила је такође четири апарата. Пројекциони кино-апарат остао је у Секцији Врховне команде, њиме су давале представе војсци дуж фронта и по селима на фронту. Кино-апарати су упућивани на фронт са оператерима, а стално су били у Другој и Трећој армији, тамо где је требало снимати.

Стојадиновић се сећао: „Ја сам лично за себе имао један киноапарат за снимање американске израде. Купио сам га у Солуну. Био је за аутоматско снимање. У дрвеној кутији била су уграђена два месингана цилиндра у која се упумпавао ваздух са аутомобилском пумпом. Имао је мали моторчић који се окретао под притиском приспелог ваздуха. Могао је да сними један котур од 120 метара филма са једним добрим пумпањем. При крају рата уступио сам га Секцији. За Секцију су у Риму набављена два апарата за снимање. Један је био Пате Фреров а за други се не сећам које је марке био. Тако исто не знам које су марке били апа-

СТО ГОДИНА КИНЕМАТОГРАФСKE СЕКЦИЈЕ

рати за копирање филмова. Имали смо један апарат за перфорацију филмова јер се дешавало да добијемо филмове без рупица. Шта је све снимљено на фронту не сећам се. Знам да је оператер Душан Вукелић снимео долазак Венизелоса у Солун, када је прогласио солунску републику; затим снимао је војску при преласку из Микре за фронт, Југословенску добровољачку дивизију и да је снимао Битољу у рушевинама када је ослобођен из ропства.”

Истражујући грађу која се односи на рад Фотографске односно Кинематографске секције, у Народној библиотеци пронађен је и документ Р-736 који није обрађен, али недвосмислено показује да је интерес за филм у Министарском савету и Врховној команди постојао и да су се одвајала знатна средства за набавку филмског и фотографског материјала да би се Секција оспособила да прати и снима све ратне операције приликом пробоја фронта. Одлука о набавци доноси се 13. августа 1918, непун месец дана пре планираног пробоја, а Стојадиновић и Михаиловић шаљу се у Рим да набаве све што је потребно за рад Секције. Документ има и другу велику вредност јер указује да је настао на основу реферата који је о раду секције поднео Драгиша М. Стојадиновић. Такође, документ потврђује наша сазнања да постоје филмски материјали о преласку наше војске преко Албаније, који су снимили италијански сниматељи и да је то и за време рата било познато Врховној команди.

О завршетку свог шефовања Стојадиновић пише: „У Београду Секција се сместила на Ташмајдан, у зграду Сеизмолошке станице, где је управник био Јеленко Михајловић, професор Универзитета и отац оператера поручника Мике Михајловића, коме сам и предао Секцију као новом шефу, после демобилизације.

Са доласком у Београд почело је сређивање прикупљеног материјала и кино снимање актуелних ствари као о првој посети тадањег краља Војводини, Панчеву, Вршцу, Сомбору, Суботици итд. Из Загреба су упућени неки делегати да добију извесне апарате (за копирање кино филмова) да би тамо основали сличну секцију. По наредби Врховне команде дати су им тражени апарати на реверс. После моје демобилизације Секција се под новим шефом Миком Михајловићем преселила на Калемегдан у Војно географски институт, код генерала Стеве Бошковића и тамо је остала до Другог светског рата. За време рата умро је од запаљења плућа Мика Михајловић, а шта је даље било са Секцијом није ми познато. Чуо сам да су Руси, полазећи из Београда понели све наше ратне филмове. Да ли су враћени није ми познато. Тако не знам ништа ни о апаратима ове секције, где су остали и шта се са њима урађено. Пронашао сам реверс о предаји ових апарата и сада се може установити да ли и који још постоји и где се налази, јер код мене постоје нумере апарата и објектива. У тадашњу секцију на Ташмајдану нисам одлазио, а нисам имао времена да одлазим ни у секцију када је пресељена у град на Калемегдану за време шефовања Мике Михајловића.”

Овим текстом завршавају се сећања шефа Кинематографске секције српске војске на Солунском фронту. ■

